

ŞEHİR VE KÜLTÜR

Aylık Kültür, Edebiyat, Dil, Sanat ve Tanıtım Dergisi

SAYI: 134 EYLÜL 2025 FİYATI: 200 ₺

ARSLANHANE (AHİ ŞERAFEDDİN) CAMİİ - ANKARA

#ÇOK.ÇEKİCİ

Dünyanın en çekici ülkesinin her köşesini,
#ÇokÇekici operatörle yaşa.

Bugün, yarın ve daima Turkcell'le bağlan hayata!

MEMLEKETE SAYGI, BAYRAĞA, İNSANLIĞA, ANANEYE, BÜYÜĞE SAYGI...

*Ahlak, güzelleştiren en onurlu bir değer,
Sevgi, hoşgörü gibi ruhtan gelirse eğer...
Ya da kalpte var ise evvelden verildiyse,
Sülaleden gelmişse, ruhlara yerleşmişse...
İnsan için lazımdır manevi güzellikler,
Onurla dolu isen ahlakına değer ver*

M. Tefvik Temiztürk

Osmanlı Devleti Fatih döneminden itibaren, Payitahtımız olan İstanbul'da yaşayan halk, kendini yaşadığı şehre adapte etmişti. Müslümanlar kısa zamanda bu şehre hicret edip nüfusu müslümanlaştırdı. Müslümanlar dahil şehrin halkını edeben inançlarına örf ve ananelerine göre yetiştirmeleri için çeşitli kurumlar ve alışkanlıklar oluşturuldu. Şehrin dört bir tarafına tesbih taneleri gibi dizilen dergah ve tekkeler halkı hem ilim hemde irfan sahibi yapmak için çalıştılar. En küçük mahallelerde bile açılan sıbyan mektepleri küçük çocukların okuma yazma öğrenmelerine terbiyelerine vesile oldular. Uzun yıllar Fatih'te birlikte olduğumuz çok değer verdiğimiz İstanbul'umuzun nadide beyefendilerinden Tufan Ağabeyimiz, yaşadığı semt Şehremini'de gençleri kötü alışkanlıklardan vazgeçirmek onlara ahlak ve terbiye öğretmek, için bir gurup arkadaşı ile "FENA İTİYATLARLA MÜCADELE DERNEĞİNİ" kurmuşlardı. Dersaadet Derneğimiz kurucularındandı; 2 sene oldu Hakka yürüdü Tufan Ağabeyimiz. Aynı guruptan ve aynı zamanda Dersaadet Derneğimiz kurucularından eski Manisa mebusumuz Vehbi Sınmaz Ağabeyimizi de geçtiğimiz ay Hakka uğurladık. Bu insanlar ömürlerini iyilikleri yaymaya, kötülüklerle mücadeleye adanmışlardı. Rahmet olsun göçenlere... Bizler de öğrendiklerimizi ya aileden ya da böyle değerli büyüklerimizle sohbetlerimizden öğrendik.

Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde pek çok gazete ve mecmuada yazılar kaleme alması sebebiyle Türk basınının önemli isimlerinden biri olan Ercümen Ekrem'in kültürel değişimi konu edindiği yazılarından birinde Yeni Sabah'ta 1 Aralık 1943'te yayınlanan "Saygısızlıkla Savaş" adını taşımaktadır. İleride Saygısızlıkla Savaş Derneği'nin kuruculuğunu üstlenecek olan Doktor Zeki Zeren'in "saygısızlıkla savaş" konusunda yaptığı bir konuşmadan hareketle bu yazıyı kaleme alan Ercümen Ekrem, bu konuyu "içtimaî yaralarımızın en önemlisi" olarak tanımlamaktadır. Saygısızlığın giderek doğal bir hâl aldığından şikayet eden Ercümen Ekrem, "Eskiden saygının çeşitleri vardı:

memlekete saygı, bayrağa saygı, insanlığa saygı, ananeye saygı, büyüğe, ana babaya, küçüğe, kadına, sofraya saygı gösterilirdi. Meselâ anne ile babanın yanında derli toplu oturulur, sigara içilmez, elleri öpülür, yemek sofrasında şarkı söylenmez, yüksek sesle konuşulmaz, lokma bırakılmaz, yere ekmek düşerse derhal kaldırılır, öpülür, başa konur, sofradan kalkarken şükredilirdi." sözlerinin ardından "Bugün bunları zamane adamlarının birçoklarına söylediğiniz vakit yüzünüze gülüyorlar" demektedir. "Saygısızlık, gerçekten feci bir hâl almıştır" diyen Ercümen Ekrem, belli başlı saygı kurallarının kitaptan değil, ancak aile ortamında öğrenebileceğini söylemektedir. Değerli yazarımız Ercümen Ekrem Talu'nun adabı muâşeret ile ilgili bahsettiği kısacık birkaç cümle aklımızı başımıza almamız için uyarıdır. Kişisel terbiye, edep elbette ailede başlar, komşularla devam eder. Bir komşunun hakkını ödemek demek, giybetini yapmayıp, hakkında iyi konuşmak demektir. Pişirilen yemeklerden, özellikle bayram ve aşure günlerinde ona ikrâm etmek demektir. Komşusu fakir ise, kendi çocuklarını giydirdiği gibi onları da giydirmek, aldığı meyvelerden, helva ve tatlılardan onlara da ikrâm etmektir. Komşusunun her türlü korkusunu izâle etmeye çalışmak demektir. Nitekim Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'den şu hadîs rivayet edilmiştir: "Allâh (c.c.)'a ve âhiret gününe imânı olanlar, komşusuna kötülük yapmasın." (Müslim)

Şehir ve Kültür Dergimizle, Dersaadet Kültür Platformumuzla, yazdıklarımızla ve konuştuğumuzla insanlığa iyilikleri anlatmaya, kötülüklerden menetmeye çaba sarfediyoruz. Bunu vazife bildiğimiz için yapıyoruz. Bu vazife hepimizindir.

Eylül ayı geldi, eğitim yuvalarımız açılmaya başladı. Çocuklarımızı okula eğitim öğretim için gönderiyoruz. Bilelim ki; çocuklarımız için ilk öğrenilecek yer ailedir... İlk görev bizlere aittir.

Saçımızı taradık, kravatımızı taktık yeni sayımızla yine huzurdayız...

Hız. Mevlânâ der ki:

"Kim benlikten kurtulursa, bütün benlikler onun olur."

"Hoşbulduk efendim, hoşça bakın zatınıza..."

Mehmet Kamil BERSE
Genel Yayın Yönetmeni

Ankara
Arslanhane (Ahi Şerafeddin) Camii

ŞEHİR VE KÜLTÜR

Şehir ve Kültür, Dersaadet Kültür, Edebiyat, Dil, Sanat ve Tانيتim Platformu Derneği 'nin Aylık Dergisidir.

ISSN: 2148-5488

İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet Kâmil Berse

Genel Yayın Yönetmeni Asistanları
Müzeyyen Hülya Günay-Batuhan Dok

İcra Kurulu

Eyüp Ensari Ergin-Hüseyin Kansu-Av. Habib Bozkurt

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Mahmut Şener

Editörler

Edebiyat, Tarih: Hülya Günay / Medeniyet: Şimşek Deniz

Şehirler: Dr. Öğr. Üyesi Ali Mazak / Kültür, Sanat: Zeynep

Betül Kavak, Giray Tarhanoglu

Görsel Yönetmen: Yakup Tutum

Reklam: Ensar Albayrak

Pazarlama ve Halkla İlişkiler: Atilla Akdemir

Ankara Temsilcisi: Yaşar Dinçkal

Ege Temsilcisi ve Fotoğraf Sorumlusu: Kazim Zaim

Kıbrıs Temsilci: Prof. Dr. Nazım Muradov

Tashih: Menekşe Özkaya Tutum-Giray Tarhanoglu

Koordinasyon ve Teknoloji: İsmail Yılmaz

Yayın Kurulu: Prof.Dr.Bekir Karlıga, Prof.Dr.Hüsrev Hatemi, Prof.Dr.Hüsrev Subaşı, Prof.Dr.Zekeriya Kurşun, Prof.Dr.Ali Rıza Abay, Prof.Dr.Ahmet Turan Arslan, Prof.Dr.Muhammet Nur Doğan, Prof.Dr.Celal Erbay, Prof.Dr.Recep Toparlı, Prof. Dr.Hamit ER, Prof.Dr.Hüseyin Yıldırım, Prof.Dr. Abdülhamit Aşar, Dr.Mimar Kamil Uğurlu, Prof.Dr.M.Sitkı Bilgin, Prof. Dr.Hamza Ateş, Prof.Dr.İbrahim Maraş, Prof.Dr.Ali Satan, Prof. Dr.A.Hikmet Atan, Dr.Önder Bayır, Recep Garip, Yunus Emre Altuntaş, Şener Mete, Ekrem Kaftan, Şakir Kurtulmuş, Nurettin Durman, Yaşar Dinçkal, Prof.Dr.Ümit Dođay Arınç, Prof. Dr.Süleyman Kızıltoprak, Prof.Dr.Muhammet Kuralay, Prof. Dr.Nazım Muradov

Kapak Fotoğraf: <https://www.kulturportali.gov.tr>

Fiyatı: Türkiye: 200 TL / KKTC: 300 TL (KDV Dahil)

Yıllık Abonelik: 1920 TL (Türkiye)

Banka Hesapları:

Akbank IBAN: TR 3100 0460 0028 8880 0005 6479

Albaraka Türk IBAN: TR 54 0020 3000 0202 2350 0000 01

Adres: İskenderpaşa Mahallesi Yeşiltekke Kuyulu Sokak 6/1 A Fatih-İstanbul

Tel: 0212 534 15 11 GSM: 0553 911 31 88 • 0532 211 31 88

Web: www.sehirvekultur.com.tr

E-Posta: kamilberse@gmail.com

Youtube: Dersaadet Kültür TV

Baskı: Mavi Ofset Basım Yayın Tic. San. Ltd. Şti.

Adres: Ziya Gökalp Mh. Süleyman Demirel Bulvarı Modern İş

Merkezi B Blok Kat: 1 No: 823 İkitelli / Başakşehir / İstanbul

Telefon: 0533 663 68 16

Yayıncı Sertifika No: 45756

İÇİNDEKİLER

- 04 Dosto İle Sohbet -2- · Prof. Dr. Ümit MERİÇ
- 07 Yoğurt Tası -şiir- · Kâmil UĞURLU
- 08 Kimlik, Kültür ve Kalkınma Dinamikleri -1- · Prof. Dr. Süleyman KIZILTOPRAK
- 10 Millet Yazma Eser Kütüphanesi · Mehmet Kâmil BERSE
- 12 Girne'deki Toprak Damlı Evler · Kâmil UĞURLU
- 15 İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde Sonbahar · Hülya GÜNAY
- 16 Türk Ney Sanatı · Melih BERSE
- 18 Kavala / Yunanistan · Şifanur ÖZÇELİK ŞİRİN
- 20 Kore'de Türk Tugayı'nın Manevi Hissiyatı -3- · Prof. Dr. Adnan KARAIŞMAİLOĞLU
- 23 Kayseri Hunat Hatun Camii ve Külliyesi · M. Nihat MALKOÇ
- 24 ANKARA'NIN UFUKLARINDA · Dr. İsrail KURALAY
- 27 Bizim Şaşkınlardan Bundan Ders Alır mı Acaba? · Muhsin İlyas SUBAŞI
- 28 M. Tahralı İle C. Tanrıkorur Besteleri "Kâr-ı Nâtlık" -2- · Hülya GÜNAY
- 30 Konur Alp Gazi Diyarı: Düzce · Saniye ÖZTÜRK
- 33 Bir An Meselesi · Canan COŞAR
- 34 Gökyüzü Daha Mavi, Çay Daha Demli: Bayramören · Sibel ORHAN
- 36 Hem Okudum, Hem Yazdım · Necla DURSUN
- 39 Ayasofya Tarih ve Deneyim Müzesi · Ezgi ELÇİN OYNAK
- 40 Şehrin Mühründe ve Kalbin Yerinde İbadethaneler · Özkan KARACA
- 44 Şehrin Kaldırımları · Alper Lütfi GÖNCÜ
- 46 Güney Kore Şehitliği · Erbay KÜCET
- 48 Kökleri Mazide, Gövdesi Atide Bir Hazine: Ayvalık -1- · Doç. Dr. Yüksel OKŞAK
- 51 Eyüp Sultan Reşadiye Numüne Mektebi · Menekşe ÖZKAYA TUTUM
- 52 Gaborone · Dr. Serhat ONUR
- 56 Hz. Peygamber'le (s.a.v.) Şehir ve Mimari · Dr. Şimşek DENİZ
- 60 Erzurum'un Manevi Mekânları -2- · Prof. Dr. H. Ömer ÖZDEN
- 62 Bir Türkü Gibi Geçti Sivas Üzerimden -1- · Ahmet KÖSEOĞLU
- 64 Kardeş Vatan: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti -2- · Dr. Mahmut ŞENER
- 66 Akdeniz'de Dolunay Vakti · İbrahim YASAK
- 68 Hacı Bayram'da Bir Öğle Zamanı · Memiş OKUYUCU
- 70 Feridun Andaç'la Söyleşi -2- · İsmail BİNGÖL
- 72 Çınar · Bilal ARIOĞLU
- 76 Hizmette Öncü Bir Eğitimci: Ayla Ağabegüm · Mehmet Nuri YARDIM
- 78 Gediz'i Dolayıyorum... · İmdat AKKOYUN

08 Kimlik, Kültür ve Kalkınma...
Prof. Dr. Süleyman Kızıltoprak

10 Millet Yazma Eserler Kütüphanesi
Mehmet Kâmil Berse

24 Ankara'nın Ufuklarında
Dr. İsrail Kuralay

56 Hz. Peygamberle (as) Şehir ve Mimari
Dr. Şimşek Deniz

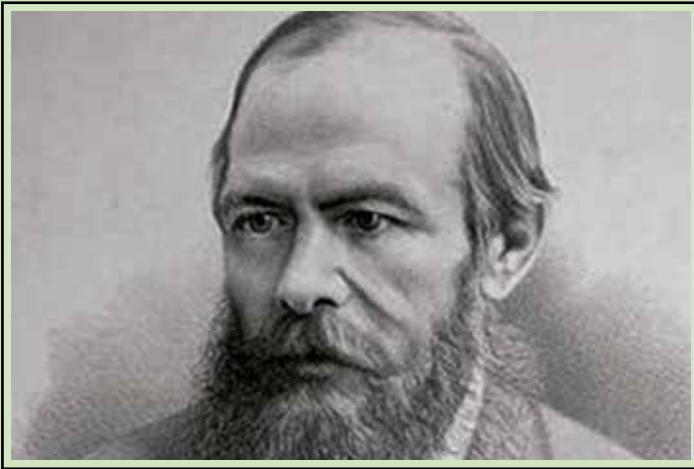

76 Bir Öncü: Ayla Ağabegüm
Mehmet Nuri Yardım

DOSTO İLE SOHBET -2-

Dosto konuşuyor. Ben ise içimden onun söylediklerini kendi değerler dünyama tercüme ediyorum. Onun Puşkin dediği yere Kemal Tahir'i, Rus dediği yere Türk kelimesini yerleştiriyorum.

Prof. Dr. Ümit MERİÇ

Dostoyevski

Bu yazının ilk şekli Ekim 1972'de Türk Edebiyatı Dergisi'nde "Batı, Batı Dedikleri" başlığıyla yayınlanmıştır.

Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu Üyesi

Dosto gözlerini, arkamda asılı duran Holbein'in "Tabuttaki İsa" resmini sabitleyerek konuşmaya başlıyor. Nece? Hatırlamıyorum ama söylediklerini anlıyorum.

- Puşkin'i çok severim. Daha çocukken onun şiirlerini ezberlemiştim. Annemin ölümüyle Puşkin'in ölümü arka arkaya gelmişti. Eğer annemin yasını tutmasa idim, Puşkin'in yasını tutardım. Düşünün o otuz sekiz yaşında bir düelloda öldü ve mezarına kendisiyle birlikte büyük bir sır götürdü. Şimdi ben o sırrı, onsuz çözmeye çalışıyorum. Biliyor musunuz, Puşkin'i en çok etkileyen insan ona Rus masallarını anlatan eski Rus türkülerini söyleyen yaşlı dadısı, Arina'dır. Puşkin kendisinden önce Batı edebiyatının etkisiyle ortaya çıkan romantizm ve klasisizm akımlarının karşısına Rus toplumunun özelliklerini yansıtan kanlı canlı tiplerle çıkmış, dadısından dinlediği masallardan ve türkülerden ilham alıp bu sevimli insan tiplerini Rus Edebiyatının merkezine oturtmuştur. O 1829'da Osmanlı-Rus Savaşı sırasında gezdiği ülkenizi "Erzurum Yolculuğu" adlı eserinde anlatırken genç bir Türk'ün tasvirini yapar: "On sekiz yaşlarında bir delikanlıydı. Yolda yanlamasına uzanmış yatıyordu. Bir kızinkini andıran solgun yüzü henüz pembeliğini yitirmemişti. Sarığı tozlar içinde yerdedi. Tıraşlı ensesinde bir kurşun yarası vardı". İşte!... Derken Dosto gözlerimin yaşla dolduğunu görüp bir an sustu.

-Sizi üzmem istemezdim. Ama bu gerçekliği tasvir, bu Batı Edebiyatının tesirini silkip üzerinden atmak, ilk defa Puşkin'de karşımıza çıkar ve bu Rus Edebiyatında "gerçek bir devrim"dir. Puşkin'in eseri uçurumun her iki kıyısını da görmüş neslimiz için, dünyada var olabilecek en zıt düşüncelerin çarpışmasının, doğu ruhuyla batı ruhunun yeni ve belki de son ve büyük savaşının çözümünü ihtiva etmektedir.

Bir an durdu ve sonra ilave etti:

- Rus milletinin manevi güzelliğini hatırlatan tipleri yaratan ilk yazar Puşkin ol-

Aleksandr Puşkin

muştur. O bütün eserlerinde hastalığı teşhis ederken bir yandan da bize umut vermiştir. Onun bütün eserlerinde Rus milletinin kişiliğine ve manevi gücüne duyulan bir inanç göze çarpar. İnanç olan yerde umut da vardır. Rus milleti için umut.

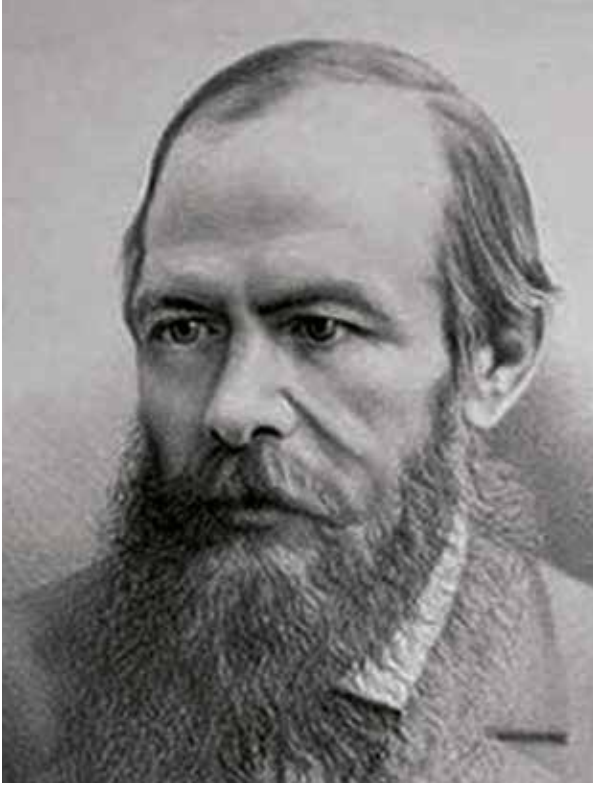
Dosto konuşuyor. Ben ise içimden onun söylediklerini kendi değerler dünyama tercüme ediyorum. Onun Puşkin dediği yere Kemal Tahir'i, Rus dediği yere Türk kelimesini yerleştiriyorum. Dosto, sanki bana değil bütün beşeriyete hitap ediyormuşçasına birden sesini yükseltiyor:

- Bugün Rusya'da (Ben Türkiye'de diyorum) Slavcılarla Batıcıların araları bozuk (Ben içimden Batıcılarla Müslümanların diyorum). Birbirine düşman bu iki kamp bugün tabiata aykırı bir yolda gitmektedir. O yüzden çabaları bir türlü doğru yola (Ben içimden sırat-ı müstakime diyorum) giremiyor diyor. Oysa el ele verip ortak doğrularda anlaştıkları gün belki her şeyi çözecek her şeyi kurtaracaklar. Halk

zamanı gelince bu doğru yolu bilenlerin kendini kurtaracağı umudu içindedir. Bu yüzden Rusya (Ben Türkiye olarak anlıyorum) bütün insanlığı içine alan evrensel bir birliğe belki de bütün diğer ülkelerden, daha çok hazırdır. Ben zamanla bizim -daha doğrusu çocuklarımızın da- istisnasız şunu anlayacağına inanıyorum: Gerçek bir Rus'un (Tabii ki Türk'ün) emelleri Avrupa'daki uzlaşmazlıkları uzlaştırmak, ruhumuzdaki Avrupa özlemini böylece gerçekleştirmek, kardeşçe bir sevgi içinde bütün insanlarla birleşmek, bu birliğin, bu büyük evrensel uyumun son sözünü, Hazreti İsa'nın -Bir dakika, benim için elbette Hazreti Muhammed'in- doktrinlerine uygun biçimde söylemek olmalıdır.¹

Tam o sırada Anna içeri geliyor. Elinde bir des-te kâğıt var. Eşinin yanına saygıyla yaklaşıyor

1- Dostoyevski, Puşkin Üzerine Konuşma, Ağaoğlu Yayınevi, 1964 ve Puşkin Konuşması, Çev. Tektaş Ağaoğlu, İletişim Yayınları, 3. Baskı, 2022. Ayrıca; Anna Dostoyevski, Fyodor Dostoyevski, Çev. T. Yalım, Remzi Kitabevi, 2004.

Dostoyevski

ve “Puşkin Üzerine Konuşma”nın temize çektiği kısımlarını yazıhanenin bir köşesine bırakıyor. Dosto, eşine duyulur duyulmaz bir sesle teşekkür ediyor ve pencereden bir müddet dışarıyı süzüyor. Sonra konuşmasını bıraktığı yerden devam ediyor:

- İlimiz, sanatımız, toplum düzenimiz, insanlığı, görgümüz, her şeyimiz oradan, yani “kutsal mucizeler ülkesinden”, Avrupa’dan alınma. Yaşayışımız daha çocukluktan başlayarak Avrupa dünya görüşüne, geleneğine göre düzenleniyor. Biz -yani toplumumuzun bir avuç imtiyazlısı- öylesine Avrupalılaştık ki, yüzümüze baktıkça halkın midesi bulanıyor. Artık bizi büsbütün yabancı, bir başka ulustan sayıyor insanımız. Tek kelimemizi tek kitabımızı tek düşüncemizi anlamıyor. Kafasında mücerret bir ülke ortamı hazırlamış olan Batıcı Rus aydınıyla, sefaletten kırılan, dininden başka ümidi kalmayan Rus halkı arasında büyük bir uçurum var.

Dosto, sözlerini ne kadar anladığımı görmek için bir an bana bakıyor. Bakışlarımız buluşuyor ve anlaşılıyor. Sonra gözlerini tekrar eşinin getirdiği kağıtlar üzerine çevirip oradan bir bölüm okuyor.

- Puşkin, Petro’nun devrimlerinden sonra türeyen bu kendi topraklarından köklerini koparmış insanı ne güzel anlatır. Avrupalılar, bizim gibi bir milletin tarihi olmamalıdır diyorlar. Bu millet ardında tarih diye bileceğimiz ne varsa bir an önce unutmamalı, tarihine sırtını çevirip ondan nefret etmeli. Halktan birine okuma yazma öğretip, onun Avrupa hayatının kültürüyle, giyim kuşamı, içkileri, danslarıyla başını döndüreceğiz. Bu halk ayağından çarıktan, içtiği kvastan, eski şarkılarından utanacak. Geçmişine lanet okuyan her kim olursa olsun “o bizdendir” diyecek.

“Bu ülke 1789’dan beri su alan bir gemi” diyen babacığımı hatırlayıp, alt dudağımı ısırıyorum. O konuşmaya devam ediyor:

- İlimlere ve tekniklere sırt çevrilemez. Bunların Batı Avrupa’dan başka bir yerden alınmayacağı doğru (İHA’ları, SİHA’ları yapan bir 21. yüzyıl Türkiyelisi olarak içimden ‘Acaba?’ diyorum). Dosto devam ediyor:

- Ama aydınlanmaya yani insanın hayatına yol çizen, düşüncesine yön veren, gönlünü aydınlatan bir ışık arayışına girince... Dosto bir an duruyor ve sonra beni gönlümden vuruyor:

- Böyle bir aydınlanma için izin verin de hiç de Avrupa kaynaklarına başvurmak zorunda olmadığımızı söyleyeyim. Evet, mukaddes bir düşünceye dayanmadan hiçbir siyasi ve içtimali yükü gerçekleştirilemez. Kendi ülkelerimizi ararken ve de bulurken hiçbir Avrupalı lalanın elimizi tutmasına ihtiyacımız yok!

Dosto’yla zamansız muhabbetimiz burada sona eriyor. 9 Şubat 1881’de öldüğü zaman, tabutunu izleyen 30 bin kişi arasında ben de varım. Dosto, soylular meclisinde Puşkin üzerine yaptığı konuşma bittiğinde Batıcılarla Slavcılar tek bir vücut olup birbirleriyle kucaklaşmışlardı. Tihvin’deki mezarının başında herkes gittikten sonra elimdeki sarı kasımpatıları o toprak tepeciğinin üzerine bırakıyor ve kendi kendime, hüznle soruyorum: “Allah’ım, aydınlarımızı barıştıracak Dostoyevski’lerimiz nerede?”

YOĞURT TASI

KAMİL UĞURLU

Dönüp baktım can yoluna,
Yol diye bir şey kalmamış.
Bu çağda mektup mu yazılır, şaşkın,
Mektubumu almamış.

Bekler iken gece oldu, geç oldu,
Bizim mahallenin ışıkları yıldızdan.
Herkes penceresini kapattı karanlığa,
Kimsenin haberi yok kapıdaki yalnızdan.

Bu saatlerde doğardı güneş
Kumları sarı sahillere.
Dağları selâmlardım, yalınayak giderdim,
Elimde bir tas yoğurt, amcamgillere.

Hayıflanıyorum sanma ey sevgili adaşım,
Şükür şu yaşadığım güne.
Hamdolsun Allah'ıma ki,
Rezil etmedi ele-güne...

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE: KİMLİK, KÜLTÜR VE KALKINMA DİNAMİKLERİ -1-

1429 yılında Germiyan topraklarının tamamının Osmanlı idaresine katılmasıyla birlikte Emet, yeni bir idarî döneme girmiştir.

Prof. Dr. Süleyman KIZILTOPRAK

Emet'ten görünüm.

Kütahya il merkezine yaklaşık 100 kilometre uzaklıkta bulunan Emet ilçesi, Tavşanlı ve Çavdarhisar güzergâhları üzerinden ulaşılabilen, doğal ve termal kaynaklarıyla öne çıkan bir yerleşim alanıdır. 17 Ekim 1993 tarihli ve 93 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Termal Turizm Merkezi" ilan edilen Emet, yaklaşık 10 bin nüfusu ile sakin ve gelişmekte olan bir Anadolu ilçesi kimliğine sahiptir. Emet ilçesi, coğrafi konumu itibarıyla Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü'nde yer almakta olup, iklim özellikleri açısından Akdeniz ve Marmara iklimleri arasında bir geçiş yapısı sergilemektedir.

Batı Anadolu'nun kalbinde yer alan Emet, Anadolu'nun tarih öncesi ve klasik çağlarında izleri bugüne ulaşmayan bir yerleşim alanı olarak görünmekle birlikte, özellikle Roma ve Bizans dönemlerinden itibaren artan bir tarihsel görünürlük kazanmıştır. İlçenin merkezinde ve civar köylerinde tespit edilen hamam kalıntıları, bu dönemlerde bölgede yerleşik bir toplumsal yapının ve gelişmiş bir termal kültürün varlığına işaret etmektedir. Ayrıca, yakın çevredeki Çavdarhisar'daki Zeus Tapınağı'nın Bizans döneminde piskoposluk merkezine dönüşmesi, Emet yöresinin dinsel ve idari açılarından da değer kazandığını göstermektedir.

Emet ilçesi, tarihsel süreçte çok sayıda medeniyete ev sahipliği yaptığından, farklı dönemlerde değişik isimlerle anılmıştır. Roma ve Bizans dönemlerinde 'Ağrios', Osmanlı İmparatorluğu döneminde 'Eğrigöz' ve Cumhuriyet döneminde ise 'Emet' adını almıştır. Emet'in tarih sahnesine asıl çıkışı ise 13. yüzyılın başlarında, 1230 yılında Türk hâkimiyetine girmesiyle başlamıştır. Selçuklu ve Germiyanogulları dönemlerinde özellikle zengin içme suyu kaynakları ve termal potansiyeliyle önemli bir merkez haline gelmiştir. 1300 yılında I. Yakup Bey'in başlattığı Germiyanogulları yönetimi altında bölge, hem ekonomik hem de askerî açıdan stratejik bir noktaya dönüşmüştür.

Ancak Emet'i Batı Anadolu'daki diğer taşra yerleşimlerinden ayıran en dikkat çekici gelişmelerden biri, Osmanlı topraklarına çeyiz yoluyla katılan nadir yerleşimlerden

biri olmasıdır. 1380 yılında Germiyanogulları tahtında oturan Süleyman Bey'in kızı Devlet Hatun'u Osmanlı şehzadesi Yıldırım Bayezid ile evlendirmesi sonucu, Emet; Kütahya, Hamideli, Seydişehir, Akşehir ve Yalvaç gibi önemli yerlerle birlikte Osmanlılara çeyiz olarak geçmiştir. Bu gelişme, Emet'in Osmanlı hanedanı ile doğrudan ilişkilendiği nadir taşra merkezlerinden biri haline gelmesini sağlamıştır.

1429 yılında Germiyan topraklarının tamamının Osmanlı idaresine katılmasıyla birlikte Emet, yeni bir idarî döneme girmiştir. Germiyanogulları döneminden kalma vakıf belgeleri, özellikle Babuk Bey Camii ve vakfiyesi, bölgenin sosyo-dini yapısının devamlılığı açısından kıymetli arşivsel belgeler sunmaktadır. Babuk Bey II. Yakup devrinin önemli simalarından biridir. Babuk Bey'in Simav'da da câmi, han ve hamamının bulunduğu Evliya Çelebi Seyahatnamesinde geçmektedir. 1431-1432 tarihli vakfiye, yalnızca bir dini yapının değil, aynı zamanda eğitimin, sosyal dayanışmanın ve toplumsal organizasyonun sürekliliğini belgelemektedir.

Osmanlı idaresinde Emet, başlangıçta Simav Eğrigöz birleşik kazası olarak yönetilmiş, daha sonra ise bağımsız bir kadılığa dönüştürülmüştür. Ancak 19. yüzyıl başlarında yaşanan Nasuhogulları isyanı nedeniyle 1817'de kadılık statüsü kaldırılmış ve Simav'a bağlanmıştır. Bu ceza niteliğindeki idarî gerileme, Emet'in taşra içindeki konumuna dair sosyopolitik ipuçları sunmaktadır.

Eğrigöz Tarihi Efsanelerin Kalesi: Vlad Tepesi

Eğrigöz Kalesi ve Vlad Tepesi tarih ile efsanenin iç içe geçtiği bir mekândır. Yer adları (toponimi), rastgele veya sıradan seçilmiş isimlendirmeler olmayıp, ait oldukları toplumun kolektif hafızasını, kültürel kodlarını ve tarihsel tecrübesini taşıyan linguistik ve kültürel miras unsurlarıdır. Emet'in Eğrigöz Kalesi'ne atfedilen rivayetlere göre, 15. yüzyılda Eflak Prensi Vlad III (Kazıklı Voyvoda), yakalandıktan sonra iki oğluyla Eğrigöz Kalesi'nde hapsedilmiştir.

Clive Foss'un Aşıkpaşazade'yi referans vererek ifade ettiği gibi, Eğrigöz'ün en önemli ve dikkat çekici şöhreti, kalenin adının geniş bir coğrafyada yankı bulan bu tarihsel figürle ilişkilendi-

Eğrigöz Kalesi

rilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, XV. yüzyılda meydana gelen bir hadiseye dayanmaktadır. 1444 yılında Osmanlı padişahı II. Murad, Eflak Prensi Vlad Dracul'u ve iki oğlu Vlad ile Radu'yu esir almıştır. Prens, Osmanlılara sadakat göstereceğine dair taahhütte bulunarak kısa süre içerisinde serbest bırakılmış; ancak oğulları Germiyan Sancağı'na bağlı Eğrigöz'de hapsedilmiştir. Oğullardan biri 1448 yılında serbest bırakılmış, diğeri ise bir süre daha Osmanlı idaresinde rehin olarak kalmıştır. Eğrigöz Kalesi'nin tarihsel bağlamda şüpheli bir şöhrete kavuşmasına sebep olan kişi, esarete kalan bu oğuldur ve burada Türkçe öğrenmiş ve Türk kültürüyle yakın bir temas kurmuştur.

Zira o, ilerleyen yıllarda tarihin en zalim hükümdarlarından biri olarak bilinen Vlad Tepeş (Kazıklı Voyvoda) kimliğiyle öne çıkmıştır. Sert yönetim tarzı ve aşırı şiddet uygulamalarıyla tanınan Vlad, Avrupa genelinde korku uyandırmış ve daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan Drakula efsanesine esin kaynağı olmuştur.

Osmanlı'dan Cumhuriyete Emet

Emet'in Osmanlı klasik sistemi içerisindeki konumu, Tanzimat reformları sürecinde dahi değişmemiş; klasik tımar ve miri arazi düzeni, diğer birçok merkezde ortadan kaldırıldığı halde burada uzun süre varlığını sürdürmüştür. 1844 tarihli temettüat defterleri, bölgede toprağın tekellerde toplanmadığını, toplumsal yapının görece dengeli olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle Emet, Tanzimat sonrası taşra dönüşümünün "farklılaşan örneklerinden biri" olarak öne çıkmaktadır. (Devam Edecek)

MİLLET YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ

1916 yılında, kütüphanesinde bulunan Feyzullah Efendi'nin vakfı 2189 yazma esere ilâveten Ali Emîrî Efendi'nin bağışladığı 16.000 kitapla Ali Emiri efendinin Hafızî kütüplüğünde kütüphane açılır.

Mehmet Kâmil BERSE

Kütüphane'nin dışardan görünümü

Feyziyye Medresesi, Hicri: 1112 (Miladi: 1700-1701) yılında Erzurumlu Şeyhülislâm Seyyid Feyzullah Efendi tarafından Dârü'l Hadis (Hadis İlimleri Fakültesi) olarak yaptırılmış ve kurucusunun adıyla tanınır. Mimarının kim olduğu kesin olarak bilinmemekle beraber Kayserili Mehmet Ağa olduğu tahmin ediliyor. İnşa tarihinden bu yana çeşitli tamirler görmüş olan yapı, 1894'teki İstanbul zelzelesi ve daha sonra Fatih yangınında hasar görünce Evkaf Nâzırı Şeyhülislâm Mustafa Hayri Efendi'nin gayretleriyle tamir ettirilmiş ve Feyzullah Efendi'nin vakfettiği kitaplar Evkaf Nezâreti'nce koruma altına alınmıştır.

Toplam 1650 m² alan üstüne kurulan medrese, (L) şeklinde ön kısmı revaklı 10 küçük oda ile karşısında taş avludan merdivenle çıkılan simetrik, kubbeli iki salondan oluşan ana bina olmak üzere iki bölümden oluşuyor.

Bahçesinde şadırvanı, kuyusu ve ayrıca yan yüzünde bulunan kitabeli çeşmesiyle Klasik Osmanlı Mimarisi'nin son dönemlerine ait önemli bir yapı. Lale Devri'nin başlangıcına işaret eden ayrıntılar varsa da genel olarak klasik çizgiler egemendir.

Kitâbe ve vakfiyesine göre 1112 H.(1700-1701 M.) yılında Şeyhülislâm Seyyid Feyzullah Efendi tarafından inşa ettirilmiştir. XX. yy. başlarına harap bir durumda ulaştığından belediyece yıkılarak yerine park yapılması düşünülmüş, ancak İstanbul Muhibleri Cemiyetinin (İstanbul'u Sevenler Topluluğu) teşebbüsü ve Evkaf Nâzırı Şeyhülislâm Mustafa Hayri Efendi'nin gayretleriyle tamir ettirilerek yok olmaktan kurtarılmıştır (1334/1916). 1916 yılında, kütüphanesinde bulunan Feyzullah Efendi'nin vakfı 2189 yazma esere ilâveten Ali Emîrî Efendi'nin bağışladığı 16.000 kitapla Ali Emiri efendinin Hafızî kütüplüğünde kütüphane açılır. Kütüphanenin ismini Ali Emiri efendiye edeben sorduklarında "Burası Benim aylıklarımın aldıklarımla satın aldığım kitaplardan oluştu, Milletimin parasıyla oluşan kütüphaneye Milletime armağan etmeliyim der. Ve Millet Kütüphanesi adını verir. Fatih Millet Kütüphanesi adı altında genel kitaplık haline getirilmiştir.

Kütüphanenin geçirdiği evreler, 1924 yılından itibaren binaları kullanılamayacak durumda bulunan Reşid Efendi, Carullah Efendi, Hekimoğlu Ali Paşa ve Pertev Paşa Kütüphaneleri gibi önemli vakıf kütüphanelerinin kitapları, Şeyhülislam Feyzullah Efendi'nin kendi kütüphanesi ile birlikte, Millet Kütüphanesi'nde toplanmış ancak 1962 yılında kütüphane Halk Kütüphanesi konumuna geçince bu vakıf kütüphanelerin kitapları Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. 1981 yılında kütüphanede hizmet veren İl Halk Kütüphanesi'nin Lâleli'de bulunan Şimkeşhane Binası'na taşınması üzerine kütüphane tekrar Millet Kütüphanesi kimliğine kavuşarak "Fatih İlçe Halk Kütüphanesi" olarak hizmete devam etmiştir. 17 Ağustos 1999 depreminde Kütüphane binası çatladı ve bir süre tadilatını bekledik. Tadilatı ihyası yapılarak Yazma Eser Kütüphanesine dönüştü.

Kütüphaneye Murad Molla, Adile Sultan, Yusuf Paşa, Hekimoğlu Ali Paşa Halk Kütüphaneleri ile Ebu Bekir Paşa, Yavuz Selim, Zembilli Ali Efendi Çocuk kütüphaneleri de bağlı birim olarak hizmet vermiş ancak bugün bu kütüphaneler vakıflara devredilmiştir.

Murad Molla Halk Kütüphanesi'nin yazma eserleri ise 2000 yılında Süleymaniye Kütüphanesi'ne devredilerek orada istifadeye sunulmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet vermekte iken Millet Kütüphanesi'nde bulunan yeni eser kitaplar da Sakarya Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezine devredilerek, kütüphane araştırma ve ihtisas kütüphanesi konumuna gelmiştir. Kütüphane bugün "Millet Yazma Eser Kütüphanesi" adı ile hizmete devam etmektedir.

Millet Kütüphanesi bir kültür evi gibi çalışmaktadır. Araştırmacı ve akademisyenlerin çalışma yapabildiği bir kütüphane olması ile beraber, Dîvânu Lugâti't-Türk adlı Türk dilinin efsane eserinin elde mevcut tek nüshasına sahip olması ile de bir müze hüviyetinde kısılanacak bir kütüphanedir. 3 asırlık tarihi orijinal yapısında kullanılan seminer salonunda; uzun bir süre Dersaadet Kültür Platformu Derneği ve Türkiye Yazma Eserler Kurumu ile işbirliği ya-

Dîvânu Lugâti't-Türk

pılarak Kütüphane müdiresi Melek Hanım'ın da katkılarıyla "Dersaadet Ali Emîri Sohbetleri" gerçekleştirdik. Müdiremiz Melek hanım ile işbirliği yaparak Uzun süre Ali Emiri efendinin kabrinde (Fatih Camii haziresinde) vefat tarihinde (23 Ocak 1924) anma toplantıları yaptık. Beyazıt Kütüphanesi'nin efsane Müdürü İsmail Saib Sencer beyefendinin kedileri kadar olmasa da bugün Millet Kütüphanesi'nin kedileri de bahçede ve kuytularda sizlerden sevgi bekliyor, sevgilerini paylaşmak için... Millet Kütüphanesi, İstanbul İşgalinde İngiliz askerlerince basılıp kitaplara el konmak istenmiş, fakat O dönemin Fransız sefirinin hanımının bu durumu engelleyen davranışlarıyla kütüphane yağmadan kurtulmuştur.

Millet Kütüphanesi'nin Feyzullah Efendi Sokak'taki kapısından çıkar çıkmaz karşımızda bugünkü kullanımıyla 5 katlı bir giyim mağazası var. Bu mekânın orijinal halini anlatacağız burada. Doğma büyüme Fatihli olarak sorumluluğumuzu yerine getirmek için, tarihin arşiv sayfalarından ve eski fotoğraflardan paylaşalım... Fatih'in yer altıda yer üstü de tarihin her dönemine ait tarihi eserlerle doludur, eğer o eserler bugün yok ise, birileri tarafından başka maksatlarla kullanılmak üzere yıkılmıştır. Tıpkı buradaki giyim mağazası gibi. Bu binanın yerinde Halil Paşa camii var imiş (diyorum çünkü ben doğmadan cami satılmış ve yıkılmış) sonra yerine döneme ait bir apartman yapılmış. Yıllar geçmiş yapılan binada yıkılıp yerine bugünkü bina inşa edildi. Son zamanlarda yıkılmış camileri tekrar ihya etme konusunda bir gayret var, hayırseverler bu konuda yarışıyor. Halil Paşa camine de sıra gelir diye düşünürüm...

GİRNE'DEKİ TOPRAK DAMLI EVLER

Kıbrıs'taki Türk varlığının büyük bölümü Türkiye'den, özellikle Karaman eyaletinden gitmişlerdir. Eyalet o zamanlar, bir devlet kadar büyük, güçlü ve etkiliydi. Başta Konya olmak üzere şimdiki birçok il, bu eyaletin sınırları içinde ve kontrolündeydi. Oraya giden ecdat, beraberlerinde sadece zâti eşyalarını değil, kültürlerini de götürmüşlerdi ve çevreye bu değerleri yaymışlardı.

Kâmil UĞURLU

Girne, Kıbrıs'ın en güzel şehirlerinden biridir. Gerçekten, güzel bir Türkmen gelinini hatırlatır. Ayaklarını Akdeniz'in sularına bırakmış, sırtını dağa yaslamış; kendinden, güzelliğinden, dilberliğinden emin, sağlam bir gelinlik kıza benzer. Esasen onun bütün bu özelliklerini deneyerek bilen Avrupa'nın birçok yerinden aileler, hayatlarını burada yaşamak için geliyorlar. Şehrin çevresinde, yakın köylerden bir ev alıp oturuyorlar. Bu şekilde teşekkül etmiş, sakinlerinin tamamı bu hayranlardan oluşan köyleri var Girne'nin.

Kocası, Kıbrıs'taki İngiliz birliklerinin birinde subay olan bayan Scott Stevenson, Girne'ye âşık olan yabancılardan birisidir. Bu hayranlığını yazdığı bir kitapla ortaya koyan ve eline kalem yakışan bir yazardır bayan Stevenson. Kocası ilkin muvazzaf bir subaydı. Sonra kaza komiser yardımcısı oldu. Önemli bir makamdır. Sonra zaptiye komutanı, daha sonra ise kaza komiserliğine yükseltildi. Bu, önemli bir seviyedir. Girne'de ailece beş yıl kalmışlar ve bu hanım orada kendilerine tahsis edilen evi yazdığı kitapta fazlaca ayrıntıya giderek anlatıyor. Anlattığı sanki Karaman'daki Kara Müftü'nün evidir. Kişiyi hayrete düşürecek benzerlikler mevcut. Bayan Stevenson elbette bir Karaman evi görmemiştir. Ama anlattığı bir Karaman evidir. Toprak damlı evin bahçesinde bahar ve yaz aylarında papatyaların açması, damdaki toprakların zaman zaman "loğ"larla sıkıştırılması, odaların tavanlarındaki kalem işi, yapraklı, çiçekli bezemeler, her şey Karamanlı rahmetli Kara Müftü'nün evini andırıyor. Benzerlik o mertebede ki Girne'deki bu evin sahibi de "Kara" lakaplı bir kadıdır. Yani müftüdür.

Bu hanım önce ev sahibini, Kara Kadı Efendi'yi anlatıyor. Batılıların çoğu inanmaz ama bu hanım inanıyor ve heyecanla anlatıyor kitabında. Kadı Efendi keramet ehli bir zatmış. Yaşlı bir Gernelinin şahit olduğu olay şöyleymiş: Kadı Efendi şimdi yerinde başka ve yeni binaların bulunduğu Girne çarşısında bir kahvehanede

otururken Alanya'dan gelen bir gemi limana yanaşmış. Geminin direğinde akıl hastası bir adam bağlıymış. Kaptan Kadı Efendi'yi bulmuş ve ondan yardım talep etmiş. Kadı Efendi, "Çözün o adamı bana getirin." demiş. Çözmüşler ve getirmişler. Adam, uslu uslu, sesini çıkarmadan, onlarla birlikte Kadı Efendi'nin yanına varmışlar. Adam bilmiş tavırlarla doğruca Efendi hazretlerinin yanına yürümüş, onun elini öpmüş ve dizinin dibine oturmuş, çökmüş. Kara Kadı onun başını okşamış ve birçok dualar okuyarak ona doğru üflemiş.

Adam sağlığına kavuşmuş ve herkes dehşet içinde kalmış. İşte bu Kadı'nın evinde kiracı olarak oturmuşlar, bay ve bayan Stevenson'lar. Kıbrıs'ta buldukları sürece bu olağanüstü evde huzur bulmuşlar. Kitabın, "Kıbrıs Tarzı Evimiz" başlıklı bölümünde anlatılanlar şunlar: "Girne'deki evimiz küçük fakat tuhaf bir konuttu. Tek katlıydı ve dikdörtgen bir plan şemasına sahipti. İçinde yetişmiş meyve ağaçları bulunan sevimli bir avlusu vardı. Limon, portakal, dut ve ayva ağaçları sağlıklı ve meyveliydiler. Damı düzdü ve çamurla, yani toprakla örtülüydü. Bu dam ilkbaharda mükemmel bir bahçeye dönüşürdü, kuşların ve rüzgârın getirdiği tohumlardan büyüyen çeşitli çiçekler, papatyalar açardı üzerinde. Girne'de bütün damlar ilkbaharda böyledir, yemyeşildir ve çiçeklidir. Bu damlardan yüksekçe olan birine çıkar ve şehre şöyle bir bakarsanız, Girne'yi havada uçan bir bahçe zannedersiniz. Evimizin arkası denize bakardı ve oturduğumuz oda denize çakılmış kazıkların üzerine inşa edilmişti. Pencereden baktığımda, aşağıda, kayaların arasında balıkların yüzdüğünü görebiliyordum.

Küçük at nalı şeklindeki liman çevremizdeydi. Limanın iki yanında iki kule vardı ve ikisi de eski ve yıkık durumdaydı.

Küçük Asya'dan (Anadolu'dan) gelen gemilerin geliş-gidişlerini seyretmekten büyük zevk almaya başladım zamanla. Bu gemiler nereden gelip nereye giderler, bilemiyordum ama bazı yüklerin dışından ne olduklarını anlıyordum. İçleri sadeyağ dolu deri tulumlar, yığın yığın kilimler, halılar, keresteler, harnup, teneke teneke lamba suyu (gaz yağı) zeytin ve incir dolu variller ve gemi dolusu eşekler. Bunlar ihraç ediliyordu. Bu arada şu ayrıntıyı da öğrendim, ihraç edilen eşekler sadece erkek eşeklerdi.

Oturma odamız gerçek anlamda Türk usulü döşemeliydi ve süslüydü. Rengârenk yıldızlar, hilaller çepeçevre duvarları dolaşıyordu, sedir mükemmeldi, rahattı, insana huzur veriyordu.

Duvarı Kur'an'dan ayetler vardı ve sanatkârene yazılmışlardı. Onları dostlarıma tercüme ettirdim. Bana onların şöyle söylediğini anlattılar:

- Tanrı bizi dost yüzlü görünüp de düşman kalpli olan kişilerin şerrinden uzak tutsun.
- Şarap ve kadın, akli başında olan bir adamı zalime dönüştürür.
- Dilini tutmasını bilen başını kurtarır. (Muhtemelen Hz. Yunus Emre'nin bir ilahisinden)

- İstanbul'da yangın eşyalarımızı yok eder, vebâ canımızı alır, kadınlar da aklınızı çeler.
- Güzel bir kadın gördüğünüzde Tanrıya şükretmelisiniz.
- Dinleyin, ama inanmayın.
- Tanrı kulunu hekimden ve hâkimden korusun (Bu, bir kadının, yani hâkimin evindeki levhada yazılı)
- Akıllı adamın ağzı kalbindedir. Aptalın ise kalbi ağzındadır.

Oturma odasının tavanı başka bir âlemdi. Karnarya sarısı renkler, birbirini izleyen, bazen kesişen süslü ve boyalı çıtalar, bir keserin marifeti olduğu, basitliğinden anlaşılabilir fakat harikulâde güzel ve candan olan renkler, amber, altın, portakal, kahverengi, mavi, kırmızı ve yeşil renkler. Bütün bunların hepsi bir tablo üzerinde buluşsa mutlaka bir renk kaosu teşekkül ederdi, fakat burada asla öyle değildi, aksine aralarındaki armoni insanı şaşırtacak boyuttaydı.

Sokak kapımızın önünde bir cami vardı. Müezzin günde dört kez minareye çıkıp, şerefesinde üç kez dönerek müminleri ibadete çağırırdı." (Bu hanım, sabah ezanı erken okunduğu için herhalde

onu kaçırıyordu) Burada bizim tespit ettiğimiz konu, tanıtılan, içinde birkaç sene yaşanan

bir evin anlatılış tarzı ve samimiliği. Bayan Stevenson, sanki Girne'deki bir evi değil de Karaman'daki bir evi anlatıyor. Yakın zamanlara kadar, Karaman Kalesi'nin çevresindeki eski yerleşim dokuları tamamen bu hanımefendinin anlattığı evlerden teşekkül ediyordu. Şimdi ancak birkaç tane örneği kalan ve "vahşi bir tarzda onarım zulmüne uğramayan veya düzgün onarılan" evler var ve şehir onlarla iftihar eder. Bu geniş tespitler şu gerçeği güçlendiren bir husus olduğu için önemlidir: Kıbrıs'taki Türk varlığının büyük bölümü Türkiye'den, özellikle Karaman eyaletinden gitmişlerdir. Eyalet o zamanlar, bir devlet kadar büyük, güçlü ve etkiliydi. Başta Konya olmak üzere şimdiki birçok il, bu eyaletin sınırları içinde ve kontrolündeydi. Oraya giden ecdat, beraberlerinde sadece zâti eşyalarını değil, kültürlerini de götürmüşlerdi ve çevreye bu değerleri yaymışlardı.

Biraz önce, Girne'deki evlerini bize anlatan hanımın dikkatlerden kaçan fevkalade önemli bir tespiti daha vardı: Sözüünü ettiği toprak damlı evlerin, damındaki toprağı "Karmi" köyünden getiriyorlarmış. Karmi köyünün bugünkü adı "Karaman"dır.

Bu zarif hanımefendinin kocası Yüzbaşı Andrew Scott Stevenson, muktedir bir adam olduğu kadar, kızınca kendini kontrol edemeyen bir zatmış ve tayin edilen çizginin dışına çıkanlara karşı bazen insaf sınırlarını dinlemiyormuş. Kaymakam vekilliği yaptığı zamanlar, kırbacını elinden düşürmezmiş. Bir defasında, Belediye Meclisinden geçen bir kararın hemen uygulamaya geçirilmediği gerekçesiyle dönemin Belediye Başkanı Hacı Hasan Fakı Efendi'yi yolda kırbaçlamış. Âlemin gözü önünde. Bir başka gün Mütu Panayırında rahatsızlık çıkararak bir Rum'u evire çevire dövmüş. Bu sinirli komiser, kaymakama vekâlet ettiği bir gün verdiği emri yerine getirmeyen Girneli Hacı Konstanti Andrea adlı bir Rum'u kırbaçlayınca, Rum ondan davacı olmuş. Olayı mahkemeye götürmüş. Mahkeme onu suçlu bulmuş ve para cezasına çarptırmış. Yüzbaşı Stevenson bu cezadan çok alınmış. Hanımını, çocuklarını toplayıp memleketine dönmüş. Ve kimse de ona, "gitme, kal." dememiş. Girne'den ayrılmalarının sebebi buymuş...

İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDE SONBAHAR

İstanbul'un çehresi mevsimlerle birlikte hâlden hâle dönüşür. Sonbaharla birlikte İstanbul aşkım doruklara yükselir.

Hülya GÜNAY

İstanbul Arkeoloji Müzesi

Gündelik hayatta bulunduğum yerden İstanbul'un başka bir tarafını özlerim. Fatih'te bir çınarın altında yaprakların hışırtılarını dinlerken, Belgrat Ormanları çok erişilmez bir dünyaymış gibi beni çağırır; ansızın Nişantaşı'nda olasım gelir, Boğaziçi burnumda tüter, aklım karışır rüyalarım girer.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde gerçekleştirilen, Kuru-kahveci Mehmet Efendi'nin destekleri ile Ağustos ayı Yaz Kahve Konserleri'nde unutulmaz anlar yaşayan İstanbullular bir taraftan da Eylül ayının gelmesini ipe çektiler. Osman Hamdi Bey'in kurucusu olduğu İstanbul Arkeoloji Müzesi, sonbaharın doyumsuz yaşandığı mekânların başında gelir. Alemdar Caddesi Osman Hamdi Bey Yokuşu Sokak'ta, Arnavut kaldırımlarını adımlarken yaprakların dansı, rüzgârın uğultusu bana eşlik eder, bir banka oturup, sırtımı asırlık medeniyete dayayıp kâinatı okumaya çalışırım. En sevdiğim ikindi vaktinde, güneş ağaçların arasında kaybolurken, yaprak yağmurlarının altında insanların koşturmalarını hayatın hem içinden hem dışından izlerim.

Her bölümü efsane olan müzenin en sevdiğim kısmı Kütüphanesidir... İstanbul Arkeoloji Müzesi, 19. yüzyılın ortalarında, Maarif Nazırı Mehmed Esad Safvet Paşa tarafından "Müze-i Hümâyûn" adıyla 1869 yılında kurulmuştur. 13 Haziran 1891'de ana binanın inşaatı tamamlandı ziyaretçiye açılmıştır. Müzenin girişindeki alınlıkları üzerinde bulunan Osmanlıca yazıda "Asar-ı Atika Müzesi" (Eski Eserler Müzesi) yazmaktadır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Arkeoloji Müzesi, Eski Şark Eserleri Müzesi ve Çinili Köşk Müzesi olmak üzere üç birimden oluşan müzeler kompleksidir.

Müze, Büyük İskender'in lahitlerinden Mezopotomya tarihine kadar dünyanın en zengin koleksiyonlarına sahiptir. Müzeyi gezerken, Ağlayan Kadınlar Lahdi önünde yas tutan, üzgün, kimi gözyaşı silen, kimi yas elbiseleri ile boynu bükük duran kadınların ağıtlarını işitirim. Sappho'nun konuşan ifadesi ile göz göze gelince antik çağdan bugünün kişisel gelişimine mistik bir yolculuk yapmamak mümkün değildir. Mitoloji merakı olanlar için, Horoz dövüştüren Eroslar zengin rivayetleri ile ziyaretçilerini bekler. Türk çini ve seramiklerinin eşsiz örneklerinin sergilendiği Çinili Köşk, sanatseverleri Osmanlı Dönemi sivil mimari örneklerinin nadide eserleri ile buluşturur.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde, her bir adımda tarihin ruhu ile birleşir ruhum. Gülhane Parkı ile girift bahçesindeki yıllanmış çitlembikler, kimi zaman sürpriz yapan papağanları temaşa ederken, bankta oturup yetenek sınavına hazırlık çizimleri yapan Güzel Sanatlar Akademisi aday öğrencileri ile tatlı kısa sohbetler yapmanın keyfi doyumsuzdur.

İstanbul'un kalabalığında kendimle baş başa kaldığım, her bir taşın, heykelin fisıltısında aslında kendimi keşfettiğim mekân, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sonbahar bir aşktır.

TÜRK NEY SANATI

Türk kültüründe ney denilince Mevlânâ, Mevlânâ denilince ney akla gelir.

Melih BERSE

Neyzen Emin Dede (Yazıcı)(1883-1945)

Uğur Derman Fotoğraf Arşivi

K Türk dilinde “Ney”, Arap ve Fars dilinde “Nay” olarak geçen çalgı ile ilgili ilk bulgulara Sümerlere ait mezar kazılarında rastlanır. Ney/nây sözcüğünün, Sümercede kamış anlamına gelen “na” sözcüğünden türetildiği düşünülmektedir. Gerek Sümer mezarlarında rastlanan gerekse tarihi duvar kabartmalarında ve yazılı kaynaklarda sözü edilen nefesli çalgının bugünkü ney çalgısının atası olduğu ifade edilse de ney isminin tarihte kamıştan yapılan nefesli çalgılara verilen genel bir isim olduğu görülür.

İlk İslam filozofu Yakub b. İshak el-Kindî (ö. 866?) bir eserinde gayda/tulum benzeri “keseli ney” adında bir çalgıdan bahseder. Bu çalgının üflenen ağız kısmı kamıştan yapıldığı için bu ismin verilmiş olduğu düşünülmektedir. Ancak güncel olarak bilinen ve geçmişten günümüze Türk Mûsikîsi’nde kullanılan ney çalgısı, üzerine yedi deliği olan, dokuz boğumlu bir kamışın üflenen ucuna “başpare” adı verilen ağızlık kısmının ilave edilmesiyle oluşan nefesli bir çalgıdır. Ney çalgısı geçmişte olduğu gibi günümüzde de hâlen Türk, İran ve Arap müzik kültürlerinde önemli bir yere sahiptir.

Hız. Mevlânâ’nın gazellerinde ve özellikle neye yer verdiği “Dinle neyden..” ifadesiyle başlayan Mesnevi’nin ilk on sekiz beytinde ney-insan-ı kâmil analogisi Mevlevilik başta olmak üzere bütün tasavvuf çevrelerinde neyi bir fenomene dönüştürmüştür. Mevlânâ’ya göre sazlıktaki bir kamışın ney haline gelene kadar geçirdiği aşamalar, insanın olgunlaşmasına benzetilir. Neyin bir kamış parçasıyken neyzen tarafından sazlıktan koparılarak ney oluncaya kadarki geçirdiği evreler tıpkı bir müridin müşşidin elinde terbiye edilip kâmil hale gelişini anlatır. Nasıl ki neyzen ney haline getirdiği kamış parçasını üflediğinde yanık ve ulvî sadâlar verirse, müşşidin elinde irşâd olan müridin de dilinden hikmetli sözler dökülür. Neyin yanık sesi ayrıldığı vatanına olan hasretinin feryadıdır. Tıpkı kâmil insanın dilinden dökülen hikmetli sözlerin ayrıldığı vatanına (bezm-i elest) duyduğu hasretin feryadı olması gibi... İşte neyzenle neyin ilişkisi böyle bir mürid-müşşid ilişkisi gibidir. Bu yüzden

neyzenler Hicr suresindeki “ona şekil verdiğim ve ruhumdan üflediğim zaman..” mealindeki 29. ayete atıfta bulunarak ney çalmak yerine ney üflemek tabirini kullanırlar.

Mevlevilikte ney’in bir diğer sembolü de “sûr” a benzetilmesidir. Zira “sûr” un üflenmesiyle gerçekleşecek olan kabirden kalkma (haşr) olayında olduğu gibi Mevlevi mukabelesinde de neyin üflenmesiyle semazenler üzerlerindeki kabri temsil eden hırkayı çıkararak semâ etmeye kalkarlar. Dolayısıyla ney, neyzen için artık sadece bir müzik aleti değil, manevi bir sembol, derin anlamlar içeren bir işaret haline gelmiştir. Bundan sonra ney hakikatin sesi, ayrılığın sembolü ve insanın iç yolculuğunun temsilidir. Bu yüzden ney Mevlevilikte “nây-ı şerif” diye anılmaya başlamıştır. Mevlâna ile başlayan ney tasavvuru kendisinden sonra gelen divan şairlerine de ilham olmuş yüzyıllar boyunca bu tasavvur şiir ve beyitlere taşınmıştır.

Mevlevilikte neyzenlikte ileri seviyeye ulaşmış olan neyzenler Konya Mevlâna Dergâhında (Âsitâne-i Âliye) bulunan çebe tarafından “neyzenbaşı” unvanı verilerek tayin edilirdi. Ayrıca bu unvanın sahibi olmak için çile doldurarak dedelik (ikrar verip bin bir gün çile çıkararak dergâhta hücre sahibi olmuş sâlike “dede” denirdi) mertebesine erişmek gerekirdi. Neyzenbaşı hem ney üfleyenlerin en kıdemlisi hem de kudümzen başından kıdemli ise mutrib heyetinin sorumlusu ve idarecisidir.

Eskiler Türk Mûsikîsinin fem-i muhsin yani güzel ağızdan öğrenilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Fem-i muhsin ile kastedilen işinin ehli bir mûsikî hocasıdır. Türk Mûsikîsi’nin “meşk” denilen bu öğretim/aktarım yöntemi hocadan talebeye intikal ederek geçmişten günümüze yüzyıllar boyunca bu şekilde devam eden bir meşk zinciri/halkası meydana getirmiştir. Türk Ney sanatında bu meşk zinciri tıpkı bir tarikat silsilesi gibidir. Zira hoca ile talebe ilişkisi mürid-mürşit ilişkisine benzer şekilde, talebe hocasından ney öğrenmekle kalmaz aynı zamanda tasavvufi yolun âdâb ve erkânını da öğrenir.

Kökleri bir İslam kültür havzası olan Horosan’a dayanan Türk Mûsikîsi, Selçuklu Türkleri’yle Anadolu’ya ulaşmıştır. Kendisi de Horosan/Belh’li olan Hz. Mevlânâ XIII. yüzyılda Anadolu’ya gelmiş ve Anadolu’nun manevi kalkınmasında

nirengi noktası olmuştur. Mevlânâ Celaleddin Rumi ile temeli atılan Mevlevi tarikatı aracılığıyla birer güzel sanatlar akademisi gibi çalışan Mevlevi dergâhlarından tarih boyunca birçok âlim ve ârifin yanı sıra Türk kültür ve sanatının önemli temsilcileri de yetişmiştir. Özellikle Türk Mûsikîsi tarihini incelediğimizde birçok bestekâr ve icracının Mevlevi kökenli olması da bu tarikatın Türk Mûsikîsine yaptığı etkiye somut bir örnektir. Osmanlı Devleti döneminde Anadolu başta olmak üzere tüm Osmanlı coğrafyasında 101 tane Mevlevihane olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bu Mevlevihaneler aracılığıyla Türk ney sanatı geniş coğrafyalara yayılmıştır.

Mevlevîliğe büyük bir saygı ile bağlı olan geniş halk kitlelerinin yanı sıra padişah ve saray erkânı da vardır. Dolayısıyla neyzen ve Mevlevi olan birçok padişah ve saray erkânı vardır. Türk ney sanatının bilinen ilk neyzeni Hz. Mevlânâ devrinde yaşamış olan Kutbünnâyî Hamza Dede’dir. Sonraki yüzyıllarda ise en önemli temsilcilerinin başında XVIII. yüzyılda yaşamış olan Kutbünnâyî Şeyh Osman Dede gelmektedir. III. Selim, XIX. yüzyılda Abdülbâki Nâsır Dede, Hamâmîzâde İsmâil Dede, Mehmed Said Dede, Kazasker Mustafa İzzet Efendi, Yusuf Paşa, Sâlim Bey, Sâlih Dede, Aziz Dede, Bolâhenk Nûri Bey, Hüseyin Fahreddin Dede meşk silsilesinin diğer önemli temsilcileridir. Türk ney sanatının günümüze ulaşmasını sağlayan son devrin diğer önemli temsilcileri arasında ise Emin Dede (Yazıcı), Gavsî Baykara, Halil Dikmen, Dede Süleyman Erguner, Halil Can, Hayri Tümer, Ulvi Erguner, Aka Gündüz Kutbay, Doğan Ergin, Fuat Türkelman ve Niyazi Sayın’ı zikredebiliriz. Hâlen hayatta olan Niyazi Sayın’ın yetiştirdiği neyzenlerin başında gelen Sadrettin Özçimi, Yavuz Akalın, Salih Bilgin, Ahmet Şahin’in yanı sıra burada ismini zikremediğim birçok önemli neyzen geleneği geleceğe aktarma sorumluluğu ve bilinciyle bu silsileyi devam ettirmektedir. Karekodu telefonunuzla okutarak Beyati Ney taksimini Neyzen Niyazi Sayın’dan dinleyebilirsiniz.

Niyazi Sayın-Taksim (Bayati)

KAVALA YUNANİSTAN

Antik çağda adı Neapolis olan Kavala tarihi, milattan önce 600'lü yıllara kadar dayanmaktadır. 1387'den 1912 yılına kadar Osmanlıda liman şehri olarak kullanılmış.

Şifanur ÖZÇELİK ŞİRİN

Kavala

Kurban Bayramımızı, Balkanlarda, alacak geçirelim niyetiyle, Bursa'dan özel aracımızla yola çıktık. Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesinde yer alan güzel bir sahil şehri olan Kavala ilk durağımızdı. Türkiye İpsala sınırından yaklaşık 200 km uzaklıkta yer alan bu güzel şehire uçakla veya karayoluyla kolayca ulaşabilirsiniz. Yaklaşık 60 bin nüfuslu bir sahil kenti olarak hafızalarımızda yerini alan Kavala, meşhur Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın da doğduğu yer olarak da biliniyor. Bu şehrin ilk olarak sizlere tarihinden biraz bahsetmek istiyorum.

Antik çağda adı Neapolis olan Kavala tarihi, milattan önce 600'lü yıllara kadar dayanmaktadır. 1387'den 1912 yılına kadar Osmanlıda liman şehri olarak kullanılmış. Kanuni Sultan Süleyman döneminde kale, cami ve su kemerleri yapılmıştır.

Özellikle 1923 yılında gerçekleşen nüfus mübadelesi sırasında Kapadokya'da yaşayan Rumlar buraya yerleştirilmiş. Bugün şehrin nüfusunun büyük bir kısmını Yunanlılar oluşturuyor.

Kavala Su Kemer (Kameres), Şehre girer girmez bir anda karşınıza şehrin belki de en görkemli yapısı olan Kavala Su Kemer çıkar. Kanuni Sultan Süleyman tarafından şehrin su ihtiyacını karşılamak için yaptırılmıştır. Tepede yer alan bu kemer, muhteşem şehir ve deniz manzarası sunar.

Aziz Nikolai Kilisesi, Eski şehre doğru giderken karşınıza ilk olarak Aziz Nikolai Kilisesi çıkıyor. Aslında burası 1530 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından Sadrazam Pargalı İbrahim Paşa adına yaptırılmış bir camiymiş. Hatta şehrin en büyük camii olarak yaptırılmış. Ancak 1926 yılında minaresi kısaltılıp çan kulesine dönüştürülmüş ve kiliseye çevrilmiş.

Eski Şehir - Panagia, şehirde ilk keşfedilmesi gereken yerdir. Panagia adı verilen bu mahallede dar sokaklarında yürüyüş yaparak, taş evleri arasında geçmişe yolculuk yaparak Osmanlıdan izleri yakından görmüş olabilirsiniz.

Kavala'da Eski Şehri gezdikten sonra Yeni Şehir'de sahilde biraz gezip, denize bu sefer çok daha yakından bakabilirsiniz.

Osmanlı zamanında Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından medrese ve aşevi olarak kullanılan İmaret, Mısır Hükümeti tarafından alınmış ve şuan Kavalalı bir iş adamı tarafından işletilen oldukça lüks bir otel olarak kullanılmaktadır.

Kavala Plajları, Kalamitsa, Amolfi ve Keramoti plajlarını deneyebilirsiniz.

Doğal olarak burada balık ve salata yemenizi öneriyorum. Kavala'ya kadar gelmişken Kavala kurabiyesi almadan dönmek olmaz. Bademli un kurabiyeleri özellikle çay ile oldukça güzel gidiyor. Peki, kavala kurabiyesi nereden alınır?

Kavala'da birçok yerde Kavala kurabiyesi satan dükkan var. Birçok dükkânda paketli aynı marka kurabiyeler satılıyor. Ben açık Kavala kurabiyesi alacağım dersiniz en meşhur yer Eski şehir içindeki Kostandinos Şef'in kurabiyecisi. Şef Kavala kurabiyelerinin birçok farklı çeşidini satıyor.

Kavala'nın Batı Trakya'daki diğer Osmanlı şehirlerinden en büyük farkı, burada çok fazla Türk nüfusu kalmamış olması.

Tarih, kültür, mimari yapılar ve çiçeklerle dolu avlular ile muhteşem bir şehir olan Kavala'yı yarım günde rahatlıkla gezebilirsiniz. Yolunuz Yunanistan'a düşerse Kavala'yı gezmeden dönmemenizi tavsiye ederim.

İyi seyirler diliyorum.

KORE SAVAŞININ 75. YILI KORE SAVAŞI'NDA TÜRK TUGAYI'NIN MANEVİ HİSSİYATI -3-

“Hepimiz birleşmeliyiz. Bizimle olmayan bize düşmandır. Zayıf insan, millet yolunda çalışmayacak vatandaş tanımıyoruz. Milletten menfaatleri, hangi sahada olursa olsun çığnendiği yerde susacak insanı insan saymıyoruz.”

Prof. Dr. Adnan KARAİSMAİLOĞLU

Kore Savaşı'nda Türk Askerleri

Emekli Öğretim Üyesi

13 Aralık 1950 günü Amerikalı Orgeneral, kahraman Türk Tugayı'nı genel olarak tebrik ediyor ve teşekkürde bulunuyor, çok kişiye verilmesi gereken madalyaların 15 kişiye verilebildiğini söylüyor ve özür diliyordu.

Subay ve askerlerin, gerek hazırlık ve savaş günlerinde ve gerekse sakin zamanlarda Birleşmiş Milletler askerleri arasında özel bir konuma ulaşması, barış sonrasında Güney Kore'de bulunan Tugay imamlarının karargah dışında etkin faaliyet yürütmesine imkan hazırladığı anlaşılmaktadır. Sonuç günümüzde on binlerce Müslüman Koreli.

14 Aralık 1950 Perşembe günü İstanbul'da “Mehmetçik Günü” gününde korkulu, üzüntülü ve ancak verilen şehitlere rağmen Kore Türk Tugayı'nın başarılarıyla güç kazanmış olan topluluğa ilk olarak Arif Nihat Asya seslendi. Salonda olanları Orkun Dergisi'nin 12. sayısında kaydeden İsmet Tümtürk'tür:

Şairin en fazla dikkat uyandıran sözleri, geçen devirde maneviyatımızın, benliğimizin ve ahlakımızın mahvedilmek ve unutturulmak istenmesi karşısında yavaş yavaş çoğumuza kendi kendimizden bir şüphe gelmeye başladığını, acaba biz ırkımızın eskiden gösterdiği kahramanlığı tekrar edebilir miyiz, yoksa kahramanlık hassamız da mı bozuldu gibi şüphelerin kafalarımızda dolaştığını ve Kore kahramanlığının bütün bunları silip atmak suretiyle milletin kendine olan güvenini tekrar kazanmasına sebep olduğunu anlatması idi. Onlar Kore'de dış düşmanla boğuşurken bizim de burada iç düşman olan komünizmi boğmamız gerektiği yolundaki sözleri uzun uzun alkışlandı.

Arif Nihat Asya'nın bu sayfalara ulaşabilen birkaç cümlesi dahi 1950 yılında gönül sahiplerinin derin endişelerini ve yeni diriliş için ümitlerini yansıtmaktadır. Kore'ye asker göndermenin yurt içindeki belki de hiç hatıra gelmeyecek yansıması olsa gerektir, bu durum.

“Mehmetçik Günü”nde heyecanlar İstanbul Şehir Tiyatrosu binasının dışına taşmıştı. İkinci konuşmacı Nurettin Topçu hakkında yazı sahibi önce şu bilgiyi vermektedir:

“Ahlak felsefesi doçenti Nurettin Topçu derin ve kuvvetli bir tahlil eseri olan bir konuşma yaparak üç safha halinde Şehit nedir? Kore’de şehit olan kimdir? Onlar gittikten sonra biz ne olacağız, ne yapacağız? sorularının cevapları üzerinde durdu.”

Yazarın, Topçu’nun konuşmasından aktardıklarından birkaç cümlesi şöyledir:

“Ruhun zaferi fedakârlık, sabır, sevgi ve sonsuz tahammüldür. Bu zaferin son mertebesi bütün bu kuvvetleri toplayan şehitlik mertebesidir.”

“Eğer bu milletin, bu necip milletin çocukları isek, onun bütün hayat ve mukaddesatı, maneviyatı yerlere serilmiştir, onu tutup kaldırmamız lâzımdır.”

“Hepimiz birleşmeliyiz. Bizimle olmayan bize düşmandır. Zayıf insan, millet yolunda çalışamayan vatandaşı tanımıyoruz. Milletten menfaatle-

ri, hangi sahada olursa olsun çiğnendiği yerde susacak insanı insan saymıyoruz.”

Konuşma fedakârlık, sabır ve sevgi kavramlarını merkeze alan hareket fikirleriyle doludur. Merhum Topçunu bu konuşması belki de genişletilerek 1959 yılında Şehit adıyla Milliyetçiler Derneği tarafından bir broşür şeklinde yayımlanmıştır. Onun Yarınki Türkiye isimli kitabında “Şehitler 1” başlığıyla bir bölümü oluşturmaktadır.

Ülkede dikkat ve heyecanlar yüksektir. “Mehmetçik Günü”nde son konuşmacı ise Adnan Menderes Hükümeti’nin Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri’dir. Anılan yazıda şu cümleler salondaki havayı geleceğe şöyle taşıyordu:

Son olarak kürsüye, alkış tufanları arasında Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri geldi... Tevfik İleri uzun ve çok alkışlanan nutkuna “Son günlerde mübarek bir ruhun hasretini çektiğimiz, yıllarca mahrum bırakıldığımız Kuvayı Milliye ruhunun dalga dalga bu mübarek vatan toprakları üzerinde yayılmakta” olduğunu söylemekle başladı. Bu ruhun eskiden bizi birleştirmiş olduğunu, bir feragat ve fedakârlık ruhu olduğunu, zaferleri

bu ruha borçlu bulunduğumuzu ve fakat sonraları bazı kimselerin ihtiraslarının, kahrolası ihtiraslarının bu ruha ihanet ettiğini hatırlattı... Bilahare gençlere hitap ederek; "Büyük tehlikelerin içinde bulunduğumuz bu günlerde muhakkak surette birleşmeli ve sinsî propagandalara karşı yek vücut olmalısınız." demiştir.

Modern devletlerin ve iki kutuplu dünyanın savasında yer almak gerekli görülmüştür, ancak neticede bu savaşta olup bitenlerin Kore'deki Türk askerinin ve Türkiye'deki halkın üzerinde oluşturduğu duygular bambaşkadır. Benzer haberlerle dolu aynı günlerin gazetelerinden bir iki haber:

Son Posta Gazetesi, 20 Aralık: Kore'ye gitmek isteyen gönüllülerin sayısı 10.000'ni buldu

Cumhuriyet Gazetesi, 22 Aralık, Kore savaşıyla ilgili manşetlerdeki haberlerden sadece ikisi: Dün Tokyo'da yaralılarımızın da iştirakile mevlid okundu, tören çok muhteşem oldu; Kore'deki zayıtımızın kat'î yekûnu elde edildi: Ölü, yaralı ve kayıp olarak 918 kahraman.

Milliyet Gazetesi, 23 Aralık, Haber başlığı: Kore şehitleri için mevlit. Haber Metni: Evvelki gün Ankara'da Kore şehitlerinin ruhuna ithaf edilmek üzere Hacıbayram camiinde bir mevlit okunmuş ve radyo ile yayınlanmıştı. Resimde mevlidi okuyan din adamları görülmekte.

Endişe ve mücadelelerle haftalar, aylar geçti. 11 Mart 1951 günü 1. taburun 3. bölükten havan mermisiyle şehit olan bir erin defin merasiminde, mezar başında durum şöyledir:

Bu bölüğün hemen bütün subay ve erleri ve tabur kumandanı ile karargah subayları da vardı. Herkesin yüzüne bir matem havası çökmüş olarak cenazenin gömülmesini seyrederken erlerin maneviyatını okşayacak birkaç söz söylemek üzere gömülmesinin bitmesini beklerken birdenbire erlerin içinden birisi yüksek sesle şu hitabede bulunmuştu:

"Arkadaşlarım! Şehit olarak aramızdan ayrılan bu arkadaşımızın defnedildiği şu anda hepimizi mağmum ve kederli görüyorum. Teessürünüz buruşmuş yüzlerinizden anlaşılıyor. Bu müba-

rek şehidimiz gönlümüz çok arzu ederdi ki daha uzun müddet yaşasın ve düşmanımız olan komünistlere daha birçok kereler süngüsünü sallayarak kendisinden evvel şehadet rütbesine eren arkadaşlarımızın doya doya intikamını alsın. Ne Mutlu bu mübarek arkadaşımıza ki Allah'ın en büyük ölüleri arasına karıştı ve şimdi cesedi toprağa koymakta olduğumuz bu arkadaşımızın ruhu çoktan cenneti alâya ulaştı. Allah'tan en büyük dileğim bana da bu şehadet rütbesini vermesidir. Mübarek yurdumuzun emniyeti ve milletimizin selâmet ve istiklâlî uğrunda bu Kore topraklarında en büyük düşmanımız komünistlerle çarpışarak ölmek bahtiyarlığına ulaşmak kadar zevkli bir şey var mıdır? O aramızdan ayrılırken onun bu yüksek mertebeye ulaştığından ağlamak değil sevinmemiz lâzımdır. Allah bizlere bu arkadaşımızın ve bunun gibi daha evvel şehit olan arkadaşlarımızın bol bol intikamını almayı nasip etsin" demiş ve hocanın bu konuşması üzerine hakikaten buruşmuş olan kederli yüzlere bir inşirah, nemlenmiş olan göz- lere nur saçılmıştı. Artık bu çok tesirli söz üzerine benim bir şey söylemekliğim belki soğuk bir duş havas yaratacağını tahmin ederek hiçbir şey konuşmamış ve hepsine baş sağlığı dileği ile ayrılırken bu konuşan çocuğun kim olduğunu Bl. K. Yzb. Necdet Şarman'a sorduğumda bana Maraşlı Hoca deriz. Kendisi çok mutekit, cesur ve atılgandır ve aynı zamanda sürükleyici bir hitabeye de maliktir, demişti."

Böylece 1928 veya 1929 doğumlu Maraşlı Hoca bugüne taşınmış oldu. Yukarıdaki hatıranın sahibi Albay Celal Dora'dır. Kendi hâlini de şöyle anlatıyor hatıratında:

Maddi olarak alınması lâzım gelen bu tedbirlerden sonra her gece yatmadan evvel ve her gün muharebeye başlamadan evvel üç defa Âyetül-kürsî'yi okur ve bütün birlikleri Allah'ın koruyuculuğuna emanet ederdim. Bütün bu bilgileri ve anlayışı, o yıllarda birileri bu Anadolu çocuklarına resmî mekanların dışında bir yerlerde öğretti. Bugün Güney Kore'de bu mirasın birilerin gönlünde ve dünyasında var olduğunu bilmek, çok anlamlı ve günümüz için de cesaret vericidir.

KAYSERİ HUNAT HATUN CAMİİ VE KÜLLİYESİ

Dikdörtgen planlı bu güzel mabet, Kayseri'nin Selçuklulardan günümüze gelen en büyük camiidir.

M. Nihat MALKOÇ

Kayseri Hunat Hatun Camii

Tarihî eserler şehirlerin tapusu hükmündedir. Onlar dünle yarın arasında köprü vazifesi görürler. Tarihî eserlerden yoksun şehirler, nüfus olarak(-kemiyet olarak) büyük olsalar da manevî büyüklüğe erişemezler. Tarihî eserler şehirlerin hüviyet cüzdanı gibidir. Bütün tarihî şehirler gibi Kayseri'nin de bir hafızası vardır. Yarının Kayseri'si bu bellek üzerine kuruludur. Şehrin kimliğinin muhafaza edilmesi onun gücüne güç katmaktadır. Kayseri'nin tarihî dokusunu oluşturan eserlerin başında Hunat Hatun Külliyesi gelmektedir. Bu kadim eser, Anadolu Selçuklularının ilk külliyesidir. I. Alaeddin Keykubad'ın eşi ve II. Gıyaseddin Keyhusrev'in annesi Mahperi Huand (Hunad, Hunat) Hatun tarafından 1238 tarihinde şehrin orta yerinde yaptırılmış olan külliye cami, medrese, hamam, türbe ve imaretten oluşmuş tarihî yapılar manzumedir. En önemli kısımları cami ve medresedir.

Günümüzde de dimdik ayakta kalmayı başaran külliyenin en önemli kısmı olan Hunat Camii'nin inşaatı, kapılarının üzerindeki kitabelere bakılırsa 635 yılının Şevval ayında (Haziran 1238) tamamlanmıştır. Selçuklu döneminde "Huvand" unvanı Selçuklu saray ailesine özel bir unvan olarak verilmektedir. Mahperi Hatun da bu unvanı kullandığı için Cami Huvane'dan Türkçeleşerek "Hunat Camii" olarak adlandırılmıştır. Dikdörtgen planlı bu güzel mabet, Kayseri'nin Selçuklulardan günümüze gelen en büyük camiidir. Dikdörtgenin kısa eksenini doğrultusunda 8, uzun eksenini boyunca 10 kemer aralıklarına bölünmüştür. Dört köşe ayaklar kemerleri tutmaktadır. Kırk sekiz büyük ayaklarla beslenen kemerler üzerine oturtulan tavan tonoz şeklindedir. Ortadaki kubbesi daha sonra yapılmıştır. Caminin Kitabesinde ise şöyle denilmektedir : "Bu mübarek mescidin yapılmasını, Fetihler babası, dünya ve dinin yardımı ve emanı, Keykubad'ın oğlu, Keyhusrev zamanında, yüksek mertebe sahibi zahide, salih, dünya ve dini safvetti, hayırların öncüsü, büyük valide emretmiştir."

Hunat Camii'nin ana ve orijinal giriş kapıları doğu ve batı yönündeki taç kapılardır. Sonradan açılan kuzey kapısı ile üç girişi olan caminin kuzey-güney ekseninde on bölümü bulunmaktadır. Ana kapı batıdadır. Bu kapının girişte sol tarafında, caminin kuzey ucunda, Mahperi Hatun'un türbesi bulunmaktadır. Caminin orijinal Selçuklu minaresi bulunmamaktadır. Zira klasik Selçuklu mimarisinde minare yoktur. Batı taç kapısı üzerinde yer alan minber, minare ve yine batı taç kapısına dayanan büyük bir minare daha bulunmaktadır. Büyük taş minare Sultan II. Abdülhamid tarafından 1900'de yaptırılmıştır. Taç kapının üzerindeki minber-minare ise altı ayaklı, altıgen gövdeli, üstü ve külâhı kare planlı zarif bir eserdir. 1727'de yapılan onarım esnasında yapıldığı tahmin edilmektedir.

ANKARA'NIN UFUKLARINDA

Ankara'da kadim medeniyetlerden kalma çok eser olmasa da oldukça zengin bir geçmişe sahiptir. Hititler, Frigler, Lidyalılar, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlıların yaşadığı köklü bir şehirdir Ankara..

Dr. İsrail KURALAY

Ankara Kalesi

T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi

Ankara, tarihi bir şehir olmasına ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmasına rağmen uzun yıllar modern bir başkent olarak anılmayı tercih etmiştir. Bu bakış açısı nedeniyle kadim şehrin tarihi yönü ihmal edilmiş, öne çıkarılmamıştır. Özellikle kale çevresinde bulunan çarşılar, camiler ve tarihi evler bu ihmalden nasibini almıştır. Oysa çağdaş mimarıyla yapılmış modern şehirler birbirine benzerler ve onlara dair anlatılacak çok hikâyeye olmaz.

Tarihin ve kültürün önemini fark eden yöneticiler, tarihi dokunun yeniden canlanmasına çaba sarf etmişler ve bunun sonucu da alınmıştır. Bundan 25-30 sene evvel kale çevresine gitmek kimsenin aklına gelmezdi. Ancak tarih sevdalıları, döküntü binalar arasında ataların izlerini ve eserlerini görmek için buralara uğrarlardı. Şimdi Ankara Kalesi ve çevresi Ankara'yı ziyaret edenlerin ilk durağı oluyor.

Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olmadan önce tarihin kadim medeniyetlerinden Frigya'nın başkenti olmuştur. Polatlı yakınlarında bulunan Frigya'nın başkenti Gordion Ankara sınırları içindedir. Ankara'da kadim medeniyetlerden kalma çok eser olmasa da oldukça zengin bir geçmişe sahiptir. Hititler, Frigler, Lidyalılar, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlıların yaşadığı köklü bir şehirdir Ankara... Bir dönem Ankara Kalesi ve çevresi Ahiler tarafından yönetilmiş, bir ticaret şehridir. Aslanhane Camii diğer adıyla Ahi Şerafettin Camii Selçuklulardan kalma ahşap bir şaheserdir. Aslanhane Camii ve dönemi bilinmeden Ankara anlaşılmaz.

İstanbul'da yaşayanlara "Ankara'nın en çok nesini seversiniz?" diye sorulunca genellikle "İstanbul'a dönüşünü" diye cevap verirler. Bu cevap, Ankara için söylenece de aslında bütün şehirleri kapsar. Ankara'nın başkent olarak yeni yüzü hepimizi çok etkilemiştir. Yıllar önce Ankara hakkında bir yazı yazmış, küçük bir şehirden Cumhuriyetle beraber büyük bir kente dönüştüğünü anlatmıştım. Ankaralı yazar mütefekkir merhum Mehmet Doğan Abi "Ankara hiçbir zaman küçük bir kasaba olmadı. Her Za-

Ahi Şerafettin Camii

man önemli bir şehirdi” diye uyardı. Mehmet Abi'nin uyarısından sonra Ankara hakkında konuşurken hep dikkat ederim.

Cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle Milli Akım mimarinin öncüleri Mimar Kemalettin, Vedat Tek ve Arif Hikmet Koyunoğlu tarafından kültürümüzü ifade eden eserler yapılmıştır. Birinci, İkinci Meclis, Ankara Palas, Devlet Resim ve Heykel Müzesi, Ankara Etnografya Müzesi gibi çok sayıda eser Ankara'ya kimlik kazandırmıştır. Daha sonraki yıllarda bu çizgiden uzaklaşmıştır. Anıtkabir (1953) ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (1961) binaları ise milli kimliğin özelliklerini yansıtmamaktadır.

Ankara, siyasetin merkezi olması dolayısıyla şehri temsil edecek görseller, semboller hep tartışma konusu olmuştur. Bir zihniyetin mensupları Ankara'nın tarihini eski medeniyetler döneminden başlatıp Selçuklu döneminde dondurup Cumhuriyetle yeniden başlatırlar. Tartışmanın merkezinde Türk-İslam tarihinin yok sayılması yatar. 1973 yılında dönemin Ankara Belediye Başkanı Vedat Dalokay amblem olarak Hitit Güneşini seçmiş, bunun üzerine büyük tartışmalar yaşanmıştır. Hitit Güneşi Kursu Heykeli, 1978 yılında Sıhhiye Meydanı'na dikilmiştir.

Daha sonra 1995 yılında Melih Gökçek belediye başkanı olunca şehrin sembolü olarak Ata Kule, cami minaresi, ay ve dört yıldızdan oluşan amblem seçilir. 2010 yılında Ankara Kedisi logo olarak seçilir ancak mahkeme kararıyla iptal edilir. Bu tartışma zaman zaman alevlenerek gündem olsa da son yıllarda bir sükûnet söz konusudur. Bir zamanlar Ankara'nın sembolü olan Hitit Güneşi Kursu heykeli şimdilerde Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunmaktadır.

Ankara yıllarım

Ankara'ya 1982 yılında üniversite okumaya geldim. Ankara'ya ilk yolculuğu trenle yaptım. Tarihi Erzurum Garından başlayan gurbet yolculuğu tarihi Ankara Garında bitti. Bir taraftan yeni bir hayata başlamanın heyecanı diğer taraftan tren yolculuğunun renkli, farklı sohbetlerinin keyfi önüne yeni bir ufuk açtı. 4 yıl boyunca Erzurum-Ankara arasında büyük çoğunlukla trenle seyahat ettim. Uzun yolculuklarda çok dost edindim, çok ilginç hayathikayeleriyle karşılaştım. Kompartmanda sıkılınca trenin koridorlarında camlara yaslanır birtaraftan tren tekerlerinin ritmik tıkırtısı eşliğinde yüksek dağları seyrederken diğer taraftanyurt ve dünyayı kurtarma tartışmalarının tadına doyum olmazdı.

Tren pencerelerininüzzerindeki alüminyumlar beyaz gömleklerimizi siyah hale dönüştürürdü. Trenin istasyona yaklaşması kondüktör tarafından ilan edildiğinde trende tatlı bir telaş başlar, inmeye hazırlananlar bavullarını kapıların önüne yaklaştırırdı.

Her ne hikmetse kafamda ayrılık "Bir tren istasyonunda yakınlarla veda" etmek şeklindekodlanmış. Bu trenle çok seyahat etmekten mi kaynaklanıyor yoksa gerçekten öyle mibilmiyorum. Bunda çok sevdiğim "Kara tren gecikir, belki de hiç gelmez" türküsünün etkisiolabilir mi diye düşünüyorum.

İlk gidişimde Ankara Tren İstasyonu'nda elimde kocaman valizle trenden indim. Gençlik Parkı'nın duvarı boyunca Ulus'a yürüdüm. Ankara Palas, Meclis binalarının önünden geçtim. At üstünde kocaman Atatürk heykelinin yanından yürüyerek elimdeki adresi sorarak tarihi bir binadaki Erzurum Oteli'ni buldum. Bu bölge, Ankara'nın tarihi binalarının yanı sıra şehrin manevi önderi Hacı Bayram Veli'nin Camii ve Türbesinin bulunduğu yerdı. Hacı Bayram Veli Camisi'ne giden yol boyunca kitapçılar ve hac malzemesi satan dükkanlar vardı. Bu Ankara'ya yeni gelmiş bir gariban için büyük lütuftu. Otelden erken çıkar, kitapçıları dolaşır ve oradaki sohbetlere kulak misafiri olur, sonra Hacı Bayram Veli'nin türbesinde dua eder vakit namazına camiye yetişirdim.

Son gittiğimde o eski Hacı Bayram'dan eser kalmamış... Bütün bölge yeniden düzenlenmiş, der-

me çatma dükkânlar milli kimliğine kavuşmuş... Sevindirici değişmeyen tek şey, kitapçıların devam etmesi... Hatta o zamanlardan kalan bazı markaları görmek beni çok sevindirdi. Caminin önündeki meydan da yeniden düzenlenmiş, daha güzel olmuş. Meydana bir de namazgah minberi konması buranın adeta manevi tapusu gibi geldi bana. Hacı Bayram yakınlarında Roma Hamamı ve kalıntıları da tarihe şahitlik ediyor.

Yıllar içinde başkent Ankara çok hızlı gelişti ve büyüdü. Her yöne yeni uydu kentler ortaya çıktı. Onlar hakkında çok anlatacak bir şey yok, tıpkı diğer şehirlerde oluşan yeni kentler gibi. Bu yeni ilçeler, bölgeler sitelere ayrılmış ve büyük gökdelenlerden oluşuyor. Eskiden Esenboğa Havalimanı'na giderken dere-tepe gecekonduarın arasından geçerdik. Bu duruma çok üzülürdük. "Acaba yabancı misafirler bu evleri görünce ülkemiz ve onun başkenti hakkında ne düşünüyorlar" diyemerak ederdik. Çok şükür o görüntülerin yerini biraz yüksek olmakla beraber pırıl pırıl, etrafları park ve bahçelerle donatılmış yerleşim yerleri var. Esenboğa Havalimanı da çok güzel bir terminale kavuştu.

Kızılay, Cebeci, Çankaya, Tunalı Hilmi, Kocatepe Camii, Bahçelievler, Gençlik Parkı, Kurtuluş Parkı, Kuğulu Park ve Seğmenler Parkı gibi hakkında konuşulacak daha başka yerler ama Ankara'nın kısaca kimliğini bir parça ortaya çıkar-maya çalıştım.

BİZİM ŞAŞKINLAR BUNDAN DERS ALIR MI ACABA?

Kendilerine modernlik yaftası takanlar, bu yaftanın çelişkilerinin farkında değiller. Dünya giderek globalleşmeye doğru hızla sürüklenmektedir. Dersini idrakinden alamayan insanlar, hayatının sürüklediği açmazların girdabında bunalıma çekildiğinin farkında değildir.

Muhsin İlyas SUBAŞI

Diriliş Ertuğrul dizisinden...

Amerikalı 60 yaşlarında bir bayan internette tesadüfen izlediği “Diriliş-Ertuğrul” dizisinden öylesine etkilenir ki, bu diziyi dört defa izlemenin ötesinde, orada anlatılanlara adeta teslim olur. Bununla da yetinmez, dizide anlatılanlar onu yaşadığı buhrandan çekip çıkarır ve Müslüman olarak kendi ifadesiyle huzura kavuşur ve Hatice adını alır. Bu dizinin açtığı irfan ateşi sadece bu hanımla sınırlı değildir: Çocuktan Devlet Adamına, Sanatçıdan, aktörlere kadar birçok kişi bu dizinin kuşatması altındadır. Uhreviyeti kendi mahremi içerisinde tutarak otaya çıkmayanları da düşünürsek Ertuğrul dizisi yeni bir fütühat rüzgârını yakalamış görünmektedir.

Anadolu'nun irfan havzasından yansıyan hikmetli ifadeler, günümüz toplumunun bunalımına çözüm bulacak reçetesini taşır, ama biz bunun farkında değiliz. Hatice Hanım, ise farkındadır ve bu coğrafyanın kokusunu almak için bu defa Türkiye'ye gelmek Ertuğrul'un neslinden gelen insanlarla buluşmak ister, hatta imkânını bulursa, buraya yerleşmek arzusunu dile getirir. Ne güzel temenni değil mi? Ama ne yazık ki, bizim mayası kirletilmiş aydınlarımızın önemli bir kesimi geçmişine kanlı bıçaklı düşmandır. Çağdaşlaşmayı Amerikanlaşma olarak algılayan bu ne idüğü belirsiz insanlar, hatta bu ülkeden İslam'ı bile kovmak istemektedir.

Kendilerine modernlik yaftası takanlar, bu yaftanın çelişkilerinin farkında değiller. Dünya giderek globalleşmeye doğru hızla sürüklenmektedir. Dersini idrakinden alamayan insanlar, hayatının sürüklediği açmazların girdabında bunalıma çekildiğinin farkında değildir. Tarihin temiz sayfalarında, bizim bu alanda alacağımız çok önemli dersler vardır. Yaşadığının farkında olmayan insanların günü kurtarmanın geleceği kurtarmak oluşunu fark etmemeliler.

Tartıştığınız meseleleri, partililik ilkelliğine taşıyanlarla bu ülkeyi nereye götüreceğiz bilemiyorum? Çünkü siyasallaşmış partililik ilkel bir despotizme çeker toplumu. Onun fayda ahlakından beslenenler günü gelir, bedeli kendileriyle birlikte insanımıza da ödetirler.

Siyasetin beslendiği değerleri anlamadan, yeni açılımlara kapılanmak yorgun geleceğin izlerini taşır. Bunu dikkate alan aydınlar ülkelerinin geleceğini zamanın tortusunun kurtarır. Bugün en çok buna ihtiyacımızın olduğunu düşünüyorum.

Yaşım itibarıyla bizde film sektörünün düşüğü bataklığın iç sızlan acılarıyla yaşadık. İdeolojik dayatmaları film sahnesinde sergileyen maceracılar, hep silinip gittiler. Onların hurdalıklarından bugün bu diriltici hamlenin özsuyu doğdu. Bu sektör kendini var eden değerlerin peşindedir. Bizim şaşkınlar bundan ders alır mı acaba?

MUSTAFA TAHRALI İLE CİNUÇEN TANRIKORUR BESTELERİ “KÂR-I NÂTIK” -2-

“Mûsikîmize 63 makamlı yeni bir “Kâr-ı Nâtik”, ilâve olarak 9 ve 18 makamlı iki kâr-ı nâtik daha kazandırmaya vesîle olduğum için kendimi bahtiyâr hissediyorum.”

Söyleşi: Hülya GÜNAY

Prof. Dr. Mustafa Tahralı

Cinuçen Tanrıkörur
Günaydınım, Nar Çiçeğim

Prof. Dr. Mustafa Tahralı Hocamız ile vefatının 25. Yılında, Türk bestekâr ve ud virtüözü, müzikolog, yazar, hatip, şarkı ve sözlü eserlerinin bâzılarının şâiri merhum Cinuçen Tanrıkörur'u konuştuğumuz söyleşinin devamını siz kıymetli okurlarımızın ilgilerine sunuyoruz...

Kadim Mânânın Rüzgârıyla kitabınızda bulunan “1 Numaralı Rast Kâr-ı Nâtik” hikâyesini lütfeder misiniz?

Merhum Cinuçen Tanrıkörur'a, bestelenmesini temenni ettiğim bir “Kâr-ı Nâtik” güftesi yazmak arzusunda olduğumu söylemiş, bunun için birkaç defa kendisinden sırası ile “makam” isimlerini ricâ etmiştim. Haziran 1989'da evinde kendisini ziyâret ettikten sonra, kapıdan çıkarken, ricâmı tekrar etmem üzerine, ayak üstü, lütfedip 45 makam ismini bana yazdırdı. Bir müddet sonra da böbrek nakli ameliyatı için Amerika'ya gitti. Beyitlerin kaleme alınması bittikten sonra bir mektupla güfteyi gönderdim. Bu hazırladığım ikinci kâr-ı nâtik güftesi idi. 27 Ocak 1990 târihli mektubunda, bestenin 15-27 Ocak 1990 târihleri arasında yapıldığını, beste esnâsında, güftesiyle birlikte 18 makam daha ilâve edip böylece tamâmının 63 makam olduğunu ve besteye “Kâr-ı Nev-edâ” adını verdiğini müjdeliyor ve birisi 9 ve diğeri 18 makamlı iki kâr-ı nâtik güftesinin daha yazılması için sırasıyla makam adlarını bildiriyordu. Rahmetli Cinuçen Tanrıkörur'un bu üç kâr-ı nâtik târih sırası itibâriyle bestelenen ilk üç kâr-ı nâtik güftem olmuş oldu. Bu üç eseri, Rahmetli uduyla çalıp söyleyerek kasede kaydetmiş ve çok geçmeden ilk fırsatta bana elden ulaştırmıştı. Böylece mûsikîmize 63 makamlı yeni bir “Kâr-ı Nâtik”, ilâve olarak 9 ve 18 makamlı iki kâr-ı nâtik daha kazandırmaya vesîle olduğum için kendimi bahtiyâr hissediyorum.

Efendim Cinuçen Tanrıkörur bestelerinin şâirleri?

Cinuçen Bey'in 505 bestesi bulunmaktadır, benim 17 güftemi bestelemiştir. Diğerküf-

telerin şâirleri, Mehmet Turan Yarar 67, Memduh Cumhuriyet 29, Yahyâ Kemal 22, Fâruk Nâfiz Çamlıbel 17, Aziz Mahmud Hüdâyî hazretlerinden 15 ve sözleri kendisine âit, 18 kâr-ı nâtık beyitiyle birlikte 23 güfte bestelemiştir.

Cinuçen Bey'in vefâtının ardından kendisini "İsfahan Kâr-ı Nâtık" ile de yâdediyorsunuz?

Evet! Cinuçen Tanrıkörür'un vefâtından sonra, talebelerinden ses ve tanbur sanatçısı Bora Uymaz'ın başarılı besteler yaptığını Bârihüdâ Tanrıkörür'dan duymuştum. Merhum Cinuçen Bey'i yâdetmek düşüncesiyle, ses sanatçısı Bora Uymaz'la haberleşerek, içinde rahmetlinin terkip ettiği şeddisabâ ve gülbûse adlı iki makâmın da bulunduğu 18 makamlı bir güfte hazırladım ve besteyi yapacak Bora Uymaz Bey'e gönderdim. Kısa zamanda güfteyi besteledi. Rahmetli hocayı böyle bir vesileyle de andık. Bu İsfahan Kâr-ı Nâtık'ın, birkaç kere konserlerde, bestekârın talebe ve arkadaşları tarafından icrâ edildiğini işittim. Yine rahmetlinin talebelerinden Üdî Tolga Bektaş da, bestelediği 24 makamlı Sabâ Kâr-ı Nâtık'ta, hocası Cinuçen Tanrıkörür'un tertip ettiği zâvil aşîran, gülbûse ve şeddisabâ adlı üç makâma da yer vermiştir. Tolga Bektaşın bu bestesi, Elif Ömürlü Uyar Hanımefendi tarafından, ilk defa 12.11.2014 târihinde İstanbul Fetih Cemiyeti'ndeki konserde seslendirilmiştir.

Efendim son olarak, Cinuçen Bey'in hastalık sürecindeki üretkenliği, kendisini Türk Mû-

sikîsi'nde farklı kılan yönleri hakkında değerlendirmelerinizi lütfeder misiniz?

Cinuçen Bey, yapılmayanı yaptı. Eserlerinde ve bestelerinde göze çarpan bir çeşitlilik bulunmaktadır. Çocuk şarkılarından tutun, "Günaydınım narçiçeğim" gibi çok sevilip çok seslendirilen fantezi formundan bestelerine kadar bir çok formda vardır. Farklı formlarda çeşitli eserleri vardır. Klasik formlardaki eserlerin yanında sevilen, çağdaş havalı eserleri de vardır. Atasözlerinden besteler yaptığı gibi, tamâmen klasik tarzda dört Mevlevî âyini bestesi de vardır. İlâhîleri de bulunmaktadır. Yahyâ Kemal'in Süleymâniye'de Bayram Sabahı, İtrî, Eski Mûsikîmiz ve benzerleri şiirleri, Fuzûlî'nin Âl-i Abâ Mersiyesi gibi uzun nefesli besteleri bulunmaktadır. Bu tür beste formları mûsikî târihimizde ilk defa görülmektedir diyebiliriz. Amerika'da bulunduğu tedâvi sürecinde, diyaliz için hastaneye her gidişinde, evden çıkmadan eşi Bârihüdâ Hanımefendiye "Güfteleri almayı unutma!" tenbihinde bulunuyor ve büyük bir azimle, diyaliz esnâsında da beste yapmaya devam ediyor. Yakalandığı çeşitli hastalıklardan kurtulamayarak 28 Haziran 2000 târihinde 63 yaşında iken âhirete irtihal etti. Kendisine cânı gönülden inandığı Hak Teâlâ'dan rahmetler diliyor ve kendisinin mûsikîmize çok değerli eserler bıraktığını düşünüyor, hayırlarla anıyorum.

Efendim kıymetli vaktinizi ayırdığınız için müteşekkirimiz.

KONUR ALP GAZİ DİYARI: DÜZCE

Geniş Osmanlı Coğrafyasının Özeti Düzce.

Saniye ÖZTÜRK

Saniye Öztürk

TRT Radyo, Yapımcı-Sunucu

Düzce, Karadeniz'in nemiyle Marmara'nın serinliğini İç Anadolu'nun durağanlığıyla Batı Karadeniz'in hareketliliğini bir arada soluyabileceğiniz bir şehir. 81. vilayetimiz olan Düzce, yalnızca fiziki coğrafyanın değil, kültürel geçişin de kavşağında duruyor.

Yeşilin bin bir tonunu barındıran ormanlarıyla, fındık bahçeleriyle, yaylaları, şelaleleri, gölleri, mağaraları ve denizi ile Abhaz, Gürcü, Laz, Çerkes, Manav, Tatar, Kafkas, Boşnak ve Türkmen köyleriyle bir kültür mozaığı.

Burası hem Doğu Roma'nın izlerini taşıyan Bizans harabelerini hem de Osmanlı'nın izlerini taşıyor. Bu toprakların fatihi Konur Alp Gazi'nin türbesi başta olmak üzere tapu senetleri mesabesindeki türbeleri, camileri, çeşmeleri, tarihi konakları ve zengin yemek kültürüyle keşfedilmesi gereken bir hazine. Göçlerle harmanlanan bir şehir dokusu, her sokağında başka bir hikâye, her vadisinde başka bir nefes.

Düzce için eski kaynaklarda "Nuh'un Gemisi" (Sefine-i Nuh) benzetmesi yapılmış. Nedeni ise içinde farklı etnik kökenlere, farklı kültürlere sahip toplulukları barındırıyor olması. Kafkasya'dan, Balkanlar'dan, Doğu Karadeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu'dan göçüp gelen insanlarla kültürel anlamda zenginleşmiş çok özel bir şehir.

Düzce, Osmanlı vakanüvislerinin ifadesiyle Orhan Gazi'nin alperenlerinden, Konuralp Bey tarafından 1323 yılında fethedilmiş.

Düzce'nin Karadeniz'e kıyısı olan Akçakoca da yine Orhan Gazi komutanlarından Akçakoca Bey tarafından 1319 senesinde fethedilerek İslam topraklarına katılmış.

1840'lı yılların başından itibaren göçlerin devam ettiği Düzce'nin "Sefine-i Nuh"a, Nuh'un gemisine benzetilmesi boşuna değil. Nuh'un gemisine binenlerin kurtuluşu erdiği gibi Düzce'ye yerleşenler de kendilerine yeni bir hayat kurmuşlar.

Düzce aynı zamanda göçlerle birlikte; ilim, irfan ve hikmet merkezi de olmuş bir şehir.

Bu manada önemli âlimlerden birisi de “İslam ilimlerinin hafızı” unvanlı M. Zahid Kevseri.

16 Eylül 1879 tarihinde, Düzce'nin “Hacı Hasan”, şimdiki adı ile “Çalıcuma” köyünde dünyaya gelmiş.

Babası Kafkasya ilim erbabından müderris Hasan Hilmi Efendi, 1863'te Rusya işgali üzerine ailesiyle Düzce'ye hicret ederek kendi adını taşıyan köye yerleşir.

M. Kevseri, Zahid temel İslami bilgileri babasından aldıktan sonra girdiği Düzce'deki rüşdiye mektebinde müftü Üsküplü Hüseyin Vecih Efendi gibi hocalardan eğitimini tamamlar.

1893'te İstanbul'a gelerek Kazasker Hasan Efendi Dârülhadis Medresesi'nde öğrenimine devam ederken, Fâtiş Camii'nde de çeşitli hocaların derslerine katılır.

İstanbul'da on yıl süren medrese tahsilini 1904'te tamamlayarak, 1906'da dersiâm unvanını elde eder ve Fâtiş Camii'nde müderrislik yapmaya başlar.

1913'te İstanbul müderrisliği imtihanını kazanır lakin tayini İttihatçılar tarafından engellenince, Kastamonu'da yeni açılan medresenin kuruluşu ile görevlendirilir.

Burada üç yıl kaldıktan sonra Süleymaniye'de Medresetü'l-mütehassısın müderrisliğine ge-

tirilerek, Süleymaniye Medresesi temsilcisi sıfatıyla, Meclis-i Vekâlet-i Ders'e üye seçilir. Ardından 15 Ağustos 1919'da şeyhülislâm vekilliği makamı olan ders vekâleti görevine tayin edilir.

M. Zahid Kevseri, hayatı boyunca İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne mensup devlet, siyaset ve fikir adamlarına muhalif kalır ve 1922 yılının sonlarına doğru hakkında tutuklama emri çıkarılınca Mısır'a hicret eder.

Kevseri, Kahire'de bulunduğu yıllarda bir taraftan evini medrese haline getirerek talebe yetiştirirken bir taraftan da çok sayıda kitaplarını neşreder.

Çoğunluğu Mısırlı olmak üzere; Yemen, Hindistan, Pakistan, Endonezya, Malezya, Suriye, Irak ve Türk uyruklu öğrencilere icâzet vermiş. O isimlerden bazıları:

Abdülhamîd el-Kütübî, Ahmed Avang Hüseyin, Alasonyalı Büyük Cemal Öğüt, Abdülfettâh Ebû Gudde, Ahmed Hayri Paşa, Muhammed Reşad Abdülmuttalib, Ali Ulvi Kurucu, İhsan Efendi, Mustafa Runyun... onun yetiştirdiği talebelerdendir.

1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle Türkiye'ye dönme ümidi doğmuştur ama hastalığı aman vermeyerek 11 Ağustos 1952 tarihinde Kahire'de vefat eder. Ruhu şad olsun.

Düzce seyahatimiz vesilesiyle tanıdığımız Zahid Kevseri hakkında daha geniş bilgi için İslam Ansiklopedisine bakılabilir.

Bu toprakların altı da üstü de mümbit, bereket yüklü. Doğal güzellikleri yanı sıra tarihi ve kültürel zenginlikleri de görülmeye değer. Bazılarını görme imkânı bulduk. Mesela; Yığılca ilçesinin Sarıkaya Köyü'nün zirvesindeki Sarıkaya Mağarası Batı Karadeniz' in en büyük mağarası. Heybetiyle ve içinden akan dereleriyle etkileyici bir oluşum.

Şelaleleriyle ünlü Düzce'nin her mevsim ayrı güzellikleriyle cazibe merkezi olan Aydınpınar Şelalesi de huzuru özleyenler için önemli bir adres ve konaklama imkânları da var.

Fındık diyarı Akçakoca'nın, özellikle Doğu Karadeniz'den göçlerle oluşan köylerinden birisi de Hemşin Köyü. 1877 yılında Osmanlı Rus Savaşının ardından Artvin' den gelen Hemşinlilerin yaptığı tarihi Hemşin Köyü Camii, çantı tipi camilerin en iyi örneklerinden birisi. Minaresi de ahşap olan cami, tavan işçiliği mihrap ve minberiyle dikkat çekmekte.

Bu arada Akçakoca dan ayrılmadan Bey Konaklarıyla ünlü tarihi mahallesini de görmeli ve yöresel lezzetleri tatmalı.

Ayrıca il merkezindeki Roma dönemine ait kazı çalışmaları devam eden antik tiyatro da görülebilir.

Uğranılması gereken yerlerden birisi de Mutfak Sanatları Merkezi.

Düzce'nin kendine has lezzetlerini maliyetine sunmak, yöresel ürünler pazarı oluşturmak, Düzce'yi turizm destinasyonu yapmak için kurulan Mutfak Sanatları Merkezi; etnik kimliklerin oluşturduğu yöresel Düzce Mutfağının yaşaması, yaşatılması, farklı kültürlerin birbirleri ve coğrafyamızla etkileşimleri sonucu ortaya çıkan yemeklerimizin yeniden gündeme gelmesine öncülük edecek örnek bir çalışma.

Mutfak Sanatları Merkezinin menüsünde yer alan yöresel lezzetlerden bazılarını zikrederim; Melengüçceği Tatlısı; Orta Asya' dan göç ederek Akçakoca ya yerleşen ve "Manav" olarak adlandırılan Türklerin halen geleneksel üretim me-

todu kullanılarak devam ettirdiği 700 yıllık bir geçmişe sahip. Çerkez Tavuğu, Yufkalı Konuralp Pilavı, Boşnak Mantısı, Karalahana Çorbası, Haluj, Mancarlı Gözleme, Abhaz Katığı... velhasıl bir kültür mozaigi olan Düzce nin zengin mutfağından muhteşem yemeklerin yer aldığı ve şehre hâkim bir noktada kurulan tesisi de görmeli ve Düzce'yi seyretmeli.

Bu seyahati, Düzceli yazar İlhan Akın'ın kaleme aldığı kitaptan bir alıntıyla noktalayalım:

"...Düzce deyip geçmemek lazımdı... Şehrin sınırları dâhilinde herhangi birinin başına bir sıkıntı, ya da felaket geldiğinde hiç vakit geçirmeden, Hz. Ömer adaletine sarılırlar:

"Kimdir? Kimin nesidir?" diye sorup soruşturmadan, sırf Allah rızası için bir araya gelip yapılması gereken ne ise derhal yerine getirirlerdi.

Şehrin en ücra köşesinde bile olsa, garip gurabının, dara düşenin yardımına koşular, eşraf tarafından hayır duası alınırdı. Sonra da fakire, düşküne iş görmüşlüğü gönül huzuruyla, bir gün Bulgar göçmeni Kudret Efendi'nin çayhanesinde bir araya gelinip mis gibi çayından yudumlanır; öbür gün Arnavutların Arnavut böreği, yanına da Arnavut köftesi lokmalanırdı...

Bir gün Tatarların şıl böreği, göbete ve mantısının icabına bakılır; öbür gün Boşnakların Boşnak tatlısını, Manavların gözleme ve keşkeğini iç ederler; öbür gün de, Abhazların mamursasını üflerlerdi...

Hiç ihmal etmeden öbür gün de Mohti Lazların karalahanasına mısır ekmeği bandırırlar, ke-mençesiyle neşelenip coşarlardı.

Bir gün Gürcülerin lepsisini, Çerkezlerin çerkez tavuğu ve halujunu silip süpürürler; öbür gün de Kürtlerin kürt pilavını kaşıklarlar; Hemşinlilerin aburuyla, havgitiyle lezzetlenirlerdi.

Şehrin dere kenarını mesken tutan Romanları da unutmazlar, Bulgar usulü sarımsaklı patateslerini tadıp düşünlere gider bayramlarına alırlardı.

Bazen de Ermeni komşularının üzüm sarmasının üzerine, tadı buruk gül şerbetini içerler; az biraz da Rum komşularının Un helvalarının tadına bakarlar; ayrığı, gayrıyı; seni, beni bilmeden, huzur içinde yaşayıp giderlerdi."

BİR AN MESELESİ

Sabır ve dayanıklılık şu an ki zaman diliminde çağın getirisi şart olarak karşımıza çıkıyor.

Canan COŞAR

Ben yolların çocuğuydum...

Bir niyetle kapatıp gözlerini geceye, sabah uyanıldığında ise niyetinin kabul olma beklentisine kaskatı kesilmiş bedenler, kemikler ve kaslarının iş birliği yapması için ümit ediyor her sabah. İnsan, fitratına aykırı hesapların peşinde, tabiatın doğallığına hayran hayran pencere kenarında bilgi kırıntıları etrafında dolaşıyor huzuru bulmak için.

Bilgilerin zaman içinde anlara denk düşmeşi, zihnimizde boşluklar oluşması yönünü kaybetmiş kuşlar gibi bilgilerin avare avare dolaşması ve düşüncelere dönüşmesi... Kimi bilgiler insanı sessizlik, yalnızlık içine hapseder kimisi kalabalık, gürültüler içinde kaybeder. Kitap okuyabilmek için sessiz bir alan bulmaya çalışıyoruz çoğu zaman, her çeşit gürültünün olduğu zaman diliminde bu sessizlik mümkün olmayabiliyor. Şehir nüfusunun artması ve ihtiyaçların zevk için alınır hale gelmesi üretimi artırmaya itiyor ve bu sebeple gürültüler kaçınılmaz hale geliyor. Zamanın getirisine göre denge kurabilmek yaşam becerisi gerektiriyor. Bir taraftan şehir yaşamını kötüleyen diğer taraftan kırsal yaşama övgüler dizdiren sözcükler uçuşuyor. Kır ya da kent yaşamı şu an ki zaman diliminde beceri istiyor. Gürültü içinde kitap okumayı anlamayı içinde bulunduğumuz zaman dilimi bu şekilde davranmayı gerektiriyor. Bu gereklilik trafik esnasında olabilecek her türlü problem karşısında nezaketi elden bırakmadan durumu anlamayı ve çözmeyi kolaylaştırıyor. Sabır ve dayanıklılık şu an ki zaman diliminde çağın getirisi şart olarak karşımıza çıkıyor. Geçmişin sükûneti bugün maalesef herkesin beklentisi. Kolaylık bolluk içinde, geçmişin yaşam zorluklarının huzurunu arıyoruz. Meşakkat çekilmeden şükredilemiyor.

Sivas'ın Gürün ilçesi ile Kayseri arası yolculukla geçti çocukluğum. Sınır çizgilerine aşinalığım, parmaklarımın ucundaki kalemin kayıp gidişi tabiatla kurduğum yol arkadaşılığmdan olsa gerek. Sadece haritadaki sınırlara odaklanıp kalemin ucunu sabitlediğim yerden yol alıyorum, dağların zirvesinden denizlerin kıyısından çalılıkların arasından ormanların ortasından. Her yolculukta çocuk yaşında dikedim gözlerimi yol üzeri geçip giden sınırlara gözlerim çizerdi dağları ovaları. Kenar çizgileri gibi bu sınırlar ait olduğum yeri belirlerdi. Ben yolların çocuğuydum anneannem ve dedemin refakatinde. Bugün bildiğim öğrendiğim ne varsa çocukluğumda atıldı temeli.

GÖKYÜZÜ DAHA MAVİ, ÇAY DAHA DEMLİ: BAYRAMÖREN

Türkiye'nin en sakin köşelerinden biri, sessizliğin bile kendine özgü bir melodisi olan bir yer düşünün... Melan Çayı'nın vadiden usulca aktığı, her bahçeden nane kokularının yükseldiği, dağların rüzgârla kaynaştığı bir diyar...

Sibel ORHAN

Bayramören'den bir görünüm

*Kalbim yine üzgün, seni andım da derinden
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden
Yorgun ve kırılmış gibi en ince yerinden
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden*

*Senden boşalan bağıma gözyaşları dolmuş
Gördüm ki yazın bastığımız otları solmuş
Son demde bu mevsim gibi benzim de kül olmuş
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden*

Yahya Kemal Beyatlı

Her mısrasında hüznüyle yoğrulmuş bu dizeleler, bir mekânın ruhunu da hatırlatır insana. Öyle bir mekân ki, mevsimlerin hüznünü de neşesini de aynı incelikle içinde barındırır. İşte Bayramören, Çankırı'nın kuzeybatısında saklı kalmış bir şiir gibidir. Melan Çayı'nın usulca aktığı vadilerinde, hazan yapraklarının sarısı da, ilkbaharın yeşili de aynı dinginlikle dalgalanır.

Türkiye'nin en sakin köşelerinden biri, sessizliğin bile kendine özgü bir melodisi olan bir yer düşünün... Melan Çayı'nın vadiden usulca aktığı, her bahçeden nane kokularının yükseldiği, dağların rüzgârla kaynaştığı bir diyar... Çankırı'nın kuzeybatısında, sadece 476 kişilik nüfusuyla Türkiye'nin en küçük ilçe merkezi Bayramören, hem doğası hem insan sıcaklığıyla geleni kendine bağlayan bir yer. Burada gökyüzü daha mavi, geceler yıldızlarla dolu; her köşe başında sizi selamlayan bir gülüş, her kapıda size ikram edilecek bir çay var. Ve işte biz, bu saklı cennetin yollarına düşmüştük...

Henüz güneş dağın ardından yeni yükselirken, biz çoktan yola koyulmuştuk. Şehir, arkamızda yavaş yavaş silinirken önümüzde uzanan yol, bizi bambaşka bir zamana, bambaşka bir dünyaya götürüyordu. Rüzgâr, açık pencereden içeri, dağ kekiklerinin kokusunu taşıyor; ufukta birbirine sokulmuş köy evleri, sabah sisinin içinde masalsı silüetler gibi görünüyordu. Gideceğimiz yerin adı Bayramören'di; az nüfuslu, çok hikâyeli, misafirini kucaklayan bir Anadolu ilçesi... Ve biz, bu yolculukta sadece kilometreleri değil, yılların biriktirdiği özlemi de geride bırakacaktık.

O sabah erkenden yola çıktık. Filiz, Funda, Nesi-me ve Uğur Hoca'nın kaptanlığındaki araç önde; diğer kafileler peşimizden geliyordu. Birinde Barış Hoca, eşi Zerrin ve Afife Hoca vardı. Bir başka araçta İsmail Hoca ve oğlu Huzeyfe... Hepimiz art arda dizilmiş, keyifli bir konvoy hâlinde ilerliyoruz. İlk durağımız Kızılcahamam Soğuksu oldu. Orada verilen molada mısır ekmeği, çay, simit ve poğaçalar masaya dizildi. Ne güzel geldi o sıcak çay, ne tatlıydı bir arada olmanın sevinci! Gözlerimizdeki tebessüm bile "uzun zamandır böyle keyifli toplanmamıştık" der gibiydi. Yolculuğun devamında, Çankırı'ya yaklaşırken bir yerde alışveriş için durduk. Sonra yeniden yollara düştük.

Yol uzadıkça manzara değişmeye başladı. Asfaltın iki yanını bazen gür ormanlar, bazen sararmış otların örtüsü kaplıydı. Hafif esen rüzgâr, yazın olgunlaşan kokusunu taşıyor; zaman zaman küçük dereler yolumuza eşlik ediyordu. Uzak tepelerin ardında serin, temiz bir hava vardı. Güneş, Bayramören'e doğru yaklaştıkça ışığını daha yumuşak, daha davetkâr bir tonda seriyordu ve nihayet Bayramören...

Bayramören, Çankırı'nın kuzeybatısında, 117 kilometre uzaklıkta yer alan küçük ama sıcak bir ilçe. 1990 yılında Kurşunlu'dan ayrılarak ilçe olmuş. Kuzeyinde Kastamonu ve Araç ilçesi, doğusunda Kurşunlu, güneyinde Kurşunlu ve Atkaracalar, batısında Çerkeş ve Karabük'e bağlı Ovacık ilçeleri var. Yüzölçümü 265 km²; merkezinde 3 mahalle, köylerinde ise toplam 27 yerleşim yeri bulunuyor. 2021 verilerine göre ilçe merkezinde yalnızca 476 kişi yaşıyor ve bu özelliğiyle Türkiye'nin en az nüfuslu ilçe merkezi. Yine de yaz aylarında, özellikle yamaç paraşütü turnuvaları sayesinde çevre illerden çok sayıda ziyaretçi geliyor. İlçe, Melan Çayı'nın geçtiği yemyeşil vadisinde, doğası ve temiz havasıyla adeta saklı bir vaha gibi. İlçenin en meşhur lezzeti, Melan Çayı'ndan çıkan taze alabalık. Üzerine dökülen, sarımsakla lezzetlendirilmiş özel sosu, buraya gelenlerin damağında iz bırakıyor. Bunun yanında yayla balı, tandır ekmeği ve köy ayranı da sofraların baş tacı. Yazın serin sularından doldurulan testiler, misafire uzatılan ilk ikram. Bayramören'e adım attığımızda ev sahibi olarak bizi davet eden Filiz hanımın ilçede yer alan bağ evinin tüm komşuları bizi heyecanla karşıladılar; neredeyse herkes birbiriyle yarışırçasına "evime gelin" diye davet

ediyordu. Üzerimizde o tanıdık Anadolu kokusu vardı: misafirperverlik, sıcaklık ve içtenlik.

Evlerin çoğu tek katlı ya da iki katlı, önünde kocaman bahçeler... Bahçelerde domates, biber, nane, fasulye; kenarlarda erik, armut, ceviz ağaçları... Çocuklar yalınayak, ellerinde bir top ya da tahta sopadan yapılmış oyuncaklarla koşturuyor. Bazen gülüşleri Melan Çayı'nın sesine karışıyor; bazen de bahçedeki tavukların peşinden gidiyorlar. Her bahçe, hem ekmeğin teknesi hem oyun alanı gibi. Her evin bahçesinde taptaze naneler, mis gibi kokular... Kemal Bey ve Nuri Bey'in bahçesinde ise bambaşka bir manzara vardı: Ördekler için kazılmış bir çukurun içine yerleştirilmiş çöp poşetlerinden yapılmış küçük bir yapay göl... Üzerinde sakın sakın yüzen minik ördek... Yan taraftan Karabaş'ın sesi geliyordu. Kuyruğu, kulakları kocaman, kömür gözlü bu koca cüsseli köpek, yabancı demeden herkese yaklaşır, başını okşatırdı. Neden olacak sevilme duygusu öyle güçlü ki her canlılığın ihtiyacı ve bu yüce duygunun tilsimine.

*Aç mısın kardeşim, gel olanı bölüşelim,
ama şiirlerimle seni doyuramam ki;
ta yıldızlara değin uzansa bile elim,
daha ötelere, daha... buyuramam ki.
İnsanı insan diye sevmişim, hep severim;
ve onu tanrılara karşı bile överim.
Ben bütün bir evreni sevmişim;
alın terim var evrende; öz...*

Ahmet Muhip Dıranas'ın bu dizelerini hatırlatırçasına Bayramören'de boş evler de vardı; köyden göç edenlerin ardında bıraktığı bu evler, misafirleri ağırlamak için hazırlanmış köy konaklarına dönüştürülmüş. Yoldan gelenin kalacak yeri olsun diye kapıları açık, odaları tertemiz, el nakışları ile işlenmiş örtülerin sarılı olduğu sedirler ve tavanda asılı duran bakır lambalar, geceyi yıldızlarla yarışır gibi aydınlatıyor. Sobanın üzerinde alüminyum çaydanlık fokurdayarak kaynıyor; yolu düşen tanrı misafirine ikram edilecek ilk çay bardakları sabırsızlıkla bekleniyordu. Bu Anadolu havasının meltemi ile etrafı incelemeye ve gözlemlemeye devam ettik. Bir tepenin yamacındaki mağaraya da uğradık; içeri girdik, ardından en yüksek noktasına tırmandık, oradan görünen manzara nefes kesiciydi.

O gün, yalnızca bir ilçe gezisi değil; dostların, komşuların ve güzel insanların bir araya geldiği, içtenliğin sofralara yansıdığı bir hatıra oldu hepimize.

HEM OKUDUM, HEM YAZDIM

Bundan 1.5 yıl öncesiydi. Üyesi olduğum RUBAKAD-Rumeli Balkan Kadınlar Derneği olarak yenilemesini yaptığımız Jupa Ata Lisesi Kütüphanesi'ni açmak üzere Kuzey Makedonya'da bulunmaktaydım.

Necla DURSUN

Üsküp Kitap Kulübü kurumsal logo.

Bundan 1.5 yıl öncesiydi. Üyesi olduğum RUBAKAD-Rumeli Balkan Kadınlar Derneği olarak yenilemesini yaptığımız Jupa Ata Lisesi Kütüphanesi'ni açmak üzere Kuzey Makedonya'da bulunmaktaydım. Açılış sonrası kitabım 'Roman ve Coğrafya - Edebiyat ile Balkanları Okumak'ın tanıtımı için Makedonya ve Kosova'da bir dizi etkinliğim oldu. Bu etkinliklerde söyleşiler önemli bir yer tuttu ve liselerde gerçekleşti. Her etkinliği soru-cevap bölümü yaparak tamamlarken etkinliğin bu bölümünde öğrencilerin bana soru sormaktan imtina ettiklerini gördüm. Etkinliklere katılan öğretmenlere bu durumun sebebini sorduğumda üç aşağı beş yukarı aynı cevapları aldım. Bu cevaplarla şu sonuca vardım ki; Kuzey Makedonya'daki gençlerimizle bir konuşma platformuna ihtiyaç vardı. Bu ihtiyacı gidermek için bir kitap kulübü kurma fikri hasıl oldu. Çünkü zaten son üç yıldır Kitaphaber İstanbul Okuma Grubunun parçasıydım.

Tümüyle bireysel çabalarla ve yoğun geçen bir hazırlık sürecinin ardından kulübümüzün ilk toplantısını 1 Kasım 2024'de Kuzey Makedonya'da Vardar Nehri'nin doğduğu yerde, Gostivar'da gerçekleştirdik.

ww2024-2025 eğitim/öğretim yılı süresince Kuzey Makedonya'nın Gostivar şehrinde faaliyet gösterdi. Kulübün 25 gönüllü üyesinin tamamı lise öğrencilerinden oluşmakta. Üyelerimizin bir kısmı Kuzey Makedonya'nın çeşitli bölgelerinden lise eğitimi almak için Gostivar'da pansiyonlu olarak bulunmaktalar. Yaz tatili döneminde ara verdiğimiz kulübümüzde her ay bir kitabı okuyarak değerlendirdik. Okuduğumuz kitaplar sırasıyla şöyle:

- On Kişydiler - Agatha Christie
- Martı Jonathan Livingston - Richard Bach
- Satranç - Stefan Zweig
- Sadako ve Kâğıttan Bin Turna Kuşu - Eleanor Coerr
- Palto - Nikolay Vasilyeviç Gogol

Üsküp Kitap Kulübü

Sezon boyunca toplam 538 sayfa okuma gerçekleştirdiğimiz kulübümüzün en önemli özelliği; Türkiye’de eğitim gören lise ve üniversite öğrencileriyle yazar, çizer, şair ve alanında uzman kişileri konuk etmemizdir. Konuklarımızın Kuzey Makedonya’ya bizzat gelerek katılım sağladığı kitap değerlendirme toplantılarımızda sezon boyunca Türkiye ve Kosova’dan toplam 19 konuğumuz oldu. Konuklarımız da ayın kitabını okuyarak toplantılarımızdaki interaktif ortama katkı sağladılar. Her toplantımız ortalama 3-3,5 saat aralığında sürdü. Kulübümüzün kayda değer bir başka özelliği de; ‘Tatlı Yiyelim Tatlı Konuşalım’ başlıklı köşesinde Türkiye’nin coğrafi işaretli yiyeceklerinin tanıtımı ve tadımıdır. Sezon boyunca Türkiye’den götürerek tadımını yaptığımız coğrafi işaretli yiyecekler sırasıyla; Malatya kayısı, Çorum leblebisi, Kocaeli pişmaniyesi, Beypazarı kurusu ve Kastamonu çekme helvasıdır.

Ve tabii sezon sonunda basılan ' Üsküp Kitap Kulübü Hem Okudum Hem Yazdım' isimli kitabımız en önemli ve kalıcı çıktımız oldu. Ana dilimiz Türkçemizle Balkan ülkelerinden biri olan Kuzey Makedonyalı gençlerin kaleminden çıkan şiir, öykü, deneme gibi metinlerin yer aldığı kitabımız 88 sayfadan oluşuyor. Kulübümüze Kosova ve Türkiye’den katılım sağlayan konuklarımızın kulübümüz hakkında izlenimlerini içeren mektuplar ve kulüp güncemiz kitabımızın içeriğini oluşturmaktadır.

Kitap kulübü kurmak ve yaşatmak isteyenlerle, bir kitap kulübünde neler yapıldığını merak edenlerle ve kitap kulüplerinin sosyal hayata etkisini bilmek isteyenlerle kitabımız aracılığıyla bağ kurmayı arzu ediyoruz. Bu arzumuz kitabımızı okuyan Sn. Mehmet Şenel özelinde gerçekleşmiş ve kulübümüzü çok mutlu etmiştir. Mehmet Şenel kitabımızı okumuş hakkında bir video kaydı almış ve bir mektup kaleme almıştır. İlettiği video kaydını Üsküp Kitap Kulübü Instagram hesabında yayına aldık. Mektubunu ise Şehir ve Kültür Dergimiz aracılığıyla dikkatlere sunarken Üsküp Kitap Kulübü adına Mehmet Şenel Bey’e bir defa daha teşekkür ederim.

‘Merhabalar,

Bu satırları okuyan her bir okurumuzu saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Bu yazımda sizlerle kıymetli gençlerimizin heyecanla, emek emek işlediği Vardar’ı aşır Gostivar’dan geçip gelen bir kitabı konuşacağız. ‘Üsküp Kitap Kulübü- Hem Okudum Hem Yazdım’ isimli bu kitap aslına bakarsanız biz okuyucuları için bir kitaptan çok daha fazlası. Necla Dursun ve bu takdire şayan projenin diğer destekçilerinin özverili çalışması ile kilometrelerce ötele birbirine bağlayan bir köprü çünkü.

Kitabın varlığından haberdar olunca içimde tarifsiz bir heyecan oluştu. Kendi kendime ‘Bu kitabı okumalıyım ve kardeşlerimin heyecanını paylaşmalıyım.’ dedim. Okuduğum bu kısacık ama sevgi

ve heyecan dolu kitap bizlere geleceğin mimarlarını, mühendislerini, doktorlarını, hemşirelerini ve (inşallah) yazarlarını, şairlerini tanıtıyor. Bu yazıyı okuyan genç kardeşlerim; okumak ve yazmak sizlere farklı dünyaların ve fırsatların kapılarını aralayan iki iletişim yoludur demek istiyorum. Üsküp Kitap Kulübü'nün saygıdeğer üyeleri şimdi sizlerden bir söz almak istiyorum; ileriki hayatınızda meslek olarak neyi seçerseniz seçin ama okur ve yazar cesaretlerinizi kaybetmeyin, olur mu? Bir de Necla Hanım'a sıkı sıkıya sarılın.

Değerlendirme toplantılarına konuk olarak gelen değerli büyüklerimizin görüşlerinin yer aldığı kitabın ikinci bölümü; hem bizler için hem de kulüp üyeleri için büyük önem arz ediyor. O satırları okurken sahiplerinin deneyimlerinden ve hayata bakış ve duruşlarından neler alabilirim diyerek okudum. Tıpkı kulübün bir üyesi gibi.

Geleceğin yazarlarının ilk kelimelerini paylaştıkları kitabın üçüncü bölümü benim için oldukça özeldi. Okuduğum her kelimedede içim umut doldu. 'İşte!' dedim, 'İşte Türkçemizin emanetçileri, işte Balkan coğrafyasının parlayan yıldızları.' Öğrenci kardeşlerimin paylaştıkları her bir yazıda ken-

dimden bir şeyler buldum zira bu kendime doğru çıktığım bir yolculuk oldu. Yazılarımın ilk olarak paylaşıldığı zamanlar yaşadığım mutluluk ve heyecan geldi aklıma. Değerli kulüp üyesi Yasemin Bayramoska'nın kaleme aldığı 'İplik İpliğe Kalp Bağı: Elvan'la Paylaştığım Sessiz Dünya' başlıkla yazı bana down sendromlu bir yakınımla yaşadığım anıları yeniden düşündürdü. Onunla daha fazla anı biriktirmem gerektiğinin farkına vardım. Bunun için kendisine minnettarım. Değerli kulüp üyesi Neira Miftaroska'nın özenle seçtiği kelimeleriyle bir araya getirdiği 'Hayatımın En Güzel Haftası; Türkiye'de 23 Nisan Maceram' yazısı bir çocuğun neşesini biz büyüklere yeniden anımsattı. Yine kendisinin yazdığı 'Kırık Saat' isimli öykü ise yitirilmeyen umudun diri tuttuğu kalbi anlatmış.

Üsküp Kitap Kulübü'nün her bir üyesine çıktıkları bu güzel yolculukta başarılar diliyorum. Nice kitaplarda buluşmak dileğiyle. Okuduğunuz Her Kitap Sırdaşınız Olsun

İstanbul'dan selamlar...

Mehmet ŞENEL

AYASOFYA TARİH VE DENEYİM MÜZESİ

MS 300 yılından 1935'e kadar olan Ayasofya tarihi anlatılıyor. Oda oda tarih yaşatılıyor. İstanbul' un kuruluşu, Konstantin'in Roma' ya başkent yapışı ve adım adım şehrin Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilişi... Müzenin bu bölümünde çok duygulandığımı tahmin edebilirsiniz.

Ezgi ELÇİN OYNAK

Ayasofya Tarih ve Deneyim Müzesi

Geçtiğimiz günlerde harikulade bir müze deneyimi yaşadım. Müze gezmeyi, o atmosferde yeni bir şeyler öğrenerek zihnimi tazeleyi severim. Sultanahmet aşığı biri olarak bu deneyimi burada yeni bir müzede yaşayabileceğimi öğrenince birden Sultanahmet'te buldum kendimi. Sultanahmet'te At Meydanı'nda, Osmanlı zamanında "tapu kadastro" binası olarak kullanılan bu yapıda, teknolojinin işin içine girmesiyle "zamandan yolculuk" yapma deneyimi yaşatan bu müze, önce iki kat dijital salon şeklinde geziliyor. Müze girişinde hangi dilde isterseniz kulaklığınızı alıp sıraya giriyorsunuz. Girişten itibaren kulaklığınızdan, hangi odaya girerseniz oradaki görselle ilgili bilgiler müzik ve efektlerle desteklenerek tarihi bilgiler veriliyor.

MS 300 yılından 1935'e kadar olan Ayasofya tarihi anlatılıyor. Oda oda tarih yaşatılıyor. İstanbul' un kuruluşu, Konstantin'in Roma' ya başkent yapışı ve adım adım şehrin Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilişi... Müzenin bu bölümünde çok duygulandığımı tahmin edebilirsiniz.

Fetih sonrasında sırayla hangi Osmanlı padişahının Ayasofya'da nasıl restorasyonlar yaptığı ve II. Selim döneminde Mimar Sinan'ın tamirleri de anlatılıyor. Müzede ayrıca büyük usta Mimar Sinan'ın ışıklandırma ile yapılmış büstü de anlatımlarla insanı hem duygulandırıyor hem de gururlandırıyor.

Müzede bir de tarihi bir kütüphane tasarımı içerisinde hoş bir detay olarak 3. Ayasofya'nın çizimleri bulunmaktadır. Bu iki katlı dijital salon gezisi bittikten sonra son katta çeşitli tarihi eserler de sergileniyor. Bunlar çoğunlukla Sümela Manastırı'ndan ve Bizans döneminden kalma eserler. Benim en çok ilgimi çekenlerden biri başta "Fatih Sultan Mehmet'in vakfiyesi" ile "el yazma Habeş İncili" idi. Müzenin son bölümünde ise Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi hatıra parası ve ibadete açıldığı 10 Temmuz 2020 tarihli ve 2729 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı da bulunuyor.

Bana göre ince detaylarla hazırlanmış sürprizlerle dolu bir müzeydi. Öncesinde hakkında pek bilgim olmadan gittim. Ayasofya adını taşıyan bu müzenin yerleşim yeri de oldukça iyi seçilmiş. Ayasofya, Sultanahmet Cami'lerini ve At Meydanı müzenin eserler kısmını dolaşırken pencerelerinden görebiliyorsunuz. Gün akşamüstü olup, yazın en sıcak zamanında müzenin serin ortamında dolaşırken birden müzenin penceresinden dışarıyı dikkatimi çekti. Sanki ben içeride eski zamanların içinden gelirken, dışarıda da geçmiş zaman yaşıyor gibi hissettim... Günün rengi tüm güzelliğiyle karşımda dururken, nerede yaşamakta olduğumu şaşırarak gerçek hayatıma dönmek istemedim bir an. Aldığımı geri vermeyen zamana karşı, pencereden gördüğüm kalabalığa karışmak üzere müzeden ayrıldım.

ŞEHRİN MÜHRÜNDE VE KALBİN YERİNDE İBADETHANELER

"Namaz kılınan yer" demek olan musalla, Hz. Muhammed döneminde bayram ve cenaze namazı kılınan yerler için kullanılmıştır. Yol boylarındaki üstü açık mescidlere ise Farsça'da namazgâh denilmiştir.

Özkan KARACA

Ayasofya-ı Kebirww Camii

"Cami" ve "Mescid" kavramları. Arapça cem kökünden türeyen, "toplayan, bir araya getiren" anlamındaki câmi kelimesi, başlangıçta sadece cuma namazı kılınan büyük mescidler için kullanılan el-mescidü'l-câmi' (cemaati toplayan mescid) tamlamasının kısaltılmış şeklidir. "el- Mescidü'l-câmi'" tabiri, bizzat Hz. Muhammed tarafından kullanılmıştır. Hadis senetlerinde geçen ifadelerden, bu tabirin tâbiîn döneminde kesin olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Ebû Ömer kadıların mescidlerdeki faaliyetlerinden bahsedilirken "el-mescidü'l-câmi'" tabirine yer verildiği halde zaman zaman sadece "el-câmi'" ifadesinin geçmesi, 10. yüzyılın başlarında "cami" kelimesinin tek başına kullanılmaya başlandığını göstermektedir. Daha sonra, içinde cuma namazı kılınan ve hatibin hutbe okuması için minber bulunan mescidler cami, minberi bulunmayan yani cuma namazı kılınmayan küçük mâbedler ise sadece mescid olarak anılır olmuştur.

Mescid, Arapça'da "eğilmek, tevazu ile alını yere koymak" mânasına gelen sücûd kökünden "secde edilen yer" anlamında bir mekân ismidir.

Osmanlılar döneminde padişahlar tarafından inşa ettirilen büyük camilere "selatin camileri", vezirler ve diğer devlet erkânı tarafından yaptırılan orta büyüklükteki camilere kurucusunun adına izâfeten sadece cami, küçük olanlara da mescid denilmiştir.

"Namaz kılınan yer" demek olan musalla, Hz. Muhammed döneminde bayram ve cenaze namazı kılınan yerler için kullanılmıştır. Yol boylarındaki üstü açık mescidlere ise Farsça'da namazgâh denilmiştir.

Emevîler ve Abbâsîler zamanında mescidler sayıca arttı ve mimari açıdan büyük gelişme gösterdi. Bu dönemde binlerce cami ve mescid inşa edilmiştir. Eskiden basit inşaat malzemesiyle yapılmış olanlar daha kaliteli malzemelerle yenilendi.

İslam'ın hâkim olduğu coğrafyalarda ve geçmiştengünümüze çağın alnında parladığı her vakitte birçok cami inşa edilmiştir.

Süleymaniye Camii - İstanbul

Seyyah ve yazar İbn Havkal (ö.998) Şûretü'l-arz isimli eserinde verdiği bilgiye göre, İtalya'nın Palermo'nun merkezinde 300, yukarı kısımlardaki köylerinde 200 cami vardı. Müslümanların yaşadığı her köyde mutlaka bir cami bulunuyor; daha ilk asırlardan itibaren köy camilerinde cuma namazı kılınıyordu.

Daha sonraki asırlarda devlet adamları güçlerinin simgesi olarak muhteşem camiler inşa ettirdikleri gibi bazı kişiler de cami yaptırmaya özel bir gayret göstermişlerdir. Böylece şehirlerdeki cami sayısı hızla artmıştır. 11. yüzyıl başlarında Fâtımî halifesi Hâkim-Biemrillâh zamanında Mısır'da 800 cami, aynı yüzyılın ortalarında Bağdat'taki yüzlerce küçük mescidin yanında altı cuma camii vardı. Osmanlılar döneminde de başta Bursa, Edirne ve İstanbul olmak üzere gelişen mimari üslûplarıyla bezeli birçok cami ve mescid yapılmıştır.

Camii, Selçuklu dönemi Anadolu kentinde fiziki yapıyı belirleyen, önemli yönlendirici etkidir. Şehirlerin kuruluş ve gelişimleri, mahallelerin oluşumları, hep cami/mescit ilişkisi sonucunda olmuştur. Selçuklu Sultanı Melikşah, fetih sonunda Anadolu'daki camilere konulmak üzere her şehre bir minber göndermiştir. Melikşah'ın bu hareketi aslında, şehirlerin Türk iskânına açıldığının bir işaretidir. Anadolu'da ilk inşa edilen

camiler surların içerisinde, hatta Konya Alaeddin Camii'nde olduğu gibi iç kalede yapılmıştır. İlk camiler eski geleneklerin devamı olarak sarayla bir arada inşa edilmiştir. Böylelikle şehrin idari kapısı ve dini yapısı birbirine yaslanarak, iki ayrı unsurun bütünlüğü sağlanmıştır. Anadolu'da ilk inşa edilen camilerin bir kısmı, eski kilise veya yapı kalıntıları üzerine kurulmuş, bazı camiler ise kentsel yönelme noktalarının merkezini teşkil etmiştir. Daha sonraları inşa edilen cami ve mescitlerin genellikle yeni alanlarda kuruldukları bilinmektedir. Tarihi kaynaklarda şehirlerde ilk inşa edilen bu camilerin, Ulu Cami olarak adlandırıldığına ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Kayseri Ulu Camii'nin 13. yüzyılda Sultan Camii olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Yine Konya ve Sivas'ta camilerin Ulu Cami olarak ayrımının yapılmadığı görülmektedir. Şehirlerdeki camilerin hiçbirisi diğerinden nitelik ya da nicelik bakımından üstün bir özelliğe sahip değildir. Selçuklu kentinde sultanın gittiği ve diğer camilerden farklılık gösteren sultan camileri bulunmaktadır. Aslında 15. yüzyıldan sonra şehirlerdeki Sultan Camileri, "Ulu Camii" olarak anılmaya başlanılmıştır.

Selçuklu kentlerinde planlanmış veya kronolojik zaman bütünlüğü gösteren külliyeler yoktur. Ancak bazı yapıların konumlarının ve zamanla etrafında gelişen diğer yapılardan hareketle kül-

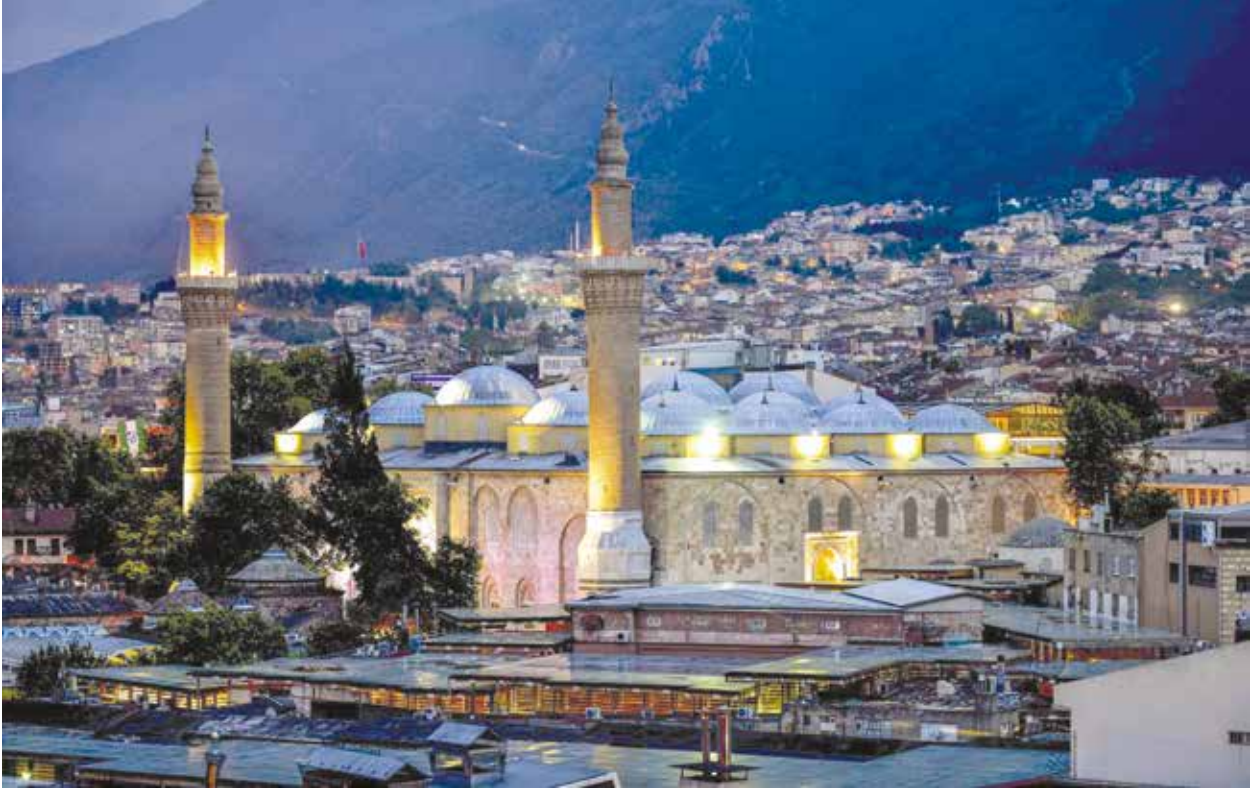
liye oluşturdukları görülmektedir. Kayseri’de bulunan Hunat Hatun Külliyesi’nde olduğu gibi külliye yapıyı oluşturan her yapı kendi düzeni içerisinde farklı zamanlarda, ancak aynı plan bütünlüğünde inşa edilmiştir. Külliyelerin etrafında yön itibarıyla küçük meydan oluşturduğu söylenebilir. Selçuklu Devletinin şehir dokusunda ve manevi kokusunda mühür vuran cami, mahallenin çekirdeğini oluşturmuştur. Caminin etrafında halkalanan kamu ve sivil yapıları zamanla büyüyen geliyordu. Mahallelerin camiler etrafında toplanmayı sağlayan unsur olarak bulunması daha sonraki yıllarda Osmanlı mimarisinde karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı mimarisi, 1299- 1437 yılları arası Bursa devrinde, Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi cami anlayışının gelişme göstererek devam ettirmiştir. Camilerde çok gözlü plan basitleştirilmiş ve üzerleri yan yana gelen kubbelerle örülmüştür. Bunun yanı sıra tek mekâna geçiş çareleri aranmaya başlanmış, düz çatılar ve tekil sivri külahlar terk edilmiştir. 15. yüzyılın ortalarına doğru Osmanlı Cami mimarisinde, tek ve büyük bir mekânın gerçekleştirilmesine yönelik önemli adım atılmıştır. Bu büyük ve merkezi mekân, aslında gittikçe genişleyen kubbe çaplarının ortaya koyduğu sorunların çözümü sonucunda elde edilmektedir. Yapıda varılmak istenen sonuç, mekânlara örtü sağlanması olmayıp, tasarlanan merkezi kubbenin oturtulmasıdır. Biçimi ayakta tutan karkas ve çerçeve ne kadar basit tasarlanırsa, sonuç o ölçüde mükemmel olmaktadır. Ana kubbenin çevresindeki örtülerin de katılımı ile caminin örtücü kabuğu altında ayakta tuttuğu bir mekân oluşmaktadır.

Osmanlı Mimarisinin temel birimi kubbeli “kareküp” olmuştur. Tek kubbe; küçük çaplı camilerde gelişimini sürdürmüş, daha büyük yüzeyli camilerde tek kubbenin yetersiz olduğu görülmüştür. Bu aşamadan sonra yapılacak olan; temel birim kubbenin yardımcı elemanlarla desteklenerek cami iç mekânını büyütme olacaktır. Bu düşünceyle Osmanlı Camisi merkezileşerek, iç mekânın kubbe altında toplanması amaçlanmıştır. Osmanlı döneminde camiler bânilerinin kurduğu vakıfların mütevellileri tarafından yönetiliyordu. Bu vakıfların hukukî statüsü vakfiyelerle belirlenmekteydi. Camiye ait vakıfların yönetiminden sorumlu olan mütevellilerin her yıl muhasebe

sonuçlarını mahallî kadı aracılığıyla merkeze gönderip tasdik ettirmeleri gerekiyordu. Vakıf sahibinin vakfiyede tespit ettiği imam, müezzin, hatip, kayyim, cüzhan, devirhan, sürehan, der-siâm gibi cami görevlilerinin ücretleri mütevellilerce ödenirdi. Artan gelirler de caminin bakım, onarım vb. ihtiyaçları için kullanılırdı...Camilerin yapımı için gerekli olan malî harcamaları umumiyetle hükümdar, vezir, emir, eşraf gibi nüfuzlu kişiler üstlenmiş; bakımı, malzeme temini, görevlilere ödeme yapılması gibi masrafları ise camiye vakfedilen gayrimenkul gelirleriyle karşılanmıştır. Başka alanlarda da hizmet veren vakıflar İslâm âleminde o kadar yaygınlaşmıştı ki hemen hemen her caminin en az bir gayrimenkul vakfı vardı. Bazı camilerin, buldukları yerden çok uzaktaki ülkelerde vakıf mülkleri bulunabiliyordu. 2. Mahmud döneminde Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti (1826) kurularak imparatorluk içindeki bütün vakıfların gelirleri bu nezâretin denetimine verilmesi kararlaştırılmıştır. Büyük bir meblağa ulaşan fazla gelirin vakıf gayeleri dışında devlet hazinesine aktarılması emredilmiştir. Bu durum diğer vakıflarla birlikte camilerin gelirlerini azaltmış, birçok cami vakfı personel ve tamir giderlerini karşılayamaz hale gelmiştir. Camilerin yönetimi 1920’de, Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti kararıyla kurulan Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti’ne devredilmiştir. Daha sonra 3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı kanunla bu vekâlet kaldırılarak yerine başvekâlete bağlı Diyanet İşleri Reisliği makamı tesis edilmiştir. Bu kanunla Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki bütün cami, mes-cid, tekke ve zâviyelerin yönetimiyle imam, hatip, vâiz, şeyh, müezzin, kayyim ve diğer görevlilerin tayin ve azillerine Diyanet İşleri Reisliği görevli kılınmıştır. Cami vakıfları dâhil bütün vakıfların yönetimi önce başbakanlığa, daha sonra da yeni kurulan Vakıflar Umum Müdürlüğü’ne bağlanmıştır. 25 Aralık 1932 tarihli nizâmname ile camilerdeki cüzhanlık, devirhanlık, sûrehanlık gibi hizmetler imam, hatip ve müezzinlik görevleriyle birleştirilmiş ve bu görevlerin yürütülmesi işinin Vakıflar Umum Müdürlüğü’nün yetki alanı içinde olduğu belirtilmiştir.

Camilerin yönetimi, 29 Nisan 1950’de yürürlüğe giren 5634 sayılı kanunla, Diyanet İşleri Reisliği yeniden teşkilâtlandırılarak daha önce Vakıflar Umum Müdürlüğü’ne intikal etmiş olan cami görevlileri kadrolarıyla birlikte yeniden bu kuruma

Bursa Ulu Camii

bağlanmıştır. Cami görevlilerinin kanunî statüleri ve özlük hakları, 22 Haziran 1965 tarihli ve 633 sayılı "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun"la belirlenmiştir.

Türkiye'de bugün cami yapma, mevcutları tamir ve yaşatma şahıslar, dernekler ve özel vakıflar eliyle yapılmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü, mülkiyetindeki camilerin bakım ve onarımından sorumludur. Ayrıca derneklere ve özel vakıflara da projelerini Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne onaylatmak şartıyla ve bu kurumun denetimi altında, yıkılmış camilerin yerine aslına uygun olarak inşa ve onarım izni verilmektedir. Osmanlı dönemindeki ilk selatin camileri Bursa'da yer alan Ulu Camii ve Yeşil Camii'dir. İstanbul'daki ilk selatin camisinin, İstanbul'un ele geçirilmesi sonrası camiye çevrilen Ayasofya olduğu öne sürülse de 2. Mehmed tarafından yaptırılmış olan Fatih Camii, ilk selatin camii olarak kabul edilmektedir. İstanbul'da özgün hali bozulmadan zamanımızın ruhuna ulaşmış en eski selatin camii ise 2. Bayezid'in yaptırdığı olduğu Bayezid Camii'sidir.

Osmanlı saray geleneğinde selatin camilerinin yaptırılabilmesi için birtakım koşullar vardı. Öncelikle bir padişahın selatin camisi yaptırması için önemli bir askerî zafer kazanması ve bu zaferle birlikte önemli bir savaş ganimeti ele geçirmesi gerekirdi. Selatin camilerinin yapımına devlet kasasından takviye olmaz, yalnızca padişahın kişisel serveti kullanılırdı. Önceleri sefere gitmeyen ve ganimet kazanmayan padişahlar selatin

camisi inşa ettirmezlerdi. Ancak bu gelenek, 1. Ahmet'in Sultanahmet Camii'ni inşa ettirmesiyle bozulmuş ve ganimet kazanma geleneği 18. yüzyılda tümüyle terk edilmiştir.

İstanbul'daki Selatin Camileri:

Süleymaniye Camii, Sultanahmet Camii, Şehzade Camii, Nuruosmaniye Camii, Fatih Camii, Eyüp Sultan Camii, Yeni Camii, Beyazıt Camii, Ayazma Camii, Beylerbeyi Camii, Büyük Mecidiye Camii, Dolmabahçe Camii, Nusretiye Camii, Yıldız Hamidiye Camii, Mihrimah Sultan Camii (Edirnekapı) Büyükkada Mihrimah Sultan Külliyesi, Üsküdar Hamidiye Camii, Pertevniyal Valide Sultan Camii, Yeni Valide Külliyesi, Eski Valide Camii

Edirne Selatin Camileri

Selimiye Camii, Üç Şerefeli Camii, İkinci Beyazıt camii, Eski Cami

Konya Selatin Camileri:

Konya Selimiye Camii, Konya Aziziye Camii

Manisa Selatin Camileri

Muradiye Camii, Manisa Sultan Camii

Bursa Selatin Camileri

Yeşil Camii, Bursa Ulu Camii, Bursa Camii, Bursa Muradiye Camii, Bursa Yıldırım Camii, Bursa Murat Hüdavendigâr Camii

ŞEHİRİN KALDIRIMLARI

Kaldırımlar, o şehre ve şehrin sakinlerine verilen değerlerin bir ölçütü olduğu gibi, kaldırım yükseklikleri de ülkelerin gelişmişliğini gözler önüne seren bir gösterge olarak kabul edilir.

Alper Lütfi GÖNCÜ

Necip Fazıl Kısakürek
Kaldırımlar

Motorlu araçlardan fiziki bariyerle ayrılarak yayalara tahsis edilmiş olan kaldırımlar hem trafik akışının düzenlenmesi hem de kent estetiği açısından önemli altyapı unsurlarıdır. Kaldırımların varlığı yaya güvenliği açısından elzem olsa da ne yazık ki günümüz Türkiye'sinde yayalar ve engelliler nereden ve nasıl gideceklerini şaşırılmış durumdadırlar.

Kaldırımları bir üst noktaya taşıyan detaylardan birisi de körler için döşenen sarı yürüyüş bantlarıdır. Bir nevi şerit takip sistemi olan bu oluklu epoksi döşemeler, senesine kalmaz yırtılıp eskir, yenisini yaptırılır. Bu yeni moda kaldırım şeritleri kimi kaldırım mühendisleri ve müteahhitler için ekmek kapısı olmuştur. Kaldırımlara park edilmesin diye dizilen plastik kırmızı direk ve kukalar ezilir geçilir, insanımıza bir engel teşkil etmez. Kimseye de kamu malına zarar verme suçundan işlem yapılmaz.

Memleketimizde durumlar böyleyken örneğin Amerika'da; Homeless tabir edilen evsiz barksız hıççı-şarapçı takımı, kaldırım üzerine serdiği karton kutularda yaşar, soğuk havalarda ise AVM, ATM girişlerine sığınır. Hindistan'da ise kaldırımlarda seyyar berber, seyyar terzi ve her türlü sokak lezzeti sunulurken, binlerce evsiz, yaşlı ve sokağa atılmış insan, kaldırım üzerine koydukları ayaklı portatif karyolalarda uyurlar. Yerden on santim yüksekte yatmaları ise akrep sokmasını önlemeye yöneliktir. Japonya'da ise kaldırımlar teknolojiyle donatılmış ve yayaların konforu düşünülerek yapılmıştır. Otobüs durakları kaldırım seviyesinde olup tekerlekli sandalye ve bebek arabası ile binış kolaylığı mevcuttur.

Memleket kaldırımları; seyyar satıcılara, tavşana niyet çektirenlere, sucu, şerbetçi ve turşuculara, taneyle salatalık satan zerzevatçılara, sokak çalgıcılarına, etrafına kalabalık toplayan, bul karayı al parayı bezirgânlarına, yankesicilere, kundura boyacılarına, bir hışm ile gelip geçenlere, çöp konteynerından karton, plastik ayıklayanlara, muhabbet tellâllarına, simitçi, kahveci ve gazozcuya, ayağı yere sağlam basan koca

kundurallı şık beylere, yüksek topuklarıyla kaldırım taşlarına takılıp tökezleyen zarif hanımlara, bastığı yere iz bırakan kodamanlara, Cızlaved lastik erbabı hacı amcalara, çizgilere basmadan yürümeye çalışan takıntılı tiplere, yavru ceylan gibi kaçan, keklik gibi sekenlere, çıplak ayaklı dilenci çocuklarına ve daha nice insan manzarasına zemin oluşturur.

Bir vakitler bu memleketin gençleri, kaldırımlarda kol kola, türküler, marşlar söyleyerek yürürken birdenbire sahte ideolojiler, ütopyalar uğruna birbirlerine düşman oldular. Beraber yürüdükleri kaldırımlarda karşılıklı saf tutup, eylem koydular, boykot yaptılar, bordür taşlarını söktüler, birbirlerine atıp ortalığı karıştırdılar. Bu hengâme, tepelerine balyoz inene kadar devam etti.

Kaldırımlar; edebi metinlerde, şiirlerde, şarkılarda, türkülerde de karşımıza çıkar;

Demet Sağıroğlu'nun günümüzde klasik olmuş "Arnavut Kaldırımı" şarkısı; zihinlerimizde ve gönüllerimizde yer etmiştir.

Yeni Türkü'nün "Geri verin Arnavut kaldırımlı yollarda bir kızın saçlarında gönlümün vals yaptığı, akasya kokulu sabahlarımızı"

İbrahim Erkal'ın; Kaldırımın taşları bozuk, seni alamazsam çok yazık" diye devam eden şarkısı bir dönem çok popülerdi.

Kaldırım kavramının türkülerimize sıkça konu edildiğini görüyoruz:

Kayseri Pazarören türküsü:

*Evlerinin önü yüksek kaldırım
Kaldırımdan düştüm beni kaldırım,*

Tamburacı Ali'nin "Edirne'nin köprüsü taştan kaldırım" türküsü de içinde kaldırım barındıran meşhur türkülerdendir

Dünyaca ünlü "Kaldırım Serçesi" lakaplı Fransız lakaplı şarkıcı Edith Piaf, kariyerini ve ününü Paris kaldırımlarına borçludur. Piaf sıradan bir sokak şarkıcısı iken tesadüfen onu dinleyip hayran kalan Fransa'nın en meşhur müzikhollerinin sahibi Louis Leplee, ona Kaldırım Serçesi lakabını takar ve şöhretin yolunu açar.

*Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi,
Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır
Kaldırımlar, duyulur ses kesince sesi,
Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır.*

Diyen Necip Fazıl, bu şiiri yazdıktan sonra "Kaldırımlar Şairi" olarak anılmaya başlanmıştır.

Kaldırımlar şehrin en temel ama en fazla ihmal edilen unsurlarından biridir. Yayalara ayrılmış bu alanlar günün birinde işgalcilerden kurtulur ve asfalt seviyesinden çok yüksek olmayacak şekilde tasarlanır, yayalar da kaldırım adâbını hazmederse işte o zaman medeniyet yolunda ilerleme kaydetmiş oluruz. Kaldırımı düzgün olmayan şehir, insana değer vermiyor demektir.

Erkin Koray'ın Ankara Sokakları şarkısıyla yazımızı bitirelim:

*Kaldırımların dili yok, onlar söylemez
Biz söyleriz onları nasıl çiğnediğimizi
Sabaha karşı fırından ekme alıp yediğimizi
İçtiğimizi, sevdiğimizi, sevildiğimizi
Aslında bi' hikayemizi anlatmaya kalksak
Zamanın beyni durur, denizler kurur*

YOLUN DİLİ: SEYAHATTEN SATIRLARA -9- GÜNEY KORE ŞEHİTLİĞİ

Seul'e, Gelişmiş Ülkeler 20 Parlamento Başkanları Toplantısı'nın hazırlıkları için gitmiştik.

Erbay KÜCET

Şehitlikten bir görünüm

Bazı şehirler vardır, haritada bir noktadan olmaktan çok daha fazlasıdır. Ayak bastığınız ilk anda size ait olmayan bir geçmişi sanki yıllardır taşıyormuşsunuz gibi hissettirir. Güney Kore'nin kalbindeki Seul, işte tam da böyle bir şehir. Zihnime ilk kazındığı anda, gökyüzüne uzanan cam kuleleriyle değil; geçmişin izlerini taşıyan taş sokakları, ahşap hanok evleri ve yüzlerinden içtenlik akan insanlarıyla kendini duyurdu bana.

Seul'e, Gelişmiş Ülkeler 20 Parlamento Başkanları Toplantısı'nın hazırlıkları için gitmiştik. Heyetimizden birkaç gün önce, tarifeli bir uçuşla ulaştım bu uzak doğu masalına. Uçaktan indiğim an, tanıdık bir yabancıliğin içindeydim. Her şey yabancıydı ama hiçbir şey uzak değildi. Belki de bunun nedeni, iki millet arasındaki tarihsel kardeşlikti. Kore Savaşı'nda birlikte omuz omuza savaşmış atalarımızın gölgesi, hâlâ bu toprakların üzerinden eksik olmamıştı. Şehri ilk gördüğümde, düzeni ve temizliği dikkatimi çekti. Modernlik, disiplin ve teknolojiyle örülmüş bir hayatın içine adım atmıştım. Metro hatları dakikti, yollar pırıl pırıldı, insanlar birbirine saygı gösteriyordu. Ve tüm bu modern görünümün yanı başında, geçmişin dokusunu hâlâ koruyan hanok evleri göz kırpyordu. Seul, zamanın iki ucunu aynı cümlede buluşturmayı başaran nadir şehirlerden biri gibiydi.

Türkiye'nin Seul Büyükelçiliği'nden yetkililerle programımızı netleştirirken, bir yandan da şehirle tanışmaya başladık. Bir yabancı gibi değil, bir dost gibi karşılandık. Otobüs duraklarında göz göze geldiğimiz gençler, restoranlarda karşılaştığımız yaşlılar, her biri bizde bir anlam bulmuş gibiydi. Kore halkının Türk milletine duyduğu sevgi yalnızca siyasi bir hatıraya değil, kalpten gelen bir minnettarlığa dayanıyordu.

Bir sabah, hızlı trenle Seul'ün güneyine, Pusan'a doğru yola çıktık. Yüksek hızla akan manzara camın ardından geçerken, içimde zaman yavaşlıyordu. Pusan, Kore Savaşı sırasında Türk askerlerinin konulduğu şehirlerden biriydi. Orada, geçmişin yüküyle ağırlaşan bir durakta, Türk Şehitli-

ği'nde bulduk kendimizi. Her biri adına yazılmış birer taş, her taşın altında genç bir hayat, yarım kalmış bir hikâye vardı. Sessizce bir mezar taşına eğildim. Üzerinde yazılı ismi tanıımıyordum; ama sanki bir kardeşimin adıydı. Savaşın acımasız coğrafyasında, başka bir millet için canını vermişti. Gözlerim doldu, dua ettim. O anda tarih, kişisel bir acıya dönüştü benim için.

Aynı gün, şehrin bir başka köşesinde, Kaddafi tarafından inşa ettirilmiş camide namaz kıldık. Koreli Müslümanların az da olsa varlık gösterdiği bu kutsal mekânda, farklı milletlerden insanların bir arada ibadet ettiğini görmek kalbimi ısıttı. İnançlar farklıydı ama niyetler birdi. O an anladım ki, dinler bazen bir köprü olur, duyguların ortak dilini konuşur. Sessizce edilen dualar, kimseye ait olmayan ama herkese dokunan kelimelere dönüşür.

O günün sonunda Seul'e döndüğümüzde, başka bir durakta bulduk kendimizi: bir Budist tapınağı. Uzaktan baktığınızda bu yerde, ritüeller birer tören değil, adeta ruhsal bir yolculuktu. İçeride diz çökmüş rahipler meditasyona dalmıştı. Sessizlik, burada bir boşluk değil, derin bir anlam taşıyordu.

Kore kültürünü yalnızca tarihî mekânlarda değil, sokakların kendisinde de hissettik. Bir sabah

geleneksel pazarlarına karıştık. Tezgâhlarda dizili taze otlar, bitkisel ilaçlar, renkli çaylar ve el emeği hediyelikler... Her biri, halkın yaşama biçimini ve inançlarını yansıtıyordu. Gözümüzü, kulağımızı ve damağımızı bu renkli kültüre açtık. Yemekler, bu tanışıklığın belki de en sıcak yüzüydü. Acı ve ekşi arasında gidip gelen kimçi, baharatlı çorbalar ve sokakta satılan buharda pişmiş hamur işleri... Sadece birer yemek değil, geleneklerin taşıyıcısıydı. Tatlar bizi geçmişe götürdü, koku bizi şefkatle sarmaladı.

Seul'den ayrılma vakti geldiğinde, ardımda yalnızca bir şehir değil, bir dostluk bıraktığımı hissettim. Uçağın camından son bir kez baktım gökyüzünü delen binalara, hanok evlerin çatılarında asılı kalan zamana. İki milletin geçmişte omuz omuza verdiği mücadele, bugün sevgiyle yoğrulmuş bir geleceğe dönüşmüştü. Seul'ün ışıklarıyla aydınlanan sokakları, Pusan'ın taşlarına sinmiş tarih ve Güney Kore halkının yüzündeki içten gülümseme, artık benimle birlikteydi. Her biri birer inci tanesi gibi kalbimde yerini aldı. O yolculuktan geriye, yalnızca hatıralar değil, içimde büyüyen bir sorumluluk kaldı: kardeşliğe, barışa ve ortak geçmişe dair daha çok konuşmak, daha çok anlatmak... Çünkü yolun dili varsa, dostluk onun cümleleridir.

KÖKLERİ MAZİDE, GÖVDESİ ATİDE BİR HAZİNE: AYVALIK -1-

Bu şehir, Osmanlı'nın hoşgörüsü altında çiçek açmış, ancak -sözüm ona- milliyetçilik rüzgârlarının estiği dönemlerde yaralar almış engin bir mirasın bekçisi.

Doç. Dr. Yüksel OKŞAK

Ayvalık Cunda Adası

Bursa Uludağ Üniversitesi Öğretim Üyesi

Ege'nin masmavi sularına yaslanmış, zeytin ağaçlarının yeşil örtüsü altında bir inci misali parlayan Ayvalık; sadece doğal güzellikleri ve tarihi dokusuyla değil, kadim kültürü, iktisadi mirası ve zengin edebiyatıyla da dikkat çeken bir şehir... Yüzyıllar boyu farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Ayvalık, bugün hala bu zengin mirası yorgun ama dirayetli sırtında gururla taşıyor. Dar sokaklarında gezerken, rüzgârın taşıdığı zeytin kokusuyla karışan denizin esintisini; her köşe başındaki tarihin izlerinde hissetmek mümkün... Bu şehir, Osmanlı'nın hoşgörüsü altında çiçek açmış, ancak -sözüm ona- milliyetçilik rüzgârlarının estiği dönemlerde yaralar almış engin bir mirasın bekçisi. Bugün ise, medeniyetimizin değerleri ile kültürel katmanlarını koruma, emin ellerde tutma çabalarıyla geleceğe umutla bakıyor. UNESCO Dünya Mirası adaylığı gibi girişimler, Ayvalık'ı küresel bir kültür abidesi haline getirme gayreti taşıyor. Oysa kültürümüzün nefes alışverişini ciğerlerine kadar hisseden Ayvalık; bakmasını bilen için ülkemizin zaten paha biçilmez bir hazinesi...

Huzur Şehri Ayvalık'ın Tarih Kokan Sokaklarında Bir Gezinti

Ayvalık'ın tarihi, antik dönemlere kadar uzanıyor. Misya, Hitit, Frig, Lidya ve Roma gibi medeniyetlerin izlerini taşıyan bölge; 15. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altına girerek huzur ve adaleti buluyor. Osmanlı döneminde önemli bir ticaret merkezi haline gelen Ayvalık, bu dönemden kalan camiler, evler ve zeytinyağı fabrikalarıyla süslü tarihi dokusunu koruyor. Zeytinyağı ticareti, şehrin iktisadi tarihinin omurgasını oluşturmuş; 19. yüzyılda Rum tüccarların hâkimiyeti altında Avrupa'ya ihraç edilen zeytinyağı, Ayvalık'ın iktisadi refahını arttırmıştır. Ancak bu huzur dolu tarih, Türklerin ve Müslümanların hâkimiyetini istemeyen zümrelerin faaliyetleriyle belirli dönemlerde gölgelenmiş. Özellikle 19. yüzyılda Rum milliyetçiliğinin yükselişiyle, bazı kurumlar, kuruluşlar Yunan ulusçuluğunun tohumlarını ekmiş; Mora İsyanı (1821) sırasında bölgeye sıç-

Ayvalık Saatli Camii

rayan isyanlar, Rum eşkıyalarının saldırıları ve Osmanlı idaresine karşı gizli örgütlenmeler, Müslüman nüfusu baskı altına almış. Nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan Rumlar, zeytinyağı ticaretiyle zenginleşirken, Türk Müslümanlar azınlıkta kalmış; mübadele öncesi olaylarda (1917 tehcirleri gibi) çatışmalar meydana gelmiştir. Mübadeleyle (1923-1924) Rum nüfus Yunanistan'a göç ederken, yerlerine Girit, Midilli ve diğer adalardan gelen Müslüman Türkler yerleşmiş. Bu süreçte, Müslüman Türklerin Ayvalık'taki zayıflığı belirginleşmiş; Osmanlı mirasının korunması yerine, seküler etkiler ağır basmış, geleneksel Türk-İslam değerleri arka planda kalmıştır.

TİKA gibi kurumlarımızın benzer miraslara gösterdiği ihtimam, Ayvalık'ta da örnek alınmalıdır. Zira bu şehir, kültürel çeşitliliğin yanında, Osmanlı'nın hoşgörü mirasını da barındırıyor. Batı'nın yerleşik düzendeki temsilcilerinin bölgeye gösterdiği hassasiyetin yarısını anlamış ve kavramış olsa idik bugün Ayvalık ve hinterlandında her adımımızı bin düşünüp bir atardık! Nasıl ki kurumların hafızası var; şehirlerin de eşrafı ve hafızaları vardır. Bu hafızaları bulup muhafaza etmek temel düstur olmalıdır. Aksi

takdirde sadece şehir eşrafından olmayan yöneticiler ile alınacak kararlar; uzaktan gelen davul sesine benzer. Hoş gelir, vız gider...

Güneşin gözünüzü aldığı, denizin tatlı esintisiyle yüzünüzü serinlettiği anda bir saniyeliğine gözünüzü kısarak açıyorsunuz, kafanızı da hafifçe kaldırılıyorsunuz ve bir bakılıyorsunuz ki Osmanlı mimarisinin izlerini taşıyan Hayrettin Paşa Camii tüm sadeliğiyle sizi büyülüyor. 1850 yılında Kato Panaya Kilisesi olarak inşa edilmiş olan bu eser, Ayvalık'ın ilk kiliselerinden biri olarak Rum Ortodoks cemaati için dini bir merkez olarak hayat buluyor; dikdörtgen planlı, sade ve basit mimarisiyle, kesme taş duvarları ve bazilikal yapısıyla dönemin Rum mimarisini yansıtıyor. Mübadele sonrası 1928 yılında camiye dönüştürülmüş, mihrap ve minber eklenerek Osmanlı ruhu aşılınmış; bugün ise, iç mekânındaki huzur verici sadelik, ziyaretçileri tarihin katmanlarında gezintiye çıkarıyor. Ahhhh mübadele!!!

Tarih ve Hayrettin Paşa silüetli birkaç sokaktan geçtiğiniz gibi Çınarlı Camii sizi karşılıyor. Çınarlı Camii ise 1793'te Agia Iorgi (Aya Yorgi) Kilisesi olarak Ayvalıklı ustalarca yapılmış; Papaz İkonomos'un ölümünden kısa süre sonra tamamlanan bu yapı, haç planlı mimarisi, kesme

taş duvarları ve bahçesindeki asırlık çınar ağacıyla dikkat çekiyor. Mekan 1923'te camiye çevrilmiş, Osmanlı mihrabı ve minberiyle bütünleşmiş; çınar ağacının gölgesinde, şehrin kültürel mozağını simgeliyor. Bu camiler, Türkiye'deki diğer kiliseden camiye çevrilmiş eserlerle kritik benzerlikler gösteriyor. Örneğin İstanbul'un Ayasofya'sı gibi... İznik Ayasofya'sı, Trabzon Ayasofya'sı gibi... Anlayana tabii...

Bu yapılar fetih sonrası camiye dönüştürülerek, dini ve mimari mirasını korumuş; Ayvalık'taki bu eserler de aynı şekilde, gençlerimizin kültürel değerlerini korumaları, unutmamaları ve belki de en önemlisi o kültürel mirası iliklerine kadar yaşamaları için gündemde yer tutmalıdır. Zira bu yapılar, sadece taş ve tuğladan ibaret değil;

Ecdadın adaletli yönetiminin, hoşgörüsünün ve kültürel sentezinin canlı tanıklarındır. Ayvalık ahhh Ayvalık... İçiniz hem huzur hem de hüznü dolar ya... İşte orası Ayvalık.

Kültürlerin Armonisi: Birlikte Yaşamın Diğer Adı

Ayvalık, çok kültürlü yapısıyla öne çıkan bir şehir... Türkler, Rum kökenli mübadiller, Giritliler ve diğer etnik gruplar, yüzyıllardır barış içinde bir arada yaşıyor. Ama burası Ege... Dost ve kardeş hane halklarına rağmen geçmişte yüreğimizi yakanlar dün boş durmadılar, bugün de durmuyorlar. Rum milliyetçiliğinin izleri, mübadele öncesi çatışmalarda (1821 isyanları gibi) Müslüman hâkimiyetini hedef almış; bugün ise günün popüler lisanı ile -sözüm ona- kültürel çeşitliliğe, şehrin zenginliğine katkı sağlıyor. Ayvalık'ta farklı diller konuşuluyor, farklı gelenekler yaşatılıyor ve farklı inançlar özgürce ifade ediliyor. Bu kültürel mozaik, sokaklarında, pazarlarında, festivallerinde ve günlük yaşamında kendini gösteriyor. Şehirde, Rumların zeytin kültürü, Türklerin kahve sohbetleri, Giritlilerin mutfak gelenekleri gibi unsurlar bir arada görülebiliyor. Bu farklı kültürler, birbirleriyle etkileşim halinde ve zamanla ortak bir Ayvalık kültürünü oluşturmuş durumda. Bu kültürde, saygı, hoşgörü ve dayanışma gibi değerler ön plana çıkıyor. Ayvalık'ta camiler ve eski kiliseler yan yana, farklı inançlara mensup insanlar birbirlerine saygı göstererek yaşıyor. Ancak küresel dünyanın çıkar grupları varlığını burada da sessiz ve derinden hissettiriyor; popüler kültür ve modern hayat, geleneksel Türk-İslam değerlerini gölgede bırakmaya namzet. **(Devam Edecek)**

EYÜP SULTAN REŞADİYE NUMÛNE MEKTEBİ

Eyüp Sultan Anadolu Lisesi, Reşadiye Numûne Mektebi adı ile hem Osmanlı Devleti'nin son dönemine hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına şahitlik etmiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin değerli iki cumhurbaşkanı da mezun etmiştir.

Menekşe ÖZKAYA TUTUM

Okul ve Türbe

Günümüzde Eyüp Anadolu Lisesi adıyla yeni binasında eğitim-öğretime devam etmektedir. Eski yapıda şu anda Ebussuut İlköğretim Okulu eğitim ve öğretime devam etmektedir.

Haliç kıyısında bulunan mektebin arka cephesi denize sıfırdır. Bahçenin bir bölümünün Pierre Loti Tepesi'ne diğer bölümünün ise denize bakmakta olduğu mektebin mâzisine bir yolculuk yapacak olursak ilk önce Osmanlı İmparatorluğu'nun 35. padişahı Sultan Mehmed Reşad'ın, Eyüp Sultan'da -Eyüp İskeleyi civarında Sultan II. Abdülhamid döneminde açılmış olan "Eyüp Sultan Maşriki Füyuzat Rüştüyesi"nin bulunduğu yerde- şanına yaraşır bir mektebin yapılması arzusuyla dönemin ünlü Türk mimari akımının öncülerinden Mimar Kemaleddin Bey'i görevlendirmiş olduğunu görürüz. Mektep binasının kitabesini de Hattat Ömer Vasfi Efendi hazırlamıştır. 1912 yılında iki katlı, sekiz derslikli kâgir bir yapıyla "Reşadiye Numune Mektebi" adı altında öğretime başlayan mektep, Avrupa'dan getirtilen uzmanlarca Türkiye'de ilk izcilik çalışmalarına, "İzci Ocağı İç Nizamnamesi" adıyla yürürlüğe koyduğu mevzuat gereğince 1912 yılında Keşşaflık adı altında Galatasaray Mekteb-i Sultânisi ile birlikte başlatmıştır. Jimnastik hocası dönemin önde gelen isimlerinden Selim Sırrı (Tarcan) ve futbol eğitmeni Ahmet Hamdi de öğretmen kadrosunda yer almıştır. Ayrıca okulun 36 kişilik mükemmel bir bandosu da bulunmaktadır.

Bizzat padişahın kendisi tarafından himaye edilen bir okuldur. Her yıl öğrencilere yazlık ve kışlık hâkî renkli üniforma yaptırılır; ayrıca fes, pelerin ve bir çift ayakkabı ilave edilmiştir. Binanın ikinci katında bulunan başta ki kubbeli oda, bina numune mektebi iken mektep mescidi imiş. Başlangıçta sekiz derslik bulunmakta olan mektep 1927'de "Eyüp Orta Mektebi" ismini, 1931'de "Eyüp Ortaokulu" adını alır. 06 Ekim 1956 yılında İstanbul Valisi Fahrettin Gökay zamanında lise olarak eğitim-öğretime başlamıştır. 1969 yılında okulun yeni binasının yapımına başlanmış, 22 Ağustos 1972 tarihinde okul inşaatı tamamlanmış ve "Eyüp Lisesi" yeni binasına taşınmıştır. 2005 eğitim-öğretim yılında okul Anadolu lisesine dönüştürülmüştür. 105 yıllık bir maziye sahip olan Eyüp Anadolu Lisesi; ilim, ekonomi, bilim, siyaset, sanat ve spor alanlarında çok sayıda başarılı mezunlar yetiştirmiştir.

Eyüp Sultan Anadolu Lisesi, Reşadiye Numûne Mektebi adı ile hem Osmanlı Devleti'nin son dönemine hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına şahitlik etmiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin değerli iki cumhurbaşkanı da mezun etmiştir. 6. Cumhurbaşkanı Fahri Sabit KORUTÜRK, ilkökul öğrenimini "Reşadiye Numune Mektebi"nde tamamlamış, 12. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip ERDOĞAN da İmam hatip mezunlarının üniversiteye girme konusunda uygulanan kısıtlamalar nedeniyle liseyi dışarıdan bitirme sınavlarına girerek 1973 Ekim'inde fark derslerini vererek ikinci bir lise diploması aldığı lisedir.

Sultan Mehmed Reşat öldüğünde "Her sabah çocukların sesiyle türbemde rahat yatacağım" düşüncesiyle Eyüp Sultan'a okula yakın gömülmeyi vasiyet etmiştir. Bugün kendisi için yaptırdığı bu türbede Sultan Reşat ve oğlu Necmettin Efendi yatmaktadır.

AFRİKA'NIN ŞEHİRLERİ -53-

GABORONE

Bölgedeki yerleşimin yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde, MÖ 4.yüzyıla kadar uzandığı tespit edilmiştir.

Dr. Serhat ONUR

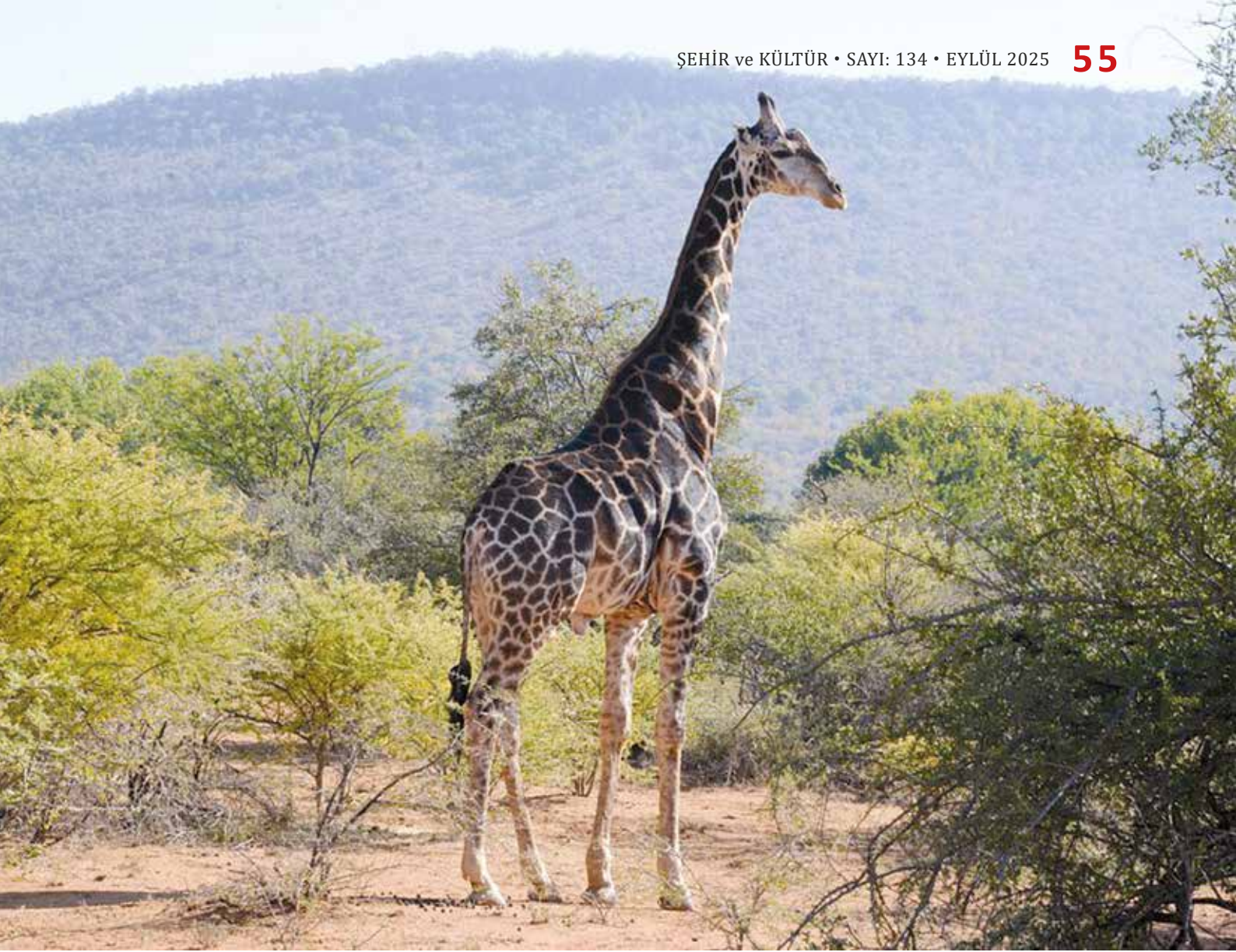
Ulusal Meclis Binası, Gaborone

Afrika güney yarımküresinde bulunan, denize sınırı olmayan ve topraklarının %70'i Kalahari Çölü ile kaplı Botswana'nın başkentidir. Notwane Nehri kıyısında kurulu şehir, Güney Afrika sınırına da sadece 15 km mesafededir. İsmi, şehrin kurucusu olarak kabul edilen Tlokva Kabilesinin şefi Gaborone'den almıştır. Anlamı yerel dilde "uygunsuz değil" manasına gelmektedir. Günümüz Gaborone yaşayanları şehre kısaca "Gabs" demektedirler.

Yaklaşık 250.000 kişilik nüfusu ile Botswana'nın en kalabalık şehridir ki, bu da ülke nüfusunun %10'una tekabül etmektedir. Yarı kurak bir iklimin hakim olduğu başkent te sıcaklığın en yüksek olduğu dönem Ocak-Şubat arasındadır. Ziyaret için en uygun zaman dilimi Nisan-Mayıs arasındadır.

TARİH

Bölgedeki yerleşimin yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde, MÖ 4.yüzyıla kadar uzandığı tespit edilmiştir. Genelde hayvancılıkla uğraşan göçebe toplulukların yaşadığı bölgede ilk kalıcı yerleşim, 1880'li yıllarda güneyden göçerek yurt edinen Tlokva Kigosisi (şefi) Gaborone tarafından gerçekleştirilir. 1890'lı yıllarda, dönemin en meşhur müstemlekeçisi İngiliz Cecil John Rhodes tarafından köye yakın bir alana, zengin maden yataklarını kontrol etmek amacıyla inşa edilen sömürge kalesi sonrası bölgenin kaderi değişir, kale ve civarına yerleşen Avrupalı yerleşimcilerle nüfus giderek artar. Rhodes ilginç bir simadır, biraz yakından bakalım istedik. Dünyanın en büyük elmas madenciliği şirketlerinden biri olan De Beers, 1888 yılında Gaborone yakınlarında Rhodes tarafından kurulur. Halen de günümüzde şirketin uluslararası merkezi Gaborone'dedir ve birçok Botsvanalı bu global şirketin madenlerinde, atölyelerinde çalışmakta, elmas ayıklama, kesme gibi işlerde istihdam edilmektedir. Yerel kabile şefleri ile imzaladığı maden imtiyaz anlaşmaları sonucunda şirket kıtanın güneyinde çok etkin hale gelir. Bu başarı-

ları O'nu, Cape Kolonisi olarak isimlendirilen İngiliz sömürgesi Güney Afrika'nın da başbakanı yapar. Çılgın projeler hayata geçirmek ister. En bilineni ise Cape-Kahire arasını bağlayacak, Afrika'yı kuzeyden güneye kesintisiz geçecek demiryolu projesidir. Çok uğraşsa da bu hayali hayata geçememiştir. İşi daha ileri götürerek 1895 senesinde maden imtiyazı aldığı bölgelerde kendi adından ilhamla, Rodezya adıyla bir ülke kurar. 1980'lere kadar bu isimle anılan bölge, Zambezi Nehri tarafından ikiye bölünmektedir. 1964'de bağımsızlığını kazanan Kuzey Rodezya adını Zambiya, ancak 1980'de İngilizlerden kurtulabilen Güney Rodezya ise Zimbabve olarak değiştirerek günümüz devletler sahnesinde yerlerini alırlar.

Biz yine Gaborone'ye dönecek olursak; Rhodes'in kurduğu kale sonrası zamanla büyüyen şehir, en hızlı gelişimini 1965 tarihinde, Be-

chuanaland olarak isimlendirilen İngiliz sömürge devletinin başkenti olması akabinde gerçekleştirir. Sömürge döneminde demiryolu hattına, temiz su kaynaklarına yakınlığı yanında ülkedeki hiçbir kabilenin Gaborone'de hakim olmayıp tarafsız bir yerleşim bölgesi şeklinde değerlendirilmesi gibi faktörler başkent seçilmesine vesile olmuştur. Başkent olmasını takiben hızlıca organizasyon yapılır, Avrupalı mimarlarca şehrin planları çizilir ve on sekiz ay gibi kısa bir sürede, öncesinde kıraç ve çalılıklarla dolu bölgede ulusal meclis binası, hükümet binaları, elektrik santrali, hastane, okullar, radyo istasyonu, havaalanı, polis karakolları, bankalar, karakollar, dükkanlar, binlerce ev ve bir de baraj yapılır. Günümüzde de bu binaların çoğu hala varlığını sürdürmektedir. 1966 senesinde Bechuanaland bağımsızlığını kazanır, ismini Botswana

olarak değiştirir ve Gaborone de bu yeni ülkenin başkentidir artık. Bugün, kasabanın eteklerinde bulunan tarihi şehir merkezi, "köy" olarak anılmaktadır.

GÜNÜMÜZ

Botsvana ekonomik açıdan kendine yetebilen nadir Afrika ülkelerindedir. Bunda en büyük etken ülkedeki madencilik sektörüdür ki, milli gelirin yaklaşık %42'si buradan gelmektedir. Başta elmas olmak üzere kömür, bakır, uranyum, nikel, gümüş gibi elementler ülke dahilinde çıkarılmakta ve bunları pazarlayan şirketlerin merkezleri başkent Gaborone'dedir. Bu drumda Gaborone'yi Afrika'nın en hızlı büyüyen şehirleri arasına sokmuştur. Ülke içi ve dışından göç alan şehirde gelir dağılımı açısından ise uçurumlar mevcuttur. Bir yanda oldukça lüks alışveriş merkezleri, rezidanslar, beş yıldızlı oteller, golf sahaları, bir yanda da tenekeden mahalleler, kanalizasyonun olmadığı sokaklar.

Angola, Botsvana, Güney Afrika, Kongo DC, Lesotho, Madagaskar, Malavi, Mauritius, Mozambik, Namibya, Seyşeller, Esvatini, Tanzanya, Zambiya ve Zimbabve'nin üye olduğu Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (Southern African Development Community)(SADC) merkezi de Gaborone'dedir.

Başkent Güney Afrika'nın Cape Town şehri ile Zimbabve'nin Harare şehrini birbirine bağlayan uluslararası demiryolu hattı üzerinde yer almaktadır.

1984 yılında faaliyete geçen ülkenin tek uluslararası havaalanı Sir Seretse Khama Havalimanı Gaborone'dedir. İsmi geçmişken müsaadenizle Seretse Khama'dan bahsetmek isteriz. Kendisi 1966 yılında İngiltere'den bağımsızlığını kazanan Botsvana'nın ilk devlet başkanıdır. Bu görevi vefat tarihi 1980'e kadar sürdürmüştür. Bölgedeki Bamangvato Kabilesi reisliğini dört yaşında üstlenmesi yeni kurulan çiçeği burnunda Botsvana'yı yönetmesine çok önemli bir katkı sağlamıştır. Eğitimini Güney Afrika ve İngiltere'de sürdürür. Londra'da iken beyaz bir İngilizle evlenir ve bu birlikten ırkçı Güney Afrika yönetimi ile o dönemki İngiliz kolonisi Bechuanaland'da büyük infial

yaratır. Bunlara aldırış etmez ve yurduna geri dönüp, evliliğini kabul ettirir, akabinde de kabilesi Bamangvato'nun kgosisi (yerel dil Setsvanaca'da kral anlamındadır) olur. Fakat ırkçı Güney Afrika yönetimi, hemen sınırında gerçekleşen bu kabul edilemez siyah-beyaz evliliğine kendi ülkesinde kötü bir örnek olacağı düşüncesi ile şiddetle karşı çıkmaya devam eder ve İngiliz Hükümeti üzerinde baskı kurar. Güney Afrika'nın ucuz madenlerinin cazibesi İngilizleri pes ettirir ve 1951 tarihinde Seretse Khama ve İngiliz eşi sürgüne gönderilir. 1956 senesinde af çıkar, ama tüm haklarından feragat etmiş sade bir vatandaş olarak. Hayvancılıkla uğraşır, fakat tüm kıtadaki bağımsızlık hareketlerine de kayıtsız kalamaz ve 1961'de Bechuanaland Demokratik Partisi'ni kurar. Bu yeni parti büyük bir teveccüh görür ve 1965'te iktidara gelir. Khama da başbakan olarak koltuğa oturur. Bu süreç bağımsızlığa giden yolu açar ve 30 Eylül 1966 tarihinde ilan edilen Botsvana Cumhuriyeti'nin kurulmasında baş aktör Seretse Khama, Botsvana'nın da ilk cumhurbaşkanı olur. Bu görevi vefat ettiği 1980 yılına kadar sürdürür. Kurduğu parti ise Botsvana Demokratik Partisi olarak yoluna devam eder ve 2024 senesine kadar kesintisiz 58 yıl iktidarda kalarak bir dünya rekoru kırar. Botsvana iktidarı askeri darbeler ile değişmeyen nadir Afrika ülkelerindedir. Gaborone sakinleri Khama'ya olan sevgilerini, 1986 senesinde Ulusal Meclis Binasının tam karşısına yaptırdıkları bronzdan Sir Seretse Khama heykeli ile taçlandırmışlardır.

ZİYARET MEKANLARI

Bir ekoturizm merkezi olan Botsvana'nın en çok ziyaret edilen bölgesi Gaborone ve civarıdır. Şehir içinde her kesimden turiste hitap eden konaklama, yeme içme, eğlence mekanları olan başkent'in yakın çevresinde de doğal yaban hayatı alanları yer almaktadır.

Kgale Tepesi: Botsvana genel olarak düz bir coğrafyaya sahip olup, nadir yükseltilerden birisi de başkente hakim bir konumdaki Kgale Tepesidir. Özellikle gün batımı vakti kalabalık olan tepeye yaklaşık bir saatlik bir tırmanıştan sonra ulaşılmaktadır. Yol boyunca maymun ve babun sürüleri de size eşlik edebilir. Aman beslemek için sakın bir şeyler verme-

Gaborone'da modern binalar

yin, sevimliliklerinin yanında çok da saldırıganlar.

Mokolodi Milli Parkı: 1994 yılında kurulan park yaklaşık 3700 hektarlık alanı kaplamaktadır. Zürafa ve impalalar yoğunlukta bir doğal yaşam alanıdır.

St.Claire Aslan Parkı; şehrin güneyinde nehir kıyısında bulunan parkta bir çok aslanı görebilirsiniz.

Botsvana Ulusal Müzesi: Botsvana'nın tarihini ve kültürünü yansıtan eserlere ev sahipliği yapmaktadır.

Üç Şef Anıtı: 1800'lerin sonlarında, Botsvana toprakları İngiliz sanayici Cecil Rhodes'un tehdidi altındaydı ve Rhodes, İngiliz Güney Afrika Şirketi adına bölgeyi ele geçirmek istiyordu. Dönemin üç kıdemli şefi - Bangwato'nun Şefi III. Khama, Bakwena'nın Şefi I. Sebele ve Bangwaketse'nin Şefi I. Bathoen - 1885'te Koloniler Bakanı Joseph Chamberlain'e Rhodes'in bölgede yaptıkları ve planladığı eylemler hakkında malumat vermek ve yardım istemek için Londra'ya giderler. Orada Kraliçe Victoria'ya tarafından kabul edilen şefler, Kraliçe'den topraklarının korunmasını talep ederler. İngiliz halkının da desteğini alan şeflerin bu istekleri kabul edilir. Aynı yıl, bölgenin İngiliz Güney Afrika Şirketi'ne katılmasının önlemek için Bechuanaland Hi-

maye Bölgesi kurulur. Bu duruma, yağmurdan kaçarken doluya tutulmak mı desek. Anıt, üç şefin fotoğraflarından yararlanılarak Kuzey Koreli sanatçılar tarafından yontulur ve 2005 yılında ülkenin bağımsızlığının 39. yıldönümünde açılır.

Gaborone Barajı: Kano, kürek gibi su sporları yanında piknik ve doğa yürüyüşü yapabileceğiniz, denize kıyısı olmayan Botsvana'daki ilginç alanlardan. Her yıl Ekim ayında Ulusal Yelken Yarışlarına ev sahipliği yapmakta.

TÜRKİYE - GABORON

Türkiye Cumhuriyeti Gaboron Büyükelçiliği 15 Ekim 2014 tarihinde açılmıştır.

THY maalesef doğrudan Gaborone'ye uçmamaktadır. Etiyopya Addis Ababa veya Güney Afrika Johannesburg üzerinden başkente ulaşım sağlanabilmektedir.

KAYNAKLAR

1. <https://www.ebsco.com/research-starters/geography-and-cartography/gaborone-botswana>
2. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afrika-nin-en-istikrarli-demokrasi-ve-ekonomilerinden-biri-botswana/3009347>
3. <https://yourbotswana.com/2016/12/20/how-gaborone-the-capital-city-of-botswana-came-about>

HZ. PEYGAMBER'LE (S.A.V.) ŞEHİR VE MİMARİ

Evin geniş olması, komşusunun iyi olması, sağlıklı bir çevrede bulunması, ezan işitilecek konumda olması olumlu hususlar olarak değerlendirilirken; evin darlığı, küçük olması, komşusunun kötü olması, mescitten uzakta bulunması ve gayrisihhi bölgede bulunması olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

Dr. Şimşek DENİZ

Kâbe

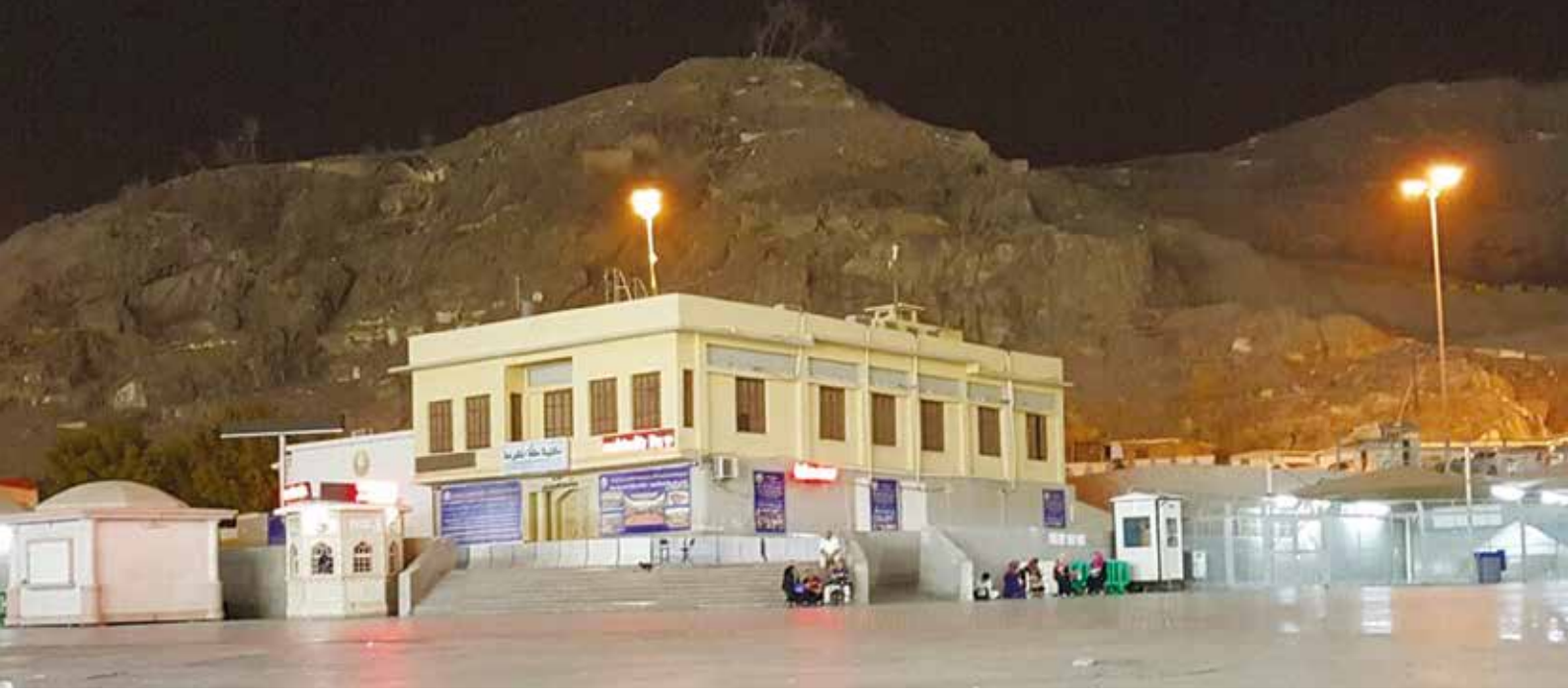
Allah insanı yarattı ve yeryüzüne gönderdi. Yeryüzü; dağları, ovaları, vadileri, nehirleri ve diğer doğal oluşumları, ayrıca iklimi ve topografyası ile imar edilmeye müsait büyük bir parsel/arsadır. Makro ölçekte her şey hazırdır aslında. Mikro ölçekte veya tek yapı ölçeğinde ise yaradan Beyt-i Atik'i yani Kâbe'yi tesis etmiştir. Dolayısıyla Kâbe temel alınarak yapıya ilişkin çıkarımlar yapmak mümkündür. Beytullah 11x12,8 dikdörtgen plan şemasına sahip olup 13,1 metre yüksekliğinde kubik bir yapıdır. Mültezem adı verilen ve hemzemin olmayan bir kapısı mevcuttur.

Şüphesiz âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev/mabet Mekke'deki Kâbe'dir. (Ali İmran 3-9) ayrıca başka bir ayette şöyle buyurulmaktadır: Biz beyti insanlara toparlanma mahalli ve güvenli bir yer kıldık. Biz İbrahim ve İsmail'e; tavaf eden, ibadete kapanan, rükû ve secde edenler için evimi temiz tutun diye emretmiştik. (Bakara 125-127)

Kur'an-ı Kerim'de ayrıca Tur Suresi 4. ayette, mamur ev veya mamur mabet anlamına gelen Beytül Mamur, Allah'ın üzerine yemin ettiği bir mekânın adı olarak geçer. Hadislerde ve birçok kaynaklarda Beytül Mamur, semalarda olup meleklerin Allah'ı zikir ve takdis ettikleri yer olarak ifade edilir. Gökteki Beytül Mamur'un yeryüzündeki izdüşümünde ise Kâbe inşa edilmiştir. Bazı kaynaklara göre (Hasan Basri) Beytül Mamur Kâbe'dir.

Kâbe zamanla gerek insan eliyle ve gerekse doğal şartlardan dolayı tahribata uğramış ve toprak üstünde kalan kısmı kaybolmuştur. "İbrahim, İsmail ile birlikte Beytullah'ın temellerini yükseltiyordu." Bakara Suresi'nin 127. ayeti bize Kâbe'nin yeniden ihya edildiğini gösterir. Mimaride eldeki verilere dayanarak bir yapıyı yeniden inşa etmeye "Rekonstrüksiyon" denmektedir. İlk rekonstrüksiyon uygulamasının Kâbe'nin yeniden inşası olduğunu söylemek doğru bir yaklaşım olacaktır.

Barınma ihtiyacı olarak konut her devirde ön plana çıkmıştır. Mekke'den Medine'ye

göç eden muhacirler, önce ensar olarak adlandırılan ve kendilerine yardımcı olan Medinelî Müslümanların yanında kaldılar. Muhacirler zamanla kendi evlerini inşa ettiler. Hz. Peygamber'e vahiy geldikten sonra hayatları daha tanımlı hale geldi. Mekâna ve çevreye bakış açıları değişti. Mahremiyet kavramıyla beraber konut alanlarına ilişkin kriterler belirlendi.

Barınma ihtiyacı hem tek yapı ölçeğinde hem de çevresiyle daha geniş ölçekte ele alınarak meskenin nasıl olması gerektiği ortaya konuldu.

Evin geniş olması, komşusunun iyi olması, sağlıklı bir çevrede bulunması, ezan işitilecek konumda olması olumlu hususlar olarak değerlendirilirken; evin darlığı, küçük olması, komşusunun kötü olması, mescitten uzakta bulunması ve gayrisihhi bölgede bulunması olumsuz olarak değerlendirilmiştir. (1)

Plan şeması yönünden irdeleyecek olursak en az iki oda öngörülmüştür. Nur Suresi 58, 59 ve 61. ayetlerinde; ergenliğe ulaşmış çocukların ve evdeki büyüklerin, ebeveynlerin odasına girerken izin istemeleri emredilir. Ergenliğe giren erkek ve kız çocukların da ayrı odalarda kalmaları istenmiştir. (2)

Her şeyin bir zekâtı vardır. "Evin zekâtı da ziyafet ve misafirdir." hadis-i şerifi gereğince şartlar el veriyorsa Müslüman evinde bir misafir odasının bulunması emredilmiştir. (3)

Hz. Muhammed (A.S.)'ın doğduğu evin günümüzdeki hali

Hazreti Peygamber'in evinde iş odası veya çalışma odası olarak "Mesrube" denilen ve hurma kütüğünden yapılan, merdivenle yukarı çıkılan bir nevi galeri veya üst odadan bahsedilmektedir. (4)

Evin sahasının geniş olması durumunda, mescit odası yapılması tavsiye ve teşvik edilmiştir. (5)

Kat yüksekliği konusunda ise yüksek katlar istenmemiş, peygamberimizin kendisinin de inşasında bulunduğu odada yükseklik, el değebilecek kadar uygulanmıştır. Bu da yaklaşık 2,50-2,60 gibi bir yüksekliğe denk gelmektedir. (6)

Değişen şartlara ve nüfusa evin cevap verebilmesi yani mekânın seyyal/akışkan olması, günümüz tabiriyle modüler olması istenmiştir. (7)

Evin ıslak bölümlerinden biri olan banyo, Cahiliye Dönemi'nde Mekke'de mevcuttur. Gusül abdesti ve namaz abdesti şart olduğu için Müslümanlar evlerinde banyo inşa etmişlerdir. (8)

İslam'dan önce Mekke ve Medine'de tuvalet yoktu. İnsanlar ihtiyacını şehir dışına çıkararak karşılıyordu. İlk zamanlar Müslümanlar da bu şekilde ihtiyaç gideriyordu. Ancak tesettür ayeti geldikten sonra kadınların dışarı çıkmaları uygun görülmedi ve evlere tuvaletler inşa edildi. (9) Hz. Peygamber tuvaletin kible yönüne gelmemesi için uyarıda bulundu. (10)

Asr-ı Saadet'in ilk yıllarında evlerde ayrı bir mutfak yerine fırınlar vardı. Hatta Hz. Peygamber komşusuyla ortak fırın kullanmıştır. (11)

İslam dininin evlerinde her zaman sadelik ve israfa kaçmama ön planda tutulmuştur. Medine'de evlerin içi resim, heykel ve putlardan temizlenmiştir. (12)

Allah Resulü elbette ki Allah'tan aldığı vahiy ile hem yeni insanı ve hem de yeni şehri inşa etmeye başladı.

Medine'de binalara, yollara, çevre ve donatılara dair yeni kriterler ve ölçekler getirdi.

Evini komşusunun evinden yüksek yaparak manzarayı ve güneşi kesen sahabeyle selamı kesti, konuşmadı.

Esasında Hazreti Peygamber'in tavrı hem yapı denetimi işlevi gördü hem de insan hakları açısından bir açılım oldu. O'nun bu uygulaması hiç kuşkusuz çok değerliydi. "Hiçbir komşu, komşusunun kendi duvarına inşaat ağacı saplama talebine engel göstermesin. (13) İnşa edeceğin binanın boyunu, komşunun binasından daha yüksek yapma. Zira onun rüzgârına mâni olursun. Ayrıca komşunu, tuvaletinden çıkan kokuyla da rahatsız

etme (14), buyurarak imar esaslarını belirlemiştir.

Ticaret kervanlarının Medine dışında karşılaşmasını yasakladı. Böylece malların üreticiden tüketiciye arada bir komisyon olmaksızın ulaşımını sağladı. Mescidin yakınındaki çarşı genişletildi, Müslim ve gayrimüslimler beraber ticaret yaptılar. (15)

Medine'de eskiden kalma, Yahudi kabilelerinin yaptığı kâgir ve şatovari "Atam" denilen 2-3 katlı yapıları korudu. "Onlar da şehrin ziynetleridir, onları koruyunuz." diyerek kültürel mirasın ve tarihî çevrenin korunmasına öncülük etti. (16) Elbette Hazreti peygamberin tavrı Kur'an-ı Kerim'e uygundu. Kutsal kitapta da eski medeniyetlere ait yapı kalıntısı ve izlerin ibret alınması için görülmesi ve dolayısıyla mevcut haliyle korunması bildiriliyordu.

Su kaynaklarının korunması ve doğal çevreye saygı duyularak geliştirilmesi de unutulmadı. Yeni yapılan evlerle su kuyuları arasında 25 zira (1 zira= 80 cm) çekme mesafesi getirildi. (17)

Kirleticilik vasfı yüksek olan tarım ve hayvancılık amaçlı yapılarda çekme mesafesi 40 zira belirlenerek artırıldı. (18)

Cami merkezli yerleşim

Hız. Peygamber ağaç dikilmesini sürekli tavsiye etti ve Medine dışında insan eliyle oluşturulan el-Gabe korusu Medine'yi bir kuşak gibi sarmaladı. (19)

“Toprak çocuğun baharıdır.” hadis-i şerifince çocukların toprak sahada oynamaları teşvik edildi. (20)

Gençler için at binme ve okçuluk alanları ayrıldı. İlkokul diyebileceğimiz Suffa Mektebi, Mescid-i Nebi'nin hemen yanında yer aldı. (21)

Asr-ı Saadet olarak da adlandırılan bu dönemde ibadet merkezli şehir planlaması modelinin ilk örneğini görüyoruz. Merkezde yer alan cami/mescit ve onun etrafında şekillenen donatı alanları geliyor. İbadet merkezli yerleşim şeması Osmanlı Devleti'nde ve birçok İslam ülkesinde uygulanmıştır. Osmanlı Dönemi'nde külliye modeli bilhassa selatın camilerinin çevresinde mekâna yansımış ve şehrin gelişim odakları olmuştur.

Kaynakça:

- 1- İbn Hacer, Şihabüddin Ebul fadl Ahmet İbn Ali el-Askalani, Fethu'l Bari bi Şerhi'l Buhari
- 2- İbn Mace, Ebu Abdullah, Muhammed İbn Yezid

el-Kazvin, Sunerü İbn Mace

3- *Deylemi, Ebu Mansur, Müsnedül Firdevs*

4- *Müslim, Nikâh 9, Tirmizi, Rada 9, Usdül Gabe 7*

5- *Buhari, Salat 46, Nesai Sehv 72, İbn Mace, Mescid 8*

6- *Buhari, el-Edebül Müfred 160*

7- *İbn Hacer, el-İsabe fi Temyizis Sahabe*

8- *Buhari, Gusl 3, İbn Hacer 12*

9- *Semhudi, el-Beyan vet-Tarif 2*

10- *Buhari, Vudû 11, İbn Mace Taharet 17*

11- *Buhari, Libas 9*

12- *Tirmizi, Kıyamet 33*

13- *Buhari, Mezalim 20*

14- *Heysemi, Mecmaiz Zevaid ve Menbaul Fevaid 4*

15- *Belazuri, Futuhul Buldan 1*

16- *İbn Hacer 4, Nesai Hayl 12*

17- *Hâkim*

18- *İbn Mace, Ruhun 22*

19- *Buhari, el-Edebül Müfred 168*

20- *Münavi 3*

21- *İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte, Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*

EVLIYA ÇELEBİ'NİN SEYAHATNAME'SİNDE ERZURUM'UN MANEVİ MEKÂNLARI -2-

Erzurum'un güney batısında şehir merkezine on km. uzaklıkta bulunan Yunus Emre ve Tapuk Emre kabrinden söz etmesi beklenemez; çünkü Evliya Çelebi'nin geldiği tarihlerde henüz Yunus Emre kabri tespit edilmemişti.

Prof. Dr. H. Ömer ÖZDEN

Abdurrahman Gazi Türbesi

TC Atatürk Üniversitesi

E yerli Dağ'ın biraz doğu tarafında, Hz. Peygamber'in sancaktarı Abdurrahman Gazi'nin kabri vardır. Bu kabrin bulunduğu dağın tepesinde de yeşillikler, lâleler ve misk kokulu geniş bir alanda bir başlı bir ejderha Allah'ın izniyle taş dönmüştür. Başından kuyruğuna 770 adım olan bu taş dönmüş ejderhanın baş tarafı Erzurum'a, kuyruğu ise Malazgird Ovası'na doğrudur. Vücudunun genişliği 200 adım, taş dönmüş dört ayağından her birinin kalınlığı onar adımdır. Ejderha, dağları kar örtüsü bürüdüğünde, şehirden çok açık bir şekilde görülür.

Sultan I. Selim zamanında meydana gelen bir deprem sırasında ejderha çimenliğe yanlamasına devrilmiş, gözünün biri çıkıp Malazgird Ovası'na doğru yuvarlanmış, diğer gözü başta kalmıştır. Kar yağdığında, bu yılanın üzerinde kar tutmadığı için taşlaşmış bedeni kapkara katran gibi görünür. Allah'ın hikmetiyle kışın buz gibi havasında bile bu kara taş ateş gibi sıcaktır; yazın ise buz parçası gibi soğuktur ve etrafa misk gibi hoş bir koku yayılır.

Bu ejderhanın taş kesilmesinin sebebi de şudur. Hz. Peygamber Efendimiz ahirete göç ettiğinde sancaktarı Abdurrahman Gazi bu ayrılığa dayanamayıp Erzurum'daki bu dağa kadar gelmiş ve burada bir mağarada taat ve ibadet ile meşgul olmaya başlamış. Bir sabah uyanıp dışarı çıktığında karşısında şimşek gibi gürleyen koca bir ejderha görünce "Ey yılan dur" demiş. Ejderha da Allah'ın emriyle hâl diliyle "Erzurum halkını yiyip Van Deryası (Van Gölü) kenarındaki Sübhan Dağı'ndaki mağaralarda bulunan yavrularımın nafakasını (yiyeceklerini) götüreceğim" demiş. Bunun üzerine Abdurrahman Gazi "Allah'ın izniyle taş kesil ve Sübhan Dağı, sen de bu yılanın zürriyetini koru" diye öfkeyle emir buyurunca ejderha oracıkta Allah'ın izniyle taş kesilmiş; Van Deryası yakınındaki dağda bulunan yavruları da orada hapsolüp kalmışlar. Bazen ortaya çıktıkları olur.

Evliya Çelebi'nin buraya kadar anlattığı hikâye, bütün Erzurum halkı tarafından

bilinen ve hâlâ anlatıla gelen bir durumdur. Bu tarz hikâyeler hemen hemen her şehirde anlatılmaktadır. Asıl ilginç olan Evliya Çelebi'nin Van Gölü'nün yakınındaki Sübhan Dağı'nda hapsedildiğini ve ara sıra ortaya çıktıklarını söylediği yavru yılanlardır. Şimdi aklıma gelen şu: Geçmiş yıllarda Van Gölü canavarı olarak ünlenen ve Van şehrini bir turizm şehri hâline getiren canavar, bu ejderhanın son nesil torunları olup olmadığıdır. Olabilir mi? Mitolojilerde her şey olabilir.

Erzurum'da Abdurrahman Gazi Türbesi, hâli hazırda en çok ziyaret edilen yerlerden biridir. Her Cuma gününde, sünnet düğünlerinde ve evliliklerde mutlaka Abdurrahman Gazi ziyaret edilir ve usulünce dualar okunur. Abdurrahman Gazi'nin bulunduğu mevkiye Şığvalar denilir; biraz aşağısı da Sultan Sekisi olarak adlandırılır ki eskiden Ahiler, şed kuşanma törenlerini burada yaparlarmış. Buradan biraz aşağıda ise bugün herkesin dikkatini celbeden başka bir güzellik vardır ki otomobiller eğimli yolda vites boşa atıldığında yukarı doğru kendiliklerinden ilerler.

Erzurum'da Abdurrahman Gazi'den başka diğer ziyaret yerlerinden biri de Erzurum Kalesi'nin hemen güney-doğusunda yer alan Ebu İshak Kazeruni türbesidir. Kazerun şehrinde doğduğu için kendisine bu ad verilmiştir. Tasavvufta ileri makamlara ulaşmış, Konya ve Bursa'dan sonra Erzurum'da karar kılmış ve buraya yerleşmiştir. Türbedarı, aksakallı bir hatun kişidir. Aksakallı hatun kişi nasıl olur? Bunun da bir hikâyesi vardır. Evliya Çelebi bu hikâyeyi de şöyle aktarır.

Türbedar Hatun Baba, bir Ermeni kızıdır. Abaza Paşa Erzurum'da isyan başlattığında sekbanlar ve sarıcalar bu Ermeni kızına el koymak istemişler. Bunun üzerine kız, "Ey Ebu İshak'ın tanrısı! Beni bu sekbanların elinden Ebu İshak aşkına kurtar; Müslüman olup kabrinde kulu olayım." Diye duada bulunmuş. O anda kız, aksakallı bir ihtiyar olmuş; sekbanlar evine girip kızı bulamayınca çekilip gitmişler. Sakallı kız da hemen türbeye gelip şehadet getirerek Müslüman ve Ebu İshak'ın türbedarı olmuş. Evliya Çelebi Erzurum'dayken bu sakallı kız hayatta imiş ve onun da hayır duasını almış. Ebu İshak için bir de hatim okumuş. Bu türbenin duaların

kabul edildiği nur dolu bir türbe olduğunu söyler ki Erzurum halkı hâlen dua etmek için bu türbeye akın akın giderler.

**Erzurum
Ulu Camii**

Bu türbede, Abaza Paşa'nın katlettiği Dişlenk Hüseyin Paşa, Revan'da yedi ay mahsur kalan Şehit Murtaza Paşa da medfundur. Erzurum'da türbeleri bulunan diğer zevat da şunlardır. Ulu Camii imamı Aziz Efendi, Camii Kebir imamı Zeyni Efendi, Sultan Kasım ibni Sultan Mahmud Gaznevî ve yanında kız kardeşi Firuze Hanım, La'lî Paşa, Külhani Ahmet Dede, Canpolatzade Mustafa Paşa ve Hindi Baba Sultan.

Tebriz kapısından dışarı Gümüşlü Kümbet, eski zamanlarda baştanbaşa gümüşle kaplı olduğu için bu adı almıştır. Evliya Çelebi'nin iddiasına göre bu kümbette medfun olan zat, Gazneli Sultan Mahmud'dur. Bu da oldukça ilginç bir iddia olarak karşımıza çıkmaktadır.

Evliya Çelebi'nin Erzurum şehir merkezindeki ziyaret yerleriyle alakalı olarak anlattıkları bundan ibaret. Ama onun kitabına almadığı Üç Kümbetler, Rabia Hatun Kümbeti, Karanlık Kümbet, Cimcime Hatun Kümbeti, Ahi Toman Baba kabri, Ahi Fahrettin kabri, Habip Baba ya da Küpeli Kümbet, Hacı Maksut Efendi Kümbeti, Yakutiye Medresesi'nin doğu tarafındaki Ahi Baba Türbesi de bulunmaktadır. Bunları Seyahatname'ye niçin almadığını tespit etmek mümkün değildir.

Buradaki anlatılan abartılı ifadelerden birçoğunun Evliya'ya ait olmadığını, bunların halk tarafından anlatıldığı şekliyle kitabına aldığını söyleyerek yazımızı tamamlayalım.

BİR TÜRKÜ GİBİ GEÇTİ SİVAS ÜZERİMDEN -2-

Seyyah olup şu âlemi gezerim,
Bir dost bulamadım gün akşam oldu.
Kendi efkarımla okur yazarım,
Bir dost bulamadım gün akşam oldu.
(Sivas Türküsü)

Ahmet KÖSEOĞLU

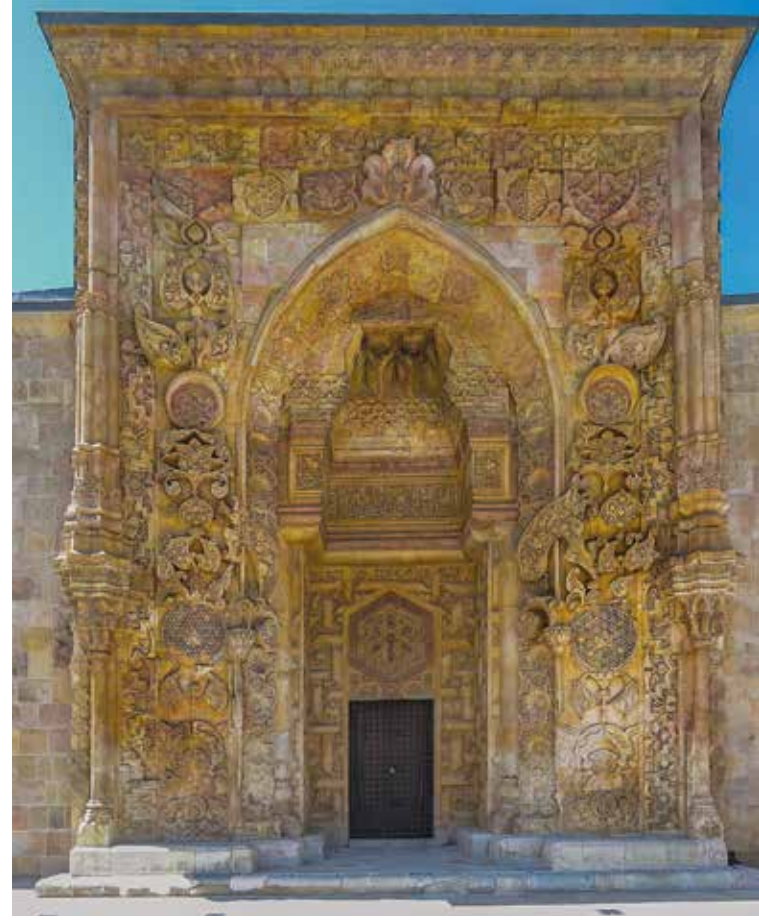
Ahmet Köseoğlu arkadaşları ile...

Konya Ovası'nın üzerinden güneş yükselmeye başlamıştı biz yola çıktığımızda. Gün doğmadan değil belki vakit, ama yolları kendine çağıran bir öğle vaktine yakındı. Yola çıkmak, bazen geçmişe yaklaşmaktır. Kalbimizde bir heyecan, çantamızda not defterleri, gözümüzde Anadolu'nun gerçek çehresiyle karşılaşacak olmanın yeni bir heyecanı daha. Türkiye Yazarlar Birliği Konya Şubesi'nin "Yazılacak Çok Şeyimiz Var" başlıklı yolculuğunun yirmi dördüncüsü için yola çıkan otobüs, otuz kişilik bir yazar kafilesine ev sahipliği yapıyordu. Otobüsümüzdeki muhabbet, sadece bir yolculuğun değil, bir dostluğun, bir kültürün, bir hafızanın da izini sürüyordu. Şiir okuyanlar, kısa denemeler paylaşılanlar, içli bir sessizliğe bürünenler, paylaşılan her cümle, otobüsün içinde konuşulan her fıkraya, her anekdot; bir düşünce, bir tebessüm, bir hatıra halkasına dönüşüyordu.

İlk durağımız Aksaray'dı. Ulu Camii'nin Selçuklu'yu bize aktaran taş sütunları arasında cuma namazımızı eda ettik. Namaz çıkışı Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün aşuresi cemaate ve bize pek makbul bir ikram oldu. Belki de bu aşure, bu yolculuğun lezzetinin bir habercisiydi. Yanı sıra bir lokma tatlısı, bir dua bin teşekkürle yeniden yola revan olduk. Kayseri'nin göğünü arkada bırakıp Sivas'a doğru uzanan yollar, akşam serinliğine varırken bizi Sivas'a ulaştırdı. Otelin terasında gün batımı silüetini kol kola giren Akdağlar, Karababa ve İncebel Dağları üzerinden seyre dalınca bu yolculuğun yalnız mekânlara değil, tarihe, manaya ve gönüle yapılmakta olduğunu hissediyorduk. Sivas'ta ilk günün akşamı birkaç arkadaş çarşıya inelim dedik, burada bizi karşılayan ilk şey, yaz sıcağıyla karışmış eski bir serinlikti. Sanki zaman burada biraz yavaş akıyor, taş binalar susuyor, gölgeler daha koyu düşüyordu. Yolun bizi getirdiği ilk yerlerden biri, adı kendi kadar hikâyeli bir mekândı: Çerkes'in Kahvesi. Bu kahve, sadece çay, kahve içilen bir yer değildi. Adeta bir hafıza durağıydı. Eski sedirleri, duvarlardaki sararmış fotoğrafları, yıllanmış ahşap dokusu ve içeriye sinmiş sohbet kokusuyla bir tarih belgeseli gibiydi. Kah-

venin yaşlı müdavimleri, biz Konya'dan gelen yazarları büyük bir içtenlikle karşıladı. Orada içtiğimiz çayın kıvamında, yalnızca dem değil; hatıra, gelenek ve yazarlarla birlikte Anadolu nezaketi, enginliği ve de hoşgörüsü vardı. Ertesi sabah, Sivas Valiliği'nin hemen altındaki Kent Müzesi'nde açtık gözümüzü şehrin geçmişine. Mahallî değerler, unutulmaya yüz tutmuş meslekler, Sivas'a dair simgeler ahenkli bir dizilimle çıkıyordu karşımıza. Bu müze, şehrin yalnızca geçmişine değil, yaşatılan folklorik (az da olsa) değerlerine açılan bir pencere gibiydi. Burası, şehrin kültürel dokusunun özenle korunan bir hafızasıydı. Ancak Sivas gezimizin gerçek anlamı, yalnızca geçmişin tek bir dönemini değil, zamanın farklı katmanlarını bir arada yaşamakta olduğunu bilmekten geçiyordu. Bu yaşanmışlıklara Kent Müzesi ismi sanki sentetik kaçıyor Şehir Müzesi denilse daha mı uyumlu olurdu acaba diye içimden geçirerek müze turunu tamamlayıp ekiple bir sonraki durağımıza doğru yola koyulduk.

Sivas Kongresi'nin de yapıldığı son dönem Osmanlı mimarisi ile yapılmış bir okula geçtik. Millî Mücadele'nin harcının karıldığı, Anadolu'da milletin kararlı duruşunu sergilediği o tarihi mekânda olmak, sadece bir ziyaret değil, adeta bir yeniden dirilişe şahitlikti. Vatanın kaderine dair söylenmiş o ilk sözleri, o suskun ama kararlı salonun duvarlarında yankılandığını hissettik. Milli Mücadele'nin mihenk taşı Sivas Kongresi'nin yapıldığı binanın karşısında mey-

danın hemen köşesinde Osmanlı Dönemi bir cami yer alıyordu. Meydan Camisi, 1564 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Sivas asıllı Koca Hasan Paşa tarafından kesme taştan yaptırılmış olan, Osmanlı'nın mirasının taşıyıcısı, Anadolu'nun tarih sahnesindeki önemli bir döneminin şahidi gibi duran küçük şirin estetik bir camii. Oradan otuz - kırk adımda ulaştığımız Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus'un yaptırdığı Darüşşifası ve türbesi, zamanın içinde bir köprü gibi tarihi geçmişe sorulacak sorularla orada bizi bekliyordu. Sultan'ın manevi huzurunda durduğumuzda, "Bu cihanı ki terk edüp gittik, Rencini dilde berk edüp gittik, Şimden sonra nevbet erdi size, Nitekim evvel ermişti bize" mezar başı şiiri bizi anlık rabıtayı mevt haline bürümeye yetti. Yanı başındaki handa Selçuklu medeniyetinin asaletini, Anadolu'nun bin yıllık tarihsel derinliğini bir kısım tarihçi dostla, çay sohbetinin keyfine ekledik. Bu tarihi derin sohbet bizi çok daha eski zamanlara, Anadolu'nun ilk çağlarına kadar götürdü. Hititlerin gölgesine, Anadolu'nun kadim kültürlerine uzanarak, uzunca tarihe kısa giriş çıkışlar arasındaki yolculuk arkeoloji müzesine kadar sürdü.

Sivas, bizler için sadece bir şehir değil, geçmişten geleceğe bir nefes, bir süreklilik, bir zaman tüneline yolculuktu artık. **(Devam edecek)**

KARDEŞ VATAN KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ -2-

Gotik Giysili Gelin'e veda ettikten sonra karşımıza bir tabela çıkıyor: Namık Kemal Meydanı. Tarihî bir kemerin altından geçerek adeta açık hava müzesini andıran meydana adım atıyoruz.

Dr. Mahmut ŞENER

Mahmut Şener, Lala Mustafa Paşa Camii girişinde

Maraş gezisinin ardından öğle yemeği için Gazimağusa'da bir lokantada mola verdik. Yöresel yemek meraklısı arkadaşların şeftali kebabı ile imtihanı görülmeye değerdi. Ardından eşsiz mimarisıyla Lala Mustafa Paşa Camisi'ni ziyaret ettik. Orijinal yapı St. Nicolas Katedrali olarak inşa edilmiş. Hatta kralların taç giyme törenlerinin yapıldığı, önemli bir mabetmiş burası... Bilindiği üzere Türk-İslâm fetihlerinden sonra şehrin en büyük mabetlerinden biri fetih hakkı olarak camiye çevrilir ve orada şükür namazı kılınır. Mağusa'nın fethinden sonra da bu geleneğe uyulmuş. Lala Mustafa Paşa'nın talimatıyla kilise, fetih sembolü olarak camiye çevrilmiş. Camiye önce Küçük Ayasofya, daha sonra Mağusa Ayasof-ya'sı ismi verilmiş. Bir süre sonra yapıya, mimari plana uygun bir minare eklenmiş. 1954'te Kıbrıs Müftüsü Dâna Efendi zamanında camiye Lala Mustafa Paşa ismi verilmiştir.

Mimar Dr. Kâmil Uğurlu, "Kıbrıs Şehrengizi" adlı eserinde bu muhteşem yapıyı "Gazi Mağusa'nın Gotik Giysili Gelini" olarak tanımlıyor. Yapının iç ve dış süslemelerini incelediğimizde Uğurlu'nun betimlemesinin ne kadar isabetli olduğunu görüyoruz. Yapının zarif mimarisi hakkında bakın Uğurlu ne diyor: "Mimari tasarım olarak başarılı bir kompozisyona sahiptir. İstenilen yükseklik sivri kulelerle sağlanmıştır. Taşıyıcı duvarlar, mümkün olduğunca boşaltılmış, yükleri en aza indirilmiştir. Onların fonksiyonlarını, yani tonozların yükü kolonlar vasıtasıyla aktarılmış. Buradaki yapı, bu hâliyle sanki cepheleri taş bir tülle kapatılmış, camlı bir kuş kafesine benziyor. Asya aksında yapılan gotik tarzı binaların en başarılılarından biridir, denilebilir. Binada Kıbrıs'ın yaygın inşaat malzemesi sarı taş ana malzeme olmuştur. Tavanların açık renkte tutulması, zaten aydınlık olan orta sahnı iyice aydınlatmaktadır."

Gotik Giysili Gelin'e veda ettikten sonra karşımıza bir tabela çıkıyor: Namık Kemal Meydanı. Tarihî bir kemerin altından geçerek adeta açık hava müzesini andıran

meydana adım atıyoruz. Venedik Sarayı'nın kalıntılarının da bulunduğu mekân aynı zamanda Namık Kemal'in "Vatan Yahut Silistre" oyunu nedeniyle kalebentlik cezası alarak sürgüne gönderildiği yer olarak biliniyor. Onu taşıyan vapur, Çanakkale ve Rodos'u geçerek günler sonra Mağusa'ya gelmiş. Namık Kemal buradaki ilk gecesini şöyle anlatıyor: "Hemen o gece askerleri hapsedmek için yapılmış, tamamı mezar kadar olan yere tıktılar. Zerre kadar müteessir olmadım. Derhal 'Altı da bir, üstü de birdir yerin.' mısraı hatırıma geldi. Bizim zindanı bir iyice süzdüm. İstanbul'daki evden değil, Paris otellerinden bile farkını göremedim. Altım taş olarak, üzerinde bir hasır ile bir asker fanilasısı var idi. Sonradan fanila inceldiğinde bir de şilte getirdiler. Setremi yastık, paltomu yorgan ettim. Fasilasız dokuz saat kadar rahat rahat uyudum."

Meydanın girişinde sol tarafta bir zindan görüyoruz. Demir parmaklıklı pencereden içeriye göz attığımızda duvardaki dörtlük dikkatimizi çekiyor: Zâlim olsa ne rütbe bî-pervâ / Yine bünyad-ı zulmü biz yıkarız! / Merkez-i hâke atsalar da bizi / Küre-i arzı patlatır çıkarız! Namık Kemal

Namık Kemal'in Kıbrıs'taki hayatı hep böyle devam etmemiş elbette. Kendi mektuplarından da anlaşılacağı üzere bahsi geçen zindanda bir gece kaldıktan sonra Ada'da gayet rahat bir hayat sürmüş. Mağusa'nın idarecileri, meşhur yazara büyük ilgi göstermişler. Ona bir mahkûm gibi değil de bir misafir gibi muamelede bulunmuşlar, hatta bu özel misafire zindanın üst katında bir oda tahsis etmişler. Namık Kemal, 38 ay kaldığı Ada'da gayet güzel vakit geçirmiş; gezmiş, denize girmiş, ziyaretçileriyle sohbetler tertip etmiş, okumuş ve yeni eserler kaleme almış. O kadar ki Akif Bey, Zavallı Çocuk, Kara Bela ve Gülnihal oyunlarının ile İntibah romanını burada yazmış.

Meydanda Namık Kemal'in bronzdan büstü ve bir de Namık Kemal Müzesi var. Müze gezisinin ardından buradan ayrılıyor. Lala Mustafa Paşa Camisi'nin minaresinden yükselen hicaz makamındaki ikinci ezanı eşliğinde Değirmenlik köyüne doğru yol alıyoruz. Önümüzde Mesarya Ovası uzayıp gidiyor. Narenciye bahçelerinin arasından geçerken içimize tatlı bir

huzur doluyor. Sonra hafiften bir yağmur başlıyor. Vatan toprağının eşsiz kokusunu çekiyoruz ciğerlerimize.

Bir saatlik yolculuğun ardından nihayet Değirmenlik köyündeyiz. Köyün ismi, vaktiyle köyde bulunan su değirmenlerinden geliyor. Vaktiyle 22 tane su değirmeni varmış köyde. Kıbrıs'ta bu kadar değirmenin olduğu başka bir yer yokmuş. Beşpınar diye bilinen kaynaktan gelen su, bu bölgedeki bütün köyleri suluyormuş. Sulak bir yer olduğu için Değirmenlik ve havalisi inanılmaz derecede ağaçlıkmış. O kadar ki göz gözü görmezmiş; meyvelikler, zeytinlikler, narenciye bahçeleri... Maalesef artezyen kuyuları bin yıldır akan suyu kurutmuş.

Burası Osmanlı Dönemi'nde nahiye merkeziymiş. Günümüzde de önemini koruyor. Öyle ki civardaki 10-12 köyün belediye işleri buradan yürütülüyor. İlk olarak köy kahvesine uğruyoruz. Balkonda masalar hazırlanıyor bizim için. Çaylar söyleniyor, koyu bir sohbet başlıyor. Arkadaşlar sohbet ederken biz ekip başkanımız Sibel Hanım'la köyün sokaklarını keşfe dalıyoruz. Duvarlarına dokunduğumuz evler ve rengârenk bahçeler masalsı bir tat bırakıyor içimizde. Yeni restore edilmiş evlerden birisi dikkatimizi çekiyor. Bahçe kapısından içeri girip bahçede çalışan aileye selam veriyoruz. Yeni mahsul kuru soğanları çuvallamakla meşguller. Türkiye'den geldiğimizi söyleyince gözlerinin içi gülüyor. Samimiyetleri ve heyecanları bir kat daha artıyor. Hemen buyur ediyorlar, zeytin ağacının altındaki ahşap masaya. Hane reisi Kemal Bey'in "Canım, çay dökelim, yeni demledik." deyişi, nasıl da hoşumuza gidiyor. Bu arada guguk kuşlarının tatlı melodisi serçe civıllıklarına karışıyor; zeytin ve limon ağaçlarının rayıhası içimizi ferahlatıyor; okalıptüs ağaçları bu eşsiz manzarayı tamamlıyor... Kemal Bey'in eşi Kamile Hanım da son derece sıcağanlı bir Kıbrıs hanımefendisi. Çaylarımızı yudumlarırken onları daha yakından tanıyoruz. Her ikisi de üniversiteyi İstanbul'da okumuşlar. Kemal Bey, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesinden mezun olmuş. Kerime Hanım da Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Bölümünü bitirmiş. Hatta İstanbul'da tanışıp evlenmişler. **(Devam Edecek)**

AKDENİZ'DE DOLUNAY VAKTİ

Bu dalgaların salınışında kendimi buluyorum. Yıllardır aradığım sükûnet, bilmediğim bir dilin tanıdık melodisi gibi sarıyor beni.

İbrahim YASAK

Dolunay, Antalya

Dolunayı seyrettim geçenlerde...

Akdeniz sahillerinin durgun bir şekilde salınan dalgalarının ruhumu okşadığı bir akşamdı. Sadece beden ile değil zihnen ve ruhen kalbin tüm hücreleriyle o sessiz ama sükûnetin kuşattığı vakitlerde insan her şeyin durduğunu, durulduğunu hissediyor. Bozkırlarda ömür tüketmiş birisi olarak denizin kıyısında yüreğime yenik düştüğümü hissettim o an...

Bozkırın acımasız rüzgârlarında savrulmuş, kavruk toprağın bağrında ter dökmüş bir ömrün yorgunluğunu taşıyorum içimde. Çatlamış dudaklarımda, nasırlaşmış ellerimde, kurumuş gözlerimde yılların hikâyesi var. İlk gençlik yıllarımda ıssız Meraküm Dağı'nın eteğinde geçen yaz gecelerinin yalnızlığı ve suskunluğu yeniden canlanıyor gözümde... Yakıcı sıcaklığın altında toprağın bağrına vurduğum her çapa, savrulan her ot, benden bir parça koparıp götürmüş sanki. O yüzden belki de bu denizin kıyısında, bu nemli havada, bu dalgaların salınışında kendimi buluyorum. Yıllardır aradığım sükûnet, bilmediğim bir dilin tanıdık melodisi gibi sarıyor beni.

Hatırlıyorum, çocukluğumda gökyüzü hep aynıydı. Maviydi, sonsuzdu ama bir o kadar da uzaklardaydı. Bazen akşamüstü bulutlar kırmızıya çalardı, ama bu kızılık bile bozkırın yorgunluğuna karışırdı. O zamanlar bilmezdim, gün batımının bu denli yakıcı, bu denli içli bir hüzne dönüşebileceğini. Bu gece Akdeniz'in kıyısında, dolunaya denk geldim. Tüm çıplaklığıyla bir tepsi gibi karanlığın ortasında. Gökyüzünde. İçimde sessiz, tarifsiz ve karmaşık duygular. Öyle ki, kaybolmuş zamanların, yarım kalmış hatıraların, söylenememiş sözlerin resmedilmiş bir tablosu sanki.

Dalgalar, bazen aheste bazen coşkun şekilde vuruyor kıyıya. Her vuruş beni mazinin unutulmuş sanılan kuytularına savuruyor. Kimi zaman neşeli bir bayram, kimi zaman yitik bir sevda, kimi zaman da sadece bir rüya. Beyaz köpüklerle kıyıya vuran bu ses, kalbimin atışlarına karışıyor, sanki ruhum bu dalgalarla yıkanıyor. Gecenin

karanlığı yavaşça çökerken, gökyüzünde parlamaya başlıyor dolunay. Ay ışığı, dalgalı deniz yüzeyinde gümüş bir yol çiziyor salınarak. Bu yol, beni geçmişime, belki de geleceğime götürüyor. Yahut da beni ben yapan tüm anıların kavşağına sürüklüyor. Her dalga, içimde çoktan unuttuğumu sandığım bir hatırayı kıyıya vuruyor.

Gözlerimi kapatıyorum. O bozkırın rüzgârını hissediyorum yine. O toprak kokusunu. Yıllardır unuttuğumu sandığım kokuları. Yağmur çiselerini. Bu sahil, bir nevi araf gibi. Ne tamamen geçmişteyim ne de tamamen gelecekte. Sadece bu anda, bu dalgaların sesinde, bu ay ışığında, bu yakamozda... İçimde hüznü bir türkü dalga dalga... Bozkırın acısı, denizin hüznüyle birleşiyor. Ruhum, o gece denizin koynunda, belki de uzun zamandır aradığı sükûnete eriyor. Sanki bütün yaralarım tuzla yıkıyor, her bir kırık tarafım, suyun ritmiyle usulca onarılıyor. Denizin tuzu, havayı dolduruyor. Bu koku, bana yabancı değil artık. Tıpkı bozkırın toprak kokusu gibi, bu da içime işliyor. O bozkırın yorgunluğu, bu tuzlu havayla yıkanıp gidiyor.

İçim belli belirsiz titriyor. Titreyen, ürperen bir ruhun, yeniden can bulduğu an'dayım. Gönül haneme sızan bu narin hisler, sanki asırlık bir kervansarayın kapılarını aralıyor. İçimde saklı kalmış tüm hazineler, tüm kederler ortaya dökülüyor. Ve ben, bu hazineleri, bu kederleri denizin sularına bırakıyorum. Dalgalar, onları alıp sonsuzluğa taşıyor.

Aynı anda hem derin bir sükûna hem de tarifsiz bir hicrana sığınabilen garip bir hâl sanki... Bozkırın sert ikliminden gelen birinin, denizin huzuruna böylesine teslim olması belki de bu yüzdendir. Çünkü bozkırda hayat, sabırla yoğrulur; denizde ise teslimiyetle. Ve türküler, denizle bozkırın ortak dili gibidir. Biri dalgalarla, diğeri rüzgârlarla konuşur. Ama ikisi de insanın içindeki gurbete aşınadır. Gecenin derin saatlerinde, türkülerin o yanık ezgisiyle denizin ağır dalgaları birleştiğinde, zaman denen şey hangi anlama bürünür, anlatamam ki...

Yalnızlık, bu anın yegâne parçası. Ama bu, acı veren bir yalnızlık değil. Aksine, tenhaliğin huzuru. Kendi kendime kalmanın, ruhumu dinlemenin, kendi iç sesimi duymanın sükûneti.

Bu tenhalıkta, her şey netleşiyor sanki. Kaçındığım, kahrolduğum, uzak kalmak istediğim yalanlar, dolanlar, sahte gülüşler, hepsi birer birer kayboluyor. Geriye sadece ben kalıyorum. Ve bu sonsuzluk.

Bu an, aynı zamanda bir hicran anı. Geçmişte kalan her şeye bir veda. Kaybedilenlere, yitirilenlere bir veda. Ama bu, umutsuz bir veda değil. Aksine, yeni başlangıçlara bir kapı aralayan bir selam.

Bu gece, ben sadece bir misafirim. Akdeniz'in kıyısında, dolunayın altında, dalgaların melodisinde kaybolan bir misafir. Ve bu misafirlik, bir ömrün sadeleştiği nadir anlardan birisi olarak alıyorkoynuna beni... Kuşatıyor.

Bu duygu, bir nevi gezinti hâli... Gönülümün ferahlaması, içimin aydınlanması. Gözlerimden akan bir damla yaş, geçmişin tüm yükünü taşıyor. Ama bu, bir hüznü değil; aksine, bir arınma. Bir nevi tahayyül, düş gücümün en derinlerinde geziniyorum. Sanki, yepyeni bir sayfa açılıyor hayatımda.

Biliyorum yeniden sabah olacak ve yeniden kaybolacak dolunay ve denizin rengi, laciverten açık maviye dönecek yeniden...

Yeni bir gün, yeni bir umut.

Teşekkürler, bozkır.

Teşekkürler, deniz.

Teşekkürler, dolunay.

Bu gece, beni yeniden bana getirdiniz.

Belki de insan, aradığı huzuru başka şehirlerde, başka insanlarda, başka zamanlarda değil; kendi içinde buluyor. Bazen sadece bir sahil, bir dolunay, bir türkü yetiyor. Ve bazen bu üçü, insanın ömrünü baştan yazmaya yetiyor.

"Gide gide bir söğüde dayandım / O söğüdün allarına boyandım ..."

O gece, türkünün melodisiyle gözlerimi kapattım. İçimde, bozkırın kavruk tozlarıyla denizin mavi dalgaları birleşti. Ve ben, hayatımın en huzurlu yenilgisine razı geldim...

HACI BAYRAM'DA BİR ÖĞLE ZAMANI

Zamanın kalbinde manevî bir yolculuk...

Memiş OKUYUCU

Hacı Bayram Camii

Fotoğraflar: trthaber.com

Ankara'nın kalbinde yer alan Hacı Bayram Camii ve çevresi, sadece mimari bir yapı değil, aynı zamanda zamanla, ruhla ve insanla konuşan bir hafıza alanıdır. Bu alan, modern şehir insanına kadim bir ritmi, "Müslüman saatini" hatırlatır. Hacı Bayram'da öğle vakti, hem fizikî hem de metafizik anlamda bir geçiş anıdır. Mekânın diliyle konuşan zamanı burada yaşarsınız.

Zaman burada saatlerle ölçülmez, ibadetle yaşanır. Mekân ise sadece maddî yapılarla değil, dua ile içe yolculukla kurulur. İbnü'l-Arabî'nin deyişiyle, "Mekân, insanın iç mekânıyla anlam kazanır."

Hacı Bayram-ı Veli: Zamanın ve Kalbin Müellifi

Anadolu irfanının büyük temsilcilerinden ve kökleri Anadolu'da ilk olmak üzere kurulan manevî kültür ocağının önderi Hacı Bayram-ı Veli (1352-1430), yalnızca bir sûfi değil, aynı zamanda bir şehir kurucusudur. Onun çevresinde oluşan manevi iklim, bugün hâlâ Ankara'nın en derin ruhunu taşımaktadır. Hacı Bayram, zahirî ilimlerle bâtınî hikmeti birleştiren bir bilge olarak, zamanın kalbinde bir ahenk yüklü bir mana iklimi kurmuştur.

Onun "her dem yeniden doğarız, bizden kim usanası" mısrası, yalnızca bir mistik vecd değil, aynı zamanda insanın kendini sürekli yenileme çağrısıdır.²

Müslüman Saati ve Ruhun Zamanı

Modern zaman, dakikalara bölünmüş ve hızın tiranlığı altına girmiştir. Oysa Müslüman saatinde vakit, ibadetle, sabırla ve sabahla ölçülür. Öğle vakti, Güneş'in en dik açıyla yere düştüğü an olduğu kadar, gölgenin en kısa olduğu zamandır. Yani insanın kendinden kaçamayacağı andır.

Namaz bu noktada sadece bir ritüel değil; zamanla hesaplaşmanın, nefsin dizginlenmesinin, varoluşla yüzleşmenin biçimidir. Necip Fazıl'ın " zaman bendedir" mısralarında söylediği gibi, insan ancak derin bir zaman idrakiyle kendini anlayabilir. Zamana açacağı kalp pencereleri ile kendine yolculuk yapabilir.

Hacı Bayram Camii

İbadet, Tefekkür ve Dem

Hacı Bayram Camii'nde öğle namazına durmak, sadece bedenî değil, bütün maneviyatımızla ve ruhumuzla yöneldiğimiz bir duruştur. Tekbir ile başlayan bu duruş, secdede zirveye ulaşır. Çünkü secde, kulun Allah'a en yakın olduğu andır (Bkz. Müslim, Salât, 215).

Namaz sonrası mücavir alanda içilen bir bardak demli çay, yalnızca bir içecek değil, zamandan, mekândan ve halden "dem almak"tır. Buradaki "dem", tasavvufî anlamda hâl bilgisi, yani zamanın ruhunu sezmek anlamına gelir. Ol demdir, ayın şavkıyla yola vuran izlerle yolu izi sürebilmekle kemal bulur.

Hacı Bayram Avlusu: Taşın Hafızası, Ruhun Durağı

Avluya adım atmak, zahiren bir geçiş gibi görünse de, batını anlamda bir iç yolculuğunun başlangıcıdır. Burada mekân susar, ruh konuşur. Sessizlik, bir mahrumiyet değil, mahremiyet lezzetinde mana yolculuğudur. Şehrin hay ı huyu bu eşikte son bulur. Çünkü burası içe yönelmenin, hakikate kulak vermenin kapısıdır.

Mekân, tam da bu yönüyle varoluşun/varlığın yeniden kurulduğu bir eşiktir. Sadreddin Konevî'nin deyişiyle: "İnsan, mekâna anlam verirse, mekân da insana yön tayin edendir."

Sonuç: Ruhun Hafızasında Bir Öğle Zamanı

Hacı Bayram-ı Velî zamana sesleniyor:

N'oldu bu gönlüm n'oldu bu gönlüm

Derd-u gam ile doldu bu gönlüm

Hazreti Pîr, bu beyitle ruh, düşünce ve duygu olarak insan ı kâmil olmaya götürecek yolculuğumuzun meşk alanı olan fitratımıza seslenmektedir. Şiirinde tam teslimiyetle bu mertebeye nefis halini seslendirmektedir.

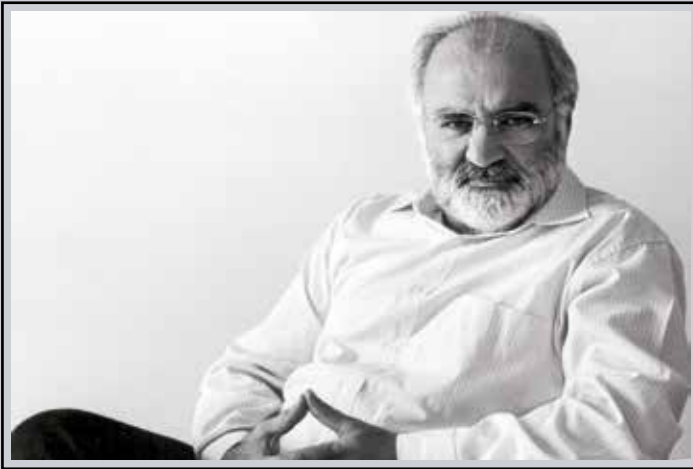
Hacı Bayram'da bir öğle vakti, yalnızca bize zamandan tayin edilmiş bir vakit değil, kulun Rab-bine en yakın olduğu eşiktir. Burada zaman, fâniliğin farkına varılan, ebediliğe tevcih halinde bir şuur hâline gelir. Bu mekân, secdenin alçak gönüllülüğünde yükselen bir ruhun adıdır.

Bu yazının yazıldığı an da bir öğle vaktidir. Ve her öğle vakti, insana bir şey fısıldar: "Sen zamana değil, zamansızlığa doğmuşsun. Kulluğun, seni o zamansızlığa taşır."

FERİDUN ANDAÇ'LA "ERZURUM BİR KENTİN SOLGUN YÜZÜ ÜZERİNE" -2-

"Hayatı anlama, kavrama bilgisini veren; yeryüzünün gidilebilen her ucunda mutlaka size yeni şeyler gösteren bir yerin öyküsü olduğunu bilmek bile güzel."

SÖYLEŞİ: İsmail BİNGÖL

Feridun Andaç

İ. BİNGÖL: Çok uzun bir süre almış o zaman bu kitabın hazırlığı. Böyle sindire sindire, yoklaya yoklaya, geze geze, düşünce düşünce ve de gelip gitmeler...

F. ANDAÇ: Evet gidip geldim ama daha çok bu gidip gelmeler benim içsel yolculuklarını zenginleştirmek içindir. Bütün ovalarını, Daphan Ovasını, bütün ova köylerini, Erzurum' a ait her yeri dolaştım. Çok ilginçtir, o gezmelerimde tek bir not almadım. Nendense o kokular, renkler, görüntüler, sesler beni yeniden yakalasın istedim. O toprağa dokunduğumda ya da o taşlara dokunduğumda, o çayırıklarda gezdiğimde. Edip Cansever'in güzel bir şiiri vardır; 'Mendilimde Kan Sesleri' Orada derki; "İnsan yaşadığı yere benzer / O yerin suyuna, o yerin toprağına benzer". Ben de onun tam tersi 'insan doğduğu yere benzer' derim. Doğduğu yerin havasına, suyuna, kokusuna yani nereye giderseniz gidin sizin dil ve duygu belleğinizi oluşturan yer neresiyse, burası Erzurum'da olabilir başka bir yerde, oraya benzer.

İ. BİNGÖL: Kitabınızı yazarken tanıdıklarınızla konuşmaların, coğrafyayı daha yakından tanımaların dışında, Erzurum hakkında yazılmış kitaplara göz atma imkânınız oldu mu? Ya da eski dergilere...

F. ANDAÇ: Aslında çok kitap var diyebilir miyim bilmiyorum. Ama Dergâh yayınlarını çok önemli bir hizmeti vardır Erzurum'a. "Erzurum Kitaplığı " diye bir yayın dizisi başlattı. Otuza yaklaştı oradaki kitaplar. Bir tür Erzurum'un belleğini oluşturan kitaplar bunlar. Kitabı yazarken ve de bu kitapla ilgili yolculuk ederken elimin altında çok güzel bir kitap vardı. 1968'de Verem Savaş Derneği'nin çıkardığı, Prof. Nusret Karasu'nun emeğiyle kotarılmış 'Çeşitli Yönleriyle Erzurum ve Çevresi' adlı kitap. Belki de çocukken bu kitabı okumaya başladığımdan, bilemiyorum belki içimden bende Erzurum'a dair bir şey yazayım şeklinde geçmiştir Mesela Erzurumlu Emrah'ı defalarca dönüp dönüp okudum. Şimdi aklımda bir dizesi vardır.

"Ne âşıklar çıkıptur Erzurum'dan leyk Emrahî

"Bu esnada hakikat bezminin üstadı ben çıktım"

Emrah çok önemlidir Erzurum için. Bir de Erzurum'un türküleri... Onun yerini, yerel özelliklerini anlatan bir şeydir. Bunlara da dönüp çok sık sık baktığımı da söyleyebilirim.

İ. BİNGÖL: Sayın Andaç, kitabınızın "Kar Yağdığında Erzurum'da" diyip sürdürdüğünüz bir bölümünde şöyle diyorsunuz:

"Kar yağdığı zaman düş seyrimiz başlardı. Beklerdik, yollar tutulsun; her yanı kar alsın. Sonra da bize gün doğsun! Doğsun ki; kendimize kar alanları açıp kızaklarımızı çıkaralım, patenlerimizin pası çözülsün, yorgun düştüğümüz anda ise topaç çevirecek buzdan havuzlar kuralım. Kar yağdığında Erzurum'a, başlar sevinç çağımız. Rengi değişirdi bakışlarımızın. Göğün mavi örtüsünü kıskandıracak aklıktaki yerin dilini çözmeye çalışırdık. Kapanırdı gördüğümüz tüm renkler, zamanın işaretleri, günün savruntusuna kapılan her nesne biçim değiştirirdi bu aklıkta."

Soruyla devam edersek; şehirler bütün yazarlar için böyle midir ya da niçin böyledir? Şehirler yazarların, şairlerin hayatını niçin bu kadar etkiler, adeta yazdıklarının içine sızar?

F. ANDAÇ: Yaşar Kemal'in bir sözü vardır: "Çukurova'dır benim ana karam." Dostoyevski'ye baktığımızda Petersburg, Kafka'ya baktığımızda Prag. Tabii insanlar kente bakarak yazmayı düşünmezler. Kentler onlarda o yazma duygusunu, bilincini geliştirir. Eğer o kenti derinde yaşamışsanız, sizin ruhsal kişiliğinizin örülmesinde o kentlerin katkısı varsa, o daha da anlam kazanıyor ve o kentin yazmaya değer yanlarını görüyorsunuz. Bir arkadaşım demişti ki, "Ya buraları anlatmışsın, o anlattığın yerleri gidip gördüğümde Allah Allah ben buraları hiç görmemiştim, dedim. Oysa ben senden daha fazla bu şehirde yaşadım." Şimdi yazarak görmeye başlıyorsunuz, yazının ucuyla yaşadığımız şehre bakma, belki de o duygu yolculuğundan hiç kopmadığınız, sizi beslediği için ve yazarak o kenti siz yeniden yaratıyorsunuz kendi dünyanızda. İnsanlar ondan bir parça buluyorlarsa, onlarda kendi kentlerine doğru yolculuklara çıkıyorlar.

Hayatı anlama, kavrama bilgisini veren; yeryüzünün gidilebilen her ucunda mutlaka size yeni şeyler gösteren bir yerin öyküsü olduğunu bilmek bile güzel. Daha da güzeli, her yolculuk sizi iç yolculuklara da çıkarıyor. Düşlerin, rastlaşmaların, arınmaların yolculuğu ise bambaşka seyirlerde içine alıyor sizi. Benim için yolculuk dersleri sü-

rüyor. Gitmek kadar bir yerde kalmanın tadını da veren yolculuklardan vazgeçmemek gerektiğini düşünürüm.

Yani bu kitabı okuyan, çocukluğu orada geçen ya da geçmeyen birinin dönüp kendi kendine bakma yolunu görür, penceresini açmasını öğrenir. Çünkü bende başka yazarları okuduğumda öyle beslendim, öyle bakmasını öğrendim. Mesela Gogol'un Neva Caddesi'ni okuduğunuzda bulunmaz bir zenginlik görüyorsunuz. İnsanın bir doğduğu kent vardır, bir de yaşadığı kent. Ben şimdi İstanbul'da yaşıyorum. İstanbul'u da yazmaya başladığımda onu gördüm. İstanbul'da 35 yıldır yaşıyorum, Erzurum'da on yedi-on sekiz yılım geçmiş. Ama dediğim gibi; yaşadığım kentle, doğduğum kent arasındaki bölünmüşlük de yazarak ortaya çıkıyor. Bütün yazarlar, şairler için yaşadıkları ve doğdukları kent her zaman önem kazanmıştır. Kavafis'e bakıyorsunuz; Yunanlı bir şairdir. Rumca yazıyordu, Helence yazıyordu ama İskenderiye'de doğmuştur. Dönüp Atina'da da yaşamıştır ama İskenderiye onun vazgeçilmez aurasıdır. Yani dilini, duygularını, şairliğini o kenttir besleyen. Bu anlamda dediğimize katılıyorum. Kentler o yaratıcılıklarında yazarların üzerinde varola gelmiştir. Çünkü eğer anlattığımız bir insan, bir duygu, tarihsel bir zaman varsa, mutlaka orada bir kent, bir mekân duygusu her zaman olacaktır. Mekânsız, kentsiz yaşamak mümkün değil zaten.

İ. BİNGÖL: Erzurum üzerine bu kadar yazmış, düşünmüş biri olarak Erzurum deyince aklınıza ilk anda neler geliyor; hangi sözcüklerle özetlersiniz?

F. ANDAÇ: Kokusu, renkleri dersem çok abartmam. Sesleri, o türküleri, karın kokusu. Nasıl anlatılır ki ancak yaşamak gerekir. Tabii ki tarihsel mekânları da çok önemli. Keşke o kentin tarihi dokusunu, tarihsel bir ada olarak koruyabilsek. Çünkü bu kenti geleceğe taşıyan orasıdır. Mesela o tarihsel yapılar hep belleğime kazanmıştır. İşte Yakutiye Medresesi'nden Kümbetlere, Çifte Minareler'e, Rüstem Paşa Bedestenine; bizim Taşhan dediğimiz o eski çarşılara yani bir kenti anlatan yerler, Erzurum deyince aklıma gerçekten o tarihsel mekânlar gelir. Belki çoğu kişi bilmez Erzurum'da yaşayanların dışında, Mimar Sinan'ın Lalapaşa Camisini ya da Murat Paşa Camisini; baktığınızda mimarî yapı olarak olağanüstü güzeldir. Hamamlarımız mesela; hamam kültürü Erzurum'da yaşaması gereken ve geleceğe taşınması gereken bir kültürdür. Birkaç sözcükle anlatamam Erzurum'un özelliklerini.

ÇINAR

İstanbul'da her şey kayboldsa sadece çınarlar kalsa, İstanbul'un Tarihi çınarlar üzerinden yeniden yazılabilir.

Bilal ARIOĞLU

Çınar Ağacı

*Bursa'da bir eski cami avlusu,
Küçük şadırvanda şakırdıyan su;
Orhan zamanından kalma bir duvar...
Onunla bir yaşta ihtiyar çınar
Eliyor dört yana sakın bir günü.
Bir rüyadan arta kalmanın hüznü
İçinde gülüyor bana derinden.
Yüzlerce çeşmenin serinliğinden
Ovanın yeşili göğün mavisini
Ve mimarîlerin en ilâhisi.*

Ahmet Hamdi Tanpınar

İstanbul'da her şey kayboldsa sadece çınarlar kalsa, İstanbul'un Tarihi çınarlar üzerinden yeniden yazılabilir. Sadece İstanbul'da değil Anadolu'nun her tarafında beşyüzyılı aşan anıt çınar ağaçları görmek mümkündür. "Türklerde yurt kurma töreninde dikilen ağaç veya orman, aynı zamanda kurucu sülalenin hükümdarlık simgesi ve tanrı payesi olan ata ruhlarının makamı sayılıyordu." Sultan Mehmet'in, İstanbul'un manevi Fatihisi sayılan hocası Akşemseddin'le birlikte Eba Eyup El Ensari'nin mezarını keşfettikleri yere bir çınar diktikleri söylenir. Yani İstanbul'un ağaçları Fetihle beraber bir tarihe de tanıklık ederler. Tıpkı Tanpınar'ın Bursa'da zaman şiirinde Osmanlı tarihi ile beraber büyüttüğü ulu çınar gibi. Ya da Osman Bey'in rüyasında bağrından fışkıran ve bir tarihin anlatılacağı ulu çınar gibi.. Nitekim Tefvik Fikret'te altı yüz yıllık Osmanlı tarihini çınar üzerinden şöyle anlatmaktadır:

*Hani bir gün seninle Topkapı'dan,
Geliyorduk; yol üstü bir meydan
Bir çınar gördük; Enli, boylu, vakur
Bir ağaç; hiç eğilmemiş, mağrur
Koca bir gövde, belki altı asır
Belki ondan da fazla dalgın, ağır
Kaygısız bir ömür sürüp gelmiş;
Öyle serpilmiş, öyle yükselmiş,*

Yapılan her önemli yapının yanına bir çınar dikilirdi. Eğer bir yerde yalnız bir çınar ağacı görürseniz bilin ki orada geçmişte mutlaka bir tarihi eser vardı. Hiç değilse bir çeşme bulunurdu. Çınar bu açıdan bizim kültürü-

Çınar Yaprağı

müzün yaşayan canlı tanığı olurdu uzun ömrü ile. Orhan Seyfi Orhon Çengelköy şiirinde bunu şöyle tanımlar:

*Tanıdım: Çarşının en ihtiyarı,
Başı göklerde asırlık çınarı
Bir tevekkül katıyor manzaraya...*

Oğuzhan Aydın çınarın kültürümüzdeki yerini işlediği makalesinde onu hâkimiyetin simgesi olarak görmektedir; “Kültürümüzde ağaçlara verilen değer, kültürel süreklilik bakımından büyük bir öneme sahiptir. Anıt ağaçlar arasında özellikle çınar ağacı, geçmişini yansıtmayı, bulunduğu coğrafyaya hükmetmesi ve uzun yıllar boyunca hâkimiyetin sembolü olması nedeniyle özel bir değere sahiptir.” Hasan Torlak, Anadolu kültüründe ağaçları ele aldığı makalesinde bu tespiti tarihsel olarak değerlendirerek benzer bir sonuca ulaşmaktadır; “Görüleceği üzere çınar, binlerce yıldan bu yana Anadolu’da mutlak kamusal gücün, imparatorun, hükümdarın, yasal yaptırımların sembolü olan bir ağaçtır...” Osmanlı’da kamusal alanın, devlet otoritesinin, yasaların sembolü olarak kamu binaları ve cami bahçeleri gibi alanlara dikilmesini de buna bağlamaktadır.

Emirgan’da ulu bir çınarın altına İstanbul’un tarihi yeniden yazılır ve anlatılırdı, Çınaraltı

sohbetleri ile. Bu ulu çınarların asırlık gövdele-ri birçok anıyı da içlerinde saklarlar. Bazen yeniçeri Çınarı olurlar, Topkapı sarayına bekçilik ederler. Bazen de Şahit oldukları hadiselerin açısı ile Kanlı çınar olurlar. Çınarın bu şahitliğini şair Halil Gökkiye çınar ağacı şiirinde şöyle anlatmaktadır:

*Biz bir çınar ağacıyız ezelden,
Besmeleyle yetiştirmiş atamız,
Besmeleyle ululuğa ermişiz,
Nice yüzler, nice asır görmüşüz...*

Bir çınar aşığı olan Prof. Dr. Haluk Dursun, Onun tarihi fonksiyonunu şöyle ifade eder; “Tarih bazen bir çınarın gölgesinde, bazen bir çınarın dibindeki çeşmenin su sesinde, şadırvanın kitabesinde, bazen de bir çınaraltı kahvesinin çay bardağında akseder. Görebilene, hissedebile- ne...”

Ağaçlar şiirinde Cahit Zarifoğlu için asırlık çınarlar, her gece Akıncıların altına gelip söyledikleri destansı bir ağaç oluveriyor:Önümüzde bir çınar yükseliyor

*Her gece atlılar geliyor ona
Destan söyleyip gidiyorlar
Esmerlikleri*

Tutuşup kuruyan dudakları kalıyor sabaha....

Sadi Şirazi şöyle demektedir: “Elma ağcı gibi yemişin yoksa, Çınar gibi gölge salmaya bak.” Nazım Hikmet için ise çınar hayattır, özgürlüktür. “Masallarının Masalı” şiirinde:

Su başında durmuşuz.

Su serin,

Çınar ulu,

Ben şiir yazıyorum.

Kedi uyukluyor

Güneş sıcak.

Çok şükür yaşıyoruz.

Suyun şavkı vuruyor bize

Çınara bana, kediye, güneşe, bir de ömrümüze...

Çınar Osmanlı medeniyetinin tabiattaki sembolü olmuştur. Uzun ömürleri ile devamlılığın ve köklülüğün sembolüdür. Çünkü o derin kökleri ile toprağı tutarken, diğer taraftan Uzun kolları ve geniş yaprakları ile korur altındakileri. Bunun içindir ki şehrimizin bölgemizin uzun ömürlü bilge insanlarına koca çınar deriz. Onların ölümünü bir çınarın yitirilişi olarak anarız. Bu koca çınarlardan birisi de yakın zamanda kaybettiğimiz kültür ve sanat adamı Üstün İnanç'tır. Tanıma bahçesine eriştiğim bu koca çınar bir sohbetinde şu anekdotu anlatmıştı: "14-15 yaşlarımdayken Peyami Safa'nın yanına giderdim. Yine yanına gittiğim bir gün Anadolu'dan yaşlı bir karı-koca yanına gelmişti. Bu çift laf arasında konuşurken üstada "Efendim İstanbul bitmiş." Dediler. Üstad "Neden?" diye sordu. Onlar da "Çok kalabalık, çok gürültülü bir şehir oldu." diye cevap verdiler. Peyami Safa misafirlerine dikkatlice baktı ve şöyle dedi: "Çınar ağaçlarına bakın, yerinde duruyorsa İstanbul yerindedir." dedi.

Onun için Türk medeniyetinin şairi Sezai Karakoç “Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine” şiirinde şöyle demektedir:

Sırların sırrına ermek için sende anahtar vardır

Göğsünde sürgününü geri çağıran bir damar vardır

Senden umut kesmem kalbinde merhamet adlı bir çınar vardır.

Sevgili

En sevgili

Ey sevgili

Faruk Nafiz Çamlıbel, “Çınar Gölgesi” başlığı altında yazdığı bir makalesinde; “Şark ağaçlarının en büyüğü olan çınar, ağaçların en düşündürücüsüdür. Çok zaman gölgesinde bir pınarın, bir ırmağın çağlayışını dinleyerek uzun asırlar geçiren bu güzel, gürbüz ve yüksek ağaç, muhakkak âdemoğluna en yakın bir ruh taşır. Şarkta, bir çınar kadar gölgesine insan toplayan başka hangi ağaç vardır.” demektedir. Halk ozanımız Karacaoğlan da bu çınarın altında gölgelenenlerdendir. Rivayete göre Kahramanmaraş'ta 525 yıllık tarihe şahit anıt çınar ağacının gölgesinde “oynak çınar” şiirini yazmıştır:

Mevla'm seni övmüş övmüş yaratmış

Oynak Çınar etrafına boy atmış

Dalların uzatmış yerlere yatmış

Ne zamandan beriye bilirsin çınar

Bir diğer halk şairimiz Dadaloğlu da onunla beraber tarihe uzanmaktadır:

Çenar sana sırtın verip oturan

Pöhrenk (su yolu) ile sularını getiren

*Ha deyince beş yüz atlı getiren
Samur kürklü koca beyler nic'oldu*

Çınar klasik edebiyatımızda da sıkça kullanılan bir ağaçtır. Daha çok servi ağacı ile birlikte geçer. Klasik şiirde “çenar” olarak kullanılır. Şeyhülislam Yahya'nın aşağıdaki beytinde çınar ve servi ağacının gölgesine minnet edilmemesi zira onların gölgelerinin geçiciliği vurgulanarak, Yaratanın koruyucu gölgesi üstümüze düşsün yeter denmektedir;

*Olmazız minneti altında çenâr u servün
O sehî kadd ki sala üstümüze sâye yeter*

Bakî'nin aşağıdaki beytinde ise insan eline benzeyen çınarın açan yaprakları baharın gelişini müjdelemektedir. Hatta sonbaharda yapraklarını dökmesi ile beraber dünyadan elini eteğini çekmiş bir dervişe benzetilir. Biz çınarı hep yaprakları ile biliriz, ama sonbaharda yapraklarını dökmesi ile açığa çıkan iri gövdesi ve dallarıyla ayrı bir mimari şaheserle karşılaşırız. Divan şiirinde onun bu iki özelliği de şairleri cezbetmiştir. Onun görkemli gövdesi diğer bitkiler için de bir güven kaynağıdır:

*Taze cân buldı cihân irdi nebâtâta hayât
Ellerinde harekât eyleseler serv ü çenâr
“Cihan yeni can buldu hayat bitkilere erişti; servi
ve çınar ellerinde hareket etsinler.”*

Nedim için de çınarı besleyen havuzun donması ile güçsüzleşip çimenlere dökülen çınar yaprakları sonbaharı getirmektedir, zira yaprakları dökülen ağacın eli düşmüş gibidir;

*Ayağı donmadı mı havzın evvelâ başdan
Ya düşmedi mi çenârın eli çemende meger*

Bâkî aşağıdaki beytinde ise; çınarın sonbaharda sararıp altın renginde dökülen yapraklarını aşk ateşi ile dönen dervişin dünya nimetlerinden sıyrılması olarak betimler ve çınarı bunun için sevmektedir:

*“Âşıkun raksda hem-pâlarıdur dest-efşân
Bâkıyâ anuñ için serv ü çenârı severin”*

Divan edebiyatının kurucu şairlerinden Ahmedi için baharda açan çınar yaprakları ellerini göğe açıp duaya duran aşıkın halini tarif etmektedir;

*Ellerin nice götürmüş göğe şöyle ki çınâr
Şeh duâsında durup serv-i hırâmânı görün*

1000 yaşında bir çınar, Kaynaklar, İzmir

Çınar ağacı kültürümüzde bu denli yer alınca türkülümüzde de sık sık işlenen bir obje olmuştur. Şu Bilecik yöresi türküsünde olduğu gibi:

*Evlerinin önü çınar ağacı
Dökülür yaprağı kahr ağacı
Bu ayrılık ölümden acı...*

Muzaffer Sarısözen tarafından derlenen Diyarbakır türküsünde de çınar ağacının boyu yarin boyudur:

*Bahçada yeşil çınar
Boyun boyuma uyar
Ben seni gizli sevdim
Bilmedim alem duyar...*

Güftesi Aysel Gürel'e ait Tarkan'ın söylediği çınar şarkısı;

*Ne yıkılırım, ne sökülürüm
Bir çınar gibi göğe dururum
Ne hasret yıkar, ne ayaz yakar
Baş eğmem, bir tek yöne dururum ...*

1) Emel Esin “Türk Kozmolojisine Giriş”, sh 160- İstanbul, Kabalıcı. (2001)

2) Hasan Torlak “Anadolu Kültüründe Ağaçlar: Çınar Ağacı Düzenin ve Otoritenin Sembolü”, Bilim ve Gelecek Dergisi, (2013).

3) Doç. Dr. Oğuzhan Aydın, “Halil Gökçaya'nın Şiirlerinde Ardiç, Ceviz, Çınar ve Dut Ağaçlarının Kültürel Yansıması” International Social Sciences Studies Journal, (2024)

4) A. Haluk Dursun “İncir Çekirdeği Hereke'den Çıktım Yola.” Timaş Yayınları. (2014).

HİZMETTE ÖNCÜ BİR EĞİTİMCİ: AYLA AĞABEGÜM

Harputlu Hacı Seyfullah'ın oğlu Şükrü Bey ile İstanbullu Saadet Hanım'ın kızı olan Ayla Ağabegüm, 4 Nisan 1940 tarihinde Bilecik'te dünyaya geldi.

Mehmet Nuri YARDIM

Ayla Ağabegüm

Türkiye'de bilhassa vakıf çalışmalarında önde koşutran ama pek öne çıkmayanlar vardır. Onlar her cefaya katlanır, her mihneti çeker ama asla görünmek istemezler. Zira mahviyetkâr hususiyetleri, mütevazı oluşları buna engel olur. 1980'li yıllarda ilk ziyaret ettiğim ve hizmetlerinden, toplantılarından istifade ettiğim vakıflarımızdan biri de Türk Edebiyatı Vakfı'dır. Merhum Şeyhülmuhammarrî'n Ahmet Kabaklı hocalığı, edebiyat tarihçiliği, gazete yazarlığı gibi pek çok hizmetin yanı sıra Türk Edebiyatı Vakfı'nı da dostlarıyla birlikte kurmuştu. Haftalık "Çarşamba sohbetleri" ve Türk Edebiyatı dergisi en çok bilinen hizmetleriydi vakfın. Ama daha sonra şükürler olsun gelişti ve çok iyi bir noktaya geldi. Vakfın hizmetlerini deruh-te eden iki ablamız Ayla Ağabegüm ve Belkıs İbrahimhakkıoğlu'ydu. Fisebilillah çalışan, koşutran bu iki kültür temsilcisi hepimize örnekti. Ayla Hanımefendi yıllarca öğretmenlik yaptı. Vakıf gerek Cağaloğlu'nda Yeşilay İşhanı'nda iken gerekse Divanyolu üzerinde bulunan şimdiki mekânına taşındıktan sonra heyecanına, gayretine, çabasına hep tanık olduğum bir büyüğümüzdür. Rahmetli mütefekkir yazar Sâmîha Ayverdi'nin tabiriyle "gayret kemerini kuşanan"lardandır. Şimdi vakıf hizmetlerini ehil arkadaşlara devretmenin derin kalp huzuru ve sevinci içindedir.

YERLİ TİYATRO İÇİN UĞRAŞTI

Eğitimci yazarımız sadece edebiyatla değil, diğer sanat alanlarında da bir şeyler yapılması gerektiğine inandı hep. Tiyatro bunlardan biriydi mesela. Seçildiği Tiyatro Edebî Heyeti'nde üstün çaba harcadı. Fakat o görevde bulunduğu sırada aşılmaz dağlar, geçilmez köprüler vardı. Türkiye'de sanatı, edebiyatı, tiyatroyu, sinemayı tekeline almak isteyen bozuk zihniyetli yabancılaştırmış bir kesim "yerli ve millî" anlayışa asla tahammül edemiyordu. Bunun için de tiyatro çalışmalarında izin verilmedi kendisine. Durmadı, bu sefer kalemle hizmet etmeye başladı. Maarif her işin başıydı. Ve eğitimle alakalı düşünmeye, bu konuda sorumlu olan yetkililere yol göstermeye, tavsiyelerde bulunmaya başladı. Makaleler yazdı, eserler kaleme aldı.

O UNUTULMAZ TOPLANTI

22 Ocak 2016 günüydü. Hizmetleri hiç unutulmayacak olan İBB Kültür Daire eski Başkanı Abdurrahman Şen'in gayretiyle "Bir Nesli Yoğuranlar" adıyla toplantı serisi başlatılmıştı. Ali Emiri Efendi Kültür Merkezi'nde düzenlenen o toplantılarda hayatta olan büyüklerimiz hakkında paneller düzenleniyordu. Programların onuncusu, Ayla Hanımefendi için yapıldı. İyi ki yapıldı. Zira bilmediğimiz yönlerini, tanık olmadığımızı hizmetlerini de o gün duyduk, öğrendik ve sevindik.

Harputlu Hacı Seyfullah'ın oğlu Şükrü Bey ile İstanbullu Saadet Hanım'ın kızı olan Ayla Ağabegüm, 4 Nisan 1940 tarihinde Bilecik'te dünyaya geldi. Edebiyat ve şiirle, çocuk yaşlarında tanıştı. Çanakkale'de subay olan dedesi Mehmet Sadettin Bey'in vefatı üzerine bir şehit torunu olarak büyüdü. "Çocukluğum Elazığ'da geçti. Aslında Bilecik'te doğmuşum, Elazığ'a babamın memleketi olduğu için gelmişim. İlkokulu, evimize çok yakın olan Mehmet Zeki İlkokulu'nda okudum. O devirde Elazığ'ın en güzel yerindeydi okul. Ayrıca okulun kütüphanesi vardı. Öğretmenimiz müzik derslerini müzik odasında, piyano eşliğinde yapardı. Velhasıl 'çok güzel günler' olarak hatırlıyorum ilkokulu..." Babasını ortaokul son sınıfta iken kaybetti. Öyle bir baba ki, yavrusunu Yunus Emre, Mehmed Âkif Ersoy ve Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın eserleri ile tanıştırmıştı. Bu şairlerimizin şiirleri kulağından kalbine inmiş, oradan gönlüne akmıştı. Üç şairimizi de çok seviyordu. Ortaokul ve liseyi Elazığ'da okudu. O yıllarda Elazığ, "Şarkın Paris'i"ydi. Okullarda mümtaz, mükemmel hocalar bulunuyordu.

Öğretmen olmasında anne teşvikkâr oldu. Çok sevdiği Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü tercih etti. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne girdi. Burada ehil, idealist hocalar vardır. Dev kadro içinde Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan, Faruk Kadri Timurtaş, Ali Nihad Tarlan, Reşit Rahmeti Arat, Mahir İz, Muharrem Ergin ve Necmettin Hacıeminoğlu vardır. Bu hocaların rahle-i tedrisinden geçti. Edebî bilgisi arttı, fikir dünyası gelişti. Mezun oldu, öğrendiklerini talebelerine aktardı. O bir kültür elçisi, temsilcisidir artık. Çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı, öğrencileri onu sevdi, öğütlerini dinledi.

İKİNCİ ÜNİVERSİTE

Bizim nesil için kültüre, sanata, medeniyete hizmet eden vakıf ve dernekler âdeta ikinci bir üniversite gibiydi. Bunun farkında olan hocalarımız bize Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı ile Türk Edebiyatı Vakfı gibi müesseseleri tavsiye ediyordu. Bu mekânlara gidip toplantıları dinlememizi, faaliyetlere katılmamızı istiyorlardı. Bilhassa Sâmîha Ayverdi ve Ahmet Kabaklı gibi şahsiyetleri sevdik, sohbetlerini dinledik, eserlerini okuduk. Ayla Hanım için de Edebiyat Vakfı, âdeta "ikinci bir üniversite" olmuştur. Bu fakültenin dekanı, hocası, muallimi de Ahmet Kabaklı'dır. Toplantı düzenlenirken, dergi hazırlanırken, seyahate çıkılırken Ayla Hanım da mutlaka bu hizmetlerin içindedir. Biz o zaman 20'li yaşlarını süren genç meraklılar bunu görebiliyorduk. Türk Edebiyatı dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. Gelen çalışmaları değerlendirdi. Ahmet Kabaklı'dan sonra ikinci başkanlığa geçen merhum Servet Kabaklı Ayla Hoca hakkında şöyle diyordu: "Onun birinci vasfı edebiyat öğretmenliğidir. Sonra da iyi bir yazardır. Türkçeye duyarlı olan, yaşayan Türkçe endişesi olan bir edebî şahsiyettir. O fikir haysiyeti olan bir insandır. O, hocası Kabaklı Hoca'dan gördüğü gibi, kalemini menfaati için oynatmayan, nokta kadar menfaat için virgül kadar eğilmeyen bir insandır. 'Bu dünyada güzellik arayan Ayla Abla'nın kalbine bakacak... Ayla Ablaların, Belkis Ablaların gönlüne bakacak.' diye düşünüyorum."

Ayla Ağabegüm Hoca aksiyonerdir. HEKVA (Hanımlar Eğitim ve Kültür Vakfı), Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, Medyasofa Girişim Grubu, Türk Gençliği Vakfı, Anadolu İrfan Ocağı Derneği ve AKODER (Aileyi Koruma Derneği) gibi birçok sivil toplum kuruluşunun gönüllü neferidir. Nerede hizmet varsa oraya koşan, bütün iyi faaliyetlerin ucundan tutmayı kendisine görev addeden, durumdan vazife çıkararak bir gönül mimarıdır. Bir dava ve vefa insanıdır. Onun bulunduğu iklimde güzellikler, iyilikler ve faziletler vardır. İstisare etmeyi sever, kadirbilirdir. Kendisi incinse de kimseyi incitmez. Kısacası bir gönül insanıdır. Bilhassa gençlerin kalbine dokunur, dertlerine deva, yaralarına merhem olur. Durmaz, susmaz, yorulmaz. Gayretlerine şahit olduğu genç kardeşlerini arar, onlara dualar eder.

Kıymetli eserleri Edep Mektebi, Söz Hakkı, Mısrarlarla Konuşmak okunmalıdır. Ayla Hanımefendi'ye sağlıklı, bereketli ömür diliyorum.

GEDİZ’İ DOLAŞIYORUM, “KOLTUĞUMUN ALTINDA CAHİT ZARİFOĞLU’NUN RİLKESİ”

İşte medeniyet dediğin bu konağa benzer, Evvelâ o sandığın mucizesi vardı. Yani rahmetli büyük annenin, hoşuna gidecek şeyleri sen farkına varmadan hazırlayan sevgisi...Bu, o medeniyetin yaratıcı tarafıdır ve hakikaten bir mucizeye benzerdi

İmdat AKKOYUN

Eski Gediz evleri

Hava soğuk. Zemherinin kuru ayazı bir şimşek gibi giriyor açık pencerelerden. Güneşin yükselmesiyle bu şiddetli soğuk biraz hafifliyor. Yukarıda, yüksekte açık mavi, beyaz, meneviş renkli bulut tabakaları çiçek gibi duruyor. Zemheride bu manzara gülümsüyor, ışıkla karışık ıslaklık, içimize tazelenmiş bir hayat iksiri veriyor. Bizi kasabanın girişinde bilindik yurdum kasabalarında görmeye alışkın olduğumuz bir dinginlik karşılıyor. -Eski Gediz mi, Yeni Gediz mi?- Bir şehri gezmeye nereden başlasak acaba. Süslü vitrinler, beton duvarlar, caddeleri sarmalayan uzun ince kuleler. Geçelim bunları, geçelim. Kökler, eskiler, bir ağaç menendi daha eskilerden başlayalım. O taş konak, sarımtırak yıkık ev, Romalılardan kalma asma köprü, o sıvası dökülmüş, geniş avlulu han, minaresi yıkık, kubbesi delik, tenke cami. Bir çocuğundan ellerinden tutup dedesinin götürdüğü her öğlen, yatsı ya da ikindi. Her biri insan içinde uzayan kavrımlı bir dağ hikâyesi. Tanpınar ile devam edelim:

"İşte medeniyet dediğin bu konağa benzer, Evvelâ o sandığın mucizesi vardı. Yani rahmetli büyük annenin, hoşuna gidecek şeyleri sen farkına varmadan hazırlayan sevgisi...Bu, o medeniyetin yaratıcı tarafıdır ve hakikaten bir mucizeye benzerdi. Her şey âdeta hazır gibi aranmadan bulunur. Her tesadüf, her adım bir mevsim gibi yüklü ve zengindi. Hiçbir arıza bu cömert feyzi tüketmez. Bağdat bitince Kurtuba başlar. O bitince Bursa, İstanbul doğar. En büyük sanat adamından en basit işçisine kadar her kafa, her kol sonuna kadar velüttür. Sonra günün birinde bu yaratıcı taraf ölür. Büyük anne artık yoktur. Konsol, sandık, hepsi mucizesini keser. Fakat ev sağlamdır; hayat eskisi gibi devam eder.

Sen o hatıralar için yaşarsın. Mucizenin kendisi değilse bile, ondan her yana sinen sır vardır, emniyet vardır. Aradığını bulamasan bile aramanın zevkini duyarsın. Sonra bir an gelir, konağın kendisi yanar. İşte enkaz arasında gördüğümüz insanlara benziyoruz. Bir yığın kül, kararmış direk, paslı demir, yer yer tüten duman, is ve çamur içinde işte bulduğumuz şey..." (Ahmet Hamdi Tanpınar, Mahur Beste)

Bir şehre ya da bir yere gittiğimiz de bu yüzden gezimiz eskilerden, medeniyetin köklerinden başlar. Mezarlıklar ya da o mezarlıklardakilerin yaşadığı muhitlerden. İnsanlar gibi

şehirler de hayat sahibidirler. Doğarlar, büyürler ve ölürler. Bu yüzden onların vukufiyeti derinlerdedir.

“Bu şehir, çok büyük ve en ücra köşesine kadar hü-zün dolu.”

Böyle der 1902 yılında Clara'ya yazdığı bir mektubunda şehre dair tanıtımında Rilke. Oysa burası oldukça tenha. Çoğu evlerin kapılarına kilit vurulmuş, sokaklar sessiz ve kimsesiz. Şehrin en işlek caddesine yayılmış esnaflar gözleri yarı açık ahşap kapılarda, ya kapı önlerinde oturmakta ya da dayandıkları iskemlede müşteri yolu beklemekten yorgun ve bitkin. Bir kapı gıcirtısıyla korkulu bir rüyadan uyanır gibi hızla kalkıyorlar yerlerinden. Rilke'nin bahsettiği o büyük şehir ise Paris'tir. Zira başka bir mektubunda bu sefer yaşadığı şehrin bizzat adını vererek şöyle devam eder: “Paris mi? Paris zordur. Tıpkı bir kadirge gibi. Burada her şeyin bana ne kadar itici geldiğini, hangi içgüdüsel reddedişle buralarda dolaştığımı anlatamam.” Fakat insan her şeye rağmen yaşamak zorundadır. Tıpkı Rilke ve onun Paris'i gibi. Fakat yine de öykündüğü yerler vardır. Alıp başını gitmek istediği, sokaklarında dolaşmak, caddelerinde nefes alıp vermek, tenha kaldırımlarında yürümek, kapı önlerinde akşamı bekleyen ihtiyarlarına yoldaş olmak, tükenmiş bir neslin son kırıntılarını derleyen camilerin son cemaat yerlerinde yerini almak gibi heyulaları vardır.

Aslına bakılırsa modern dünyada hızla çoğalan Parislerdir. Handiyse bir bitki menendi beton duvarlarla birbirinin kopyası şehirlerdir artan. Korkunun, yoksulluğun, ölümün kol kola gezdiği ürkütücü yerler olup çıkmıştır buralar. Hız büyümesi be düşmesi eşit oradan bir kavramdır. Zira yapımı hızlı olanın yıkımı da aynı oranda gerçekleşiyordu. Eskiden elli altmış haneli bir köyün inşası yılları alırken, şimdilerde yüz, yüz elli hanelik bir apartmanın inşası bir yılı bulmuyor. Fakat eskiden o inşa süreci aynı yaşlılıkta kalpleri de dokuya dokuya geliyordu. Böylece salt ev yapmıyor, kalpleri de inşa ederek sosyolojik bir yapıyı da ilmek ilmek dokuyordu.

Rilke'nin kahramanı Malte Laurids Brigge tamamen yabancı olduğu bu şehri gezerken elinde bir harita vardır. Oysa ben şahsen bir harita almayı gereksiz görürüm bir şehri. Bir şehri tanımının yolunun o şehirde kaybolmaktan geçtiğini düşünürüm. Bir rehber de ihtiyaç duymam onun loş, karanlık, labirentimsi sokaklarını dolaşırken. Zira rehber de göstermek istediği yerleri gösterecektir. Kendi pençeresinden, kendi özelinden önceliklediği yerleri, kendi zaviyesinden anlatacaktır. Oysa pekala bakış açılarımız, renklerimiz, zevklerimiz, önceliklerimiz

farklı olabilir. Bu yüzden bir harita ya da bir rehber gerekle duymam bir şehri gezerken.

Rilke'nin Malte'sinde bir harita olsa da bir rehberi yoktur. O da benim gibi görmeyi öğrenmekle başlar işe. “Görmeyi öğreniyorum” der bu yüzden bütün amatör ruhuyla. O amatör ruhuyla sezer şehri saran absürt ve ürkütücü havayı. Öyle ki her şeyden öte gördüğü bu havayı “havanın her zerresinde var olan dehşetin varlığını” diye ifade eder.

Gediz' deyiz. Eski Gediz. “İçimde yeni ayrıldığı Ege kasabasına garip bir hasret peydalanmıştı. Onun her adım başında karşınıza çıkan, sizinle el ele tutuşan, ta derinden , eşyanın ve bazı munis hayvanların bakışıyla size hitap eden sessizliğini özlüyordum. Orada, her şey çok tılsımlı bir ayna gibi size kendinizi, kendi uzletinizi uzatırdı. Akdeniz güneşi, yumuşak berraklık denizinin tehlikeli varlığını bile çok uysal tanrı yapan güneş bu küçük kasabada bütün hayatımızın sanki mimarıydı.” der 'Sahnenin Dışındakiler'de Tanpınar.

1970 yılının kırılma noktası olduğu bu kasaba onu eski ve yeni diye ikiye ayırmıştır. O elim hadise olduğunda takvimler 28 Mart 1970'i gösteriyordu. Her yer can pazarı. İnım inım inleyen insanların yanında ağzı var, dili yok hayvanlar da can telaşında ve can vermektedirler çoğu. Toprak damlar, kerpiç evler yerle yeksandılar. Kader onları zorlu ve çetin bir imtihanın ortasında bırakmıştır.

28 Mart 1970'in mühim bir yeri vardır Gediz tarihinde. Evleri barkları yıkılmış Gedizli o tarihten sonra yeniden varlık bulma gayretine girişmişlerdir. Kimi bu kavgayı yurdunda sürdürmeyi tercih ederken kimi de yurt dışını tercih etmiştir. Tam olarak eski ve yeni diye ikiye ayrılması da bu tarihten sonra olacaktır. Zira 7.2 şiddetindeki deprem büyük bir acılar yumağı olarak Gediz'in önünde yeni bir sayfa açıyordu. Geride onlar, yüzler, binler can, göz yaşı, ağıt ve yıkılmış bir enkaz yığını. Evlerin çoğu kerpiç, tuğla, çamurla karılmış toprak yığını. Küçük bir sarsıntı onları yerle yeksan etmiştir.

Rilke'nin Malte'si ile benzer yönümüz olan nesnelere, eşyanın, beton duvarların arkasına saklanmış, görünenin ardına aşmaya çalışan görüş ve gerçek yüzlerini arkalarında barındıran nesnelere insanda korkuya ve biraz bunalıma neden olsa da bundan vazgeçmiyoruz. Bir görev gibi ısrarla bazen bizi karşılayan huzursuz edici unsurlara rağmen kasabanın dehlizlerinde yürümekten bıkmıyoruz. Zira bazen metruk evler, karanlık odalar, yıkık duvarlar, bakımsız tarihi binalar insan derin tesir edici üzüncü-

lüğe sebep olabiliyor. Modern şehrin kalabalıkları, gürültülü sokakları, yatak odamızdan geçercesine hızla geçen tramvaylar, trenler, pencere camlarını silkelercesine geçen şehir içi ya da şehirlerarası otobüsleri yoktur burada.

Sadelik ve dinginlik. Buraları en iyi anlatan iki kelimedir. Hayat yavaş yavaş akar, Bir kapı kendiliğinden açılır, bir kedi usulca geçer yanınızdan, bir anne yaşmağını yüzüne çekerek usulca geçer kaldırımlardan, birkaç ihtiyar usul usul çıkararak evlerini yolunu tutar cami önlerinden. Hayat yavaş yavaş akar burada.

Rilke'nin Malte'si genç bir şairdir ve o şair duyarlılığıyla gezer, gözlemler ve not eder şehrin gizemli sokaklarını. Bitkin, bezgin, bedbin ve ümitsiz şairdir Malte. Oysa ben Malte değilim, Malte kadar ümitsiz ve bezgin olduğum da söylenemez. Tam tersi ne zaman yurdumun böylesi kasabalarına yolum düşse hayata bakışım değişir. Geçmişin o tılsımlı sokaklarında dolaşmam bana ferah ve dinginlik verir. Kaç kuşak geriye giderek tarihin tozlu sayfalarında kalmış kültürle, edebiyatla, musikiyle, mimariyle hemhal olur, dertleşirim.

Malte'nin şehrinde adım başı dilenciler, hastalar, körler, çoğunlukla akli başında olmayan insanların olduğu yerlerdir. Hayata tutunamamış, ümitsizlerin varlığı onu daha ümitsizleştirir. Şehir bu yüzden güvensizlerin ülkesidir. Malte şehre yabancıdır, beri git diyen de olmaz, samimiyet yoktur. Samimiyetin olmadığı yerde hayattan şevk almak da mümkün değildir. Bu anlamda önemli bir değişkenlik gösterir yurdum kasabaları. Çünkü herkesin kapısı açıktır, samimidirler. Bir selam bütün kalpleri fethetmeye kafidir. Malte kalmak için otel odasına, yemek için lokantaya dönerken biz çaldığımız herhangi bir ev kapısını sonuna kadar açarak evine davet edebilmektedir.

Kalabalık şehirlere inat samimi ilişkilerin hayat bulduğu yerlerdir kasabalar. İyilik ayağa kalkıyor, ülfet sokağa taşıyor, muhabbet kolkola, diz dize yürüyor. "Bir dokun bin ah işit" değil, kime dokunsan tebesüm ediyor. Şehri tanıdık kıan aşına bir çehre dolup taşıyor göğüslerden.

Esasen Rilke'nin Paris hikayesi bir görev icabı başlar. İkinci evliliğiyle mutsuz günlerinde geçim sıkıntılarına bir merhem bulma ihtiyacıdır. Bir çocuğu da olan Rilke maddi sıkıntıları aşmak için önce dergilere yazılar yazar. Sonra Rodin ile ilgili gelen bir kitap yazma teklifi onun Paris yıllarını aralar. Böyle ileride Malte Laurids Brigg'e'nin Notları olarak ki-

taplaşacak romanına konu olacak kasvetli şehrin kaldırımlarını arşınlamaya başlar.

Robin ile görüştüğü günlerde bir sanatçı olarak nasıl yaşaması gerektiği ile ilgili soruya verdiği cevap şudur: Çalışmak, yalnızca çalışmak ve sabretmek.

Esasen Gediz kurtuluş savaşı zamanından büyük cesaret göstermiş beldelerdendir. Demirci kaymakamı İbrahim Ethem Akıncı'nın hatıralarında bahsettiği kurtuluşun öncü ruhlarından biri de Gediz müftüsüdür. Esaretin zincirini kıran Halil Kemal Efendi'nin şu sözleri tarihe damga vuranlardandır:

"Ey cemaat-i Müslimin, Yunan komutanı, benim size, işgali tanyın ve konulan kurallara harfiyen uyun dememi istedi. Yunanlar adına böyle bir hutbe okumaktansa ölmeyi tercih ederim. Allah ve Resulünün isminin yanında bu zalimlerin ismi asla geçemez. Onlara itaat etmek, Allah ve onun resulüne isyan demektir. İşgal geçicidir ve Allah'ın yardımı ile zafer yine bize nasip olacaktır."

Halil Kemal Efendi muhtemel şimdi eski Gediz'i merkez kılan bu Ulu cami kürsüsünden seslenmişti zaferin ayak sesi bu sözleri. Gediz'in Murat dağı meşhurdur. Dedemlerin de yurtluğu olan bu dağ bölgenin en yüksek dağlarından. Bugün kayak merkezi, bungola evleri ve yayla kültürüyle turizm açısından da mühim bir yer teşkil etmektedir. Kadınları bugün artık moderinzmlle hızla erimeye yüz tutsa da genellikle renki şalvarlı, mintanlı, beyaz yaşmak, alınları poşulu, siyah feraceli, erkekleri çoğunlukla kasketli dolaşırlar. Yemeklerinden Gediz tarhanası meşhurdur.

Bir zemheri günü elimde Cahit Zarifoğlu'nun Rilke'siyle dolaştım. Bir şairin gözüyle bir şair, şiirin diliyle bir şehre bakmaya çalıştım. İçimde tarifsiz kaban bir hüznün, dilimde sonsuz bir ırmak menendi coşkun akan mısralar. Caddelerde kış güneşinin kırılmış dağınık ışıklarının kaldırımlara vuran uzun ve titrek akisleri.

Gediz'i dolaştım. Koltuğumun altında bir şairin şairi. Cahit Zarifoğlu'un şairi Rainer Maria Rilke ve Rilke'nin romanı Malte Laurids Brigg'e'nin Notları kitabı. Şubattı, kıştı, kıyametti. Zemherinin ortasıydı. Ne ki güneşli güzel bir gündü yolumuzu düşürdük Eski Gediz'e. Taş duvarlar, ahşap kapılar, sıvası dökülmüş evler, şerefesi yıkık ve elbette civanmert, mazbut, mütevekkil buram buram yurdum insanları. Nefeslendik yaşamak kokan sokaklarında.

EV ALMANIN EN KOLAY YOLU

Tasarruf finansman sektörünün kurucusu ve lideri olarak ev sahibi olmak isteyen milyonlarca kişiye faizsiz, güvenilir ve yenilikçi çözümler sunuyoruz.

Faizsiz finansman modelimizle ister yaşam alanı ister yatırım hedeflerinize ulaşmanız için ev almanın en kolay yolunu sizlerle buluşturuyoruz.

TÜRKİYE'NİN
HER YERİNDE

300.000'İ
AŞKIN TESLİMAT

EMİNEVİM

Ev almanın en kolay yolu

eminevim.com | 444 36 46 |

1918'den beri
güvenilir haberciliğin simgesi...

AKŞAM

@ f x aksam

aksam.com.tr